

I. Hivikaaliset kiinteät muinaisjään-
nökset.

3 kpl.

jatetty 27/8-40

suutelo Lempäälän pitäjän kiinteistä
muinaisjäännöksistä.

Kesällä v. 1940 teknyt Vilhelm B. Luho.

(Liiheet: 9 karttaa, 15 valokuvaa).

Sisällys luettelo.

	Siv.
<u>I. Niirikauteet kiinteät (muinaisjäänrokset).</u>	1-5.
A. <u>Aunipaikat.</u>	1-4.
x 1. Touserankulma Jannitā.	1-2.
x 2. Haurala, Henneri, Erkinmäen rinne.	2-3.
3. Haurala, Henneri.	3-4.
B. <u>Handat.</u>	5.
1. Arimalankylä, Liltunen, Arimalankangas. - Vasara kivessä hauta.	5.
<u>II. Ranta-kauteet kiinteät (muinaisjäänrokset).</u>	6-37.
A. <u>Rauniot ja kummut.</u>	6-28.
x 1. Hueta niemi, Päivääniemi.	6-18.
x 2. Haurala, Hirjakka - Henneri.	19-26.
Hirjakka.	19-23.
Henneri.	24-26.
3. Täysin epävarmat rauniot.	27-28.
B. <u>Pötkökenttä-kalmistot.</u>	29-32.
x 1. Haurala, Henneri, Erkinmäen rinne.	29.
2. Haurala, Hirjakka.	30.
3. Vaihmalan harju.	31.
x 4. Huokkala, Erkkilä, Sarapistormäki	32.
C. <u>Ruuminhauta-kalmistot.</u>	33-34.
10 = 1. Lemponien.	33-34.
D. <u>Muinaislinnat ja linna liitännäiset paikan nimet.</u>	35-37.
x 1. Pirunlinna	35-36.
2. Linna liitännäiset paikan nimet.	37.
<u>III. Ajalliset ja muinaistieteellisesti epä-määräiset kiinteät (muinaisjäänrokset).</u>	38-40.
A. " <u>Niiritarhat.</u> "	38-39.
1. Haurala, Hirenrookka.	38.
2. Kulju.	39.
B. <u>Eräitä muunioitavia paikan nimiä.</u>	40.

lyhennykset.

H.M. = Kansallis-museo.

H.M. = Hämeen museo.

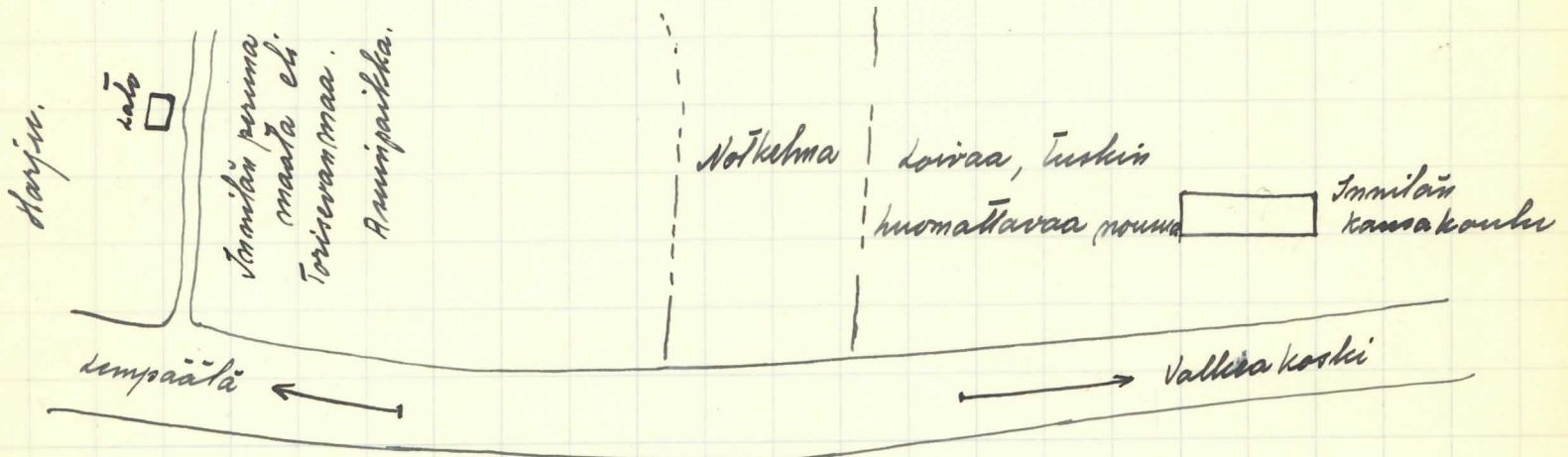
A. Asuinpaikat.

1. Torisevan kulma, Jemmilä.

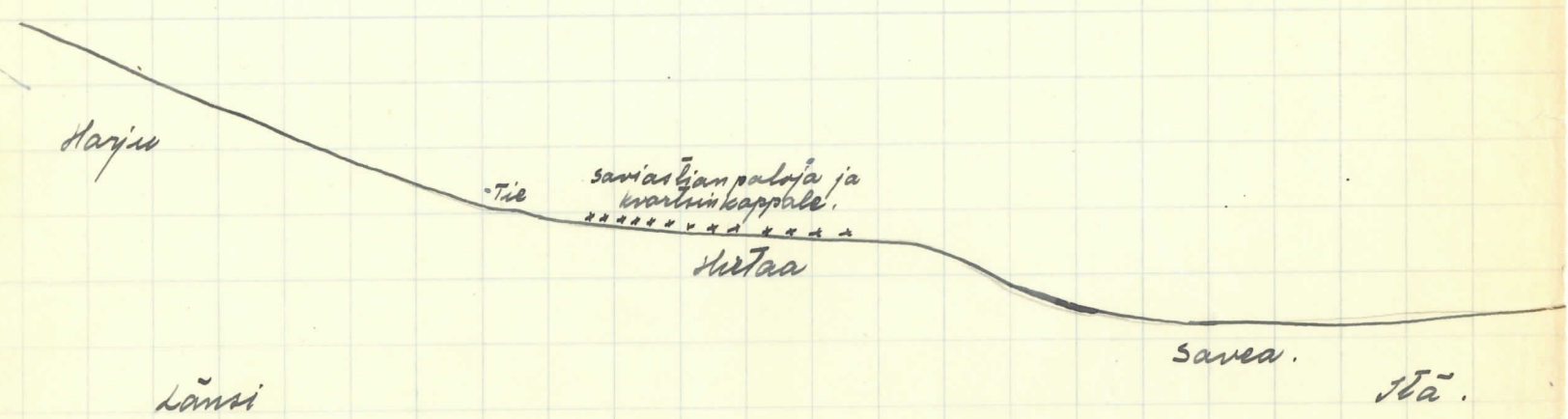
Asuinpaikka sijaitsee Lemppäälän - Valkkeakosken maantien varrella - tien pohjoispuolella - , Lemppäälän asemalta (maantietä noin 3 1/2 km itään; Jemmilän kansakoululta (n. 100-150 m länteen. (Kartta I, n:o 1).

Itään (itäkaakkoon) viettävä peltorinne; vietto ensin loiva, sitten jyrkempi, muodostaen selvän taittekohdan (kts. profiili-piirrusta ja kartta luonnosta). Maaperä hienomaisista hietästä, väriiltään lihasen ruskeata, paikotellen hiukan punertava; hiili-sisältöistä.

Kartta luonnos.

Profiili:

Länsi

Itä.

Näyte - kerätty peruna maan varista - K.M., n:o 11205:1-2, sisältää saviastian muruja - todennäköisesti nuora keramiikkaa (koristeellomia) - ja kvartsiin kappaleen.

Pelto, n.s. Torisevan maa, kuulunut ennen lastusen tiluk-

siin, mutta siltämmiin maanjäristä siirtynyt toimittalo.

Tällä asuinpaikalla voivat mahdollisesti olla peräisin las-
tusen pelloilta tehdyt löydöt: K.M. n:o 2101:204 (tasatallta); K.M.
n:o 50:332 (oikokirveen lera), Turun hist. museossa ilman numeroa
olevat esineet: skand. mallinen oikokirves, kaksi kouru talttaa, oiko-
teräinen puunoiskurives ja poikkikirves. - Näiden löytöpaikaksi on
mainittu vain lastusen kartano, lastusen maa, lastusen pello eikä
itse kartanossaakaan voitu tai osattu löytökohtaa tai -paikkoja
lähemmmin määrittää; löydöt tehti näet suurin osaksi
1880-luvulla.

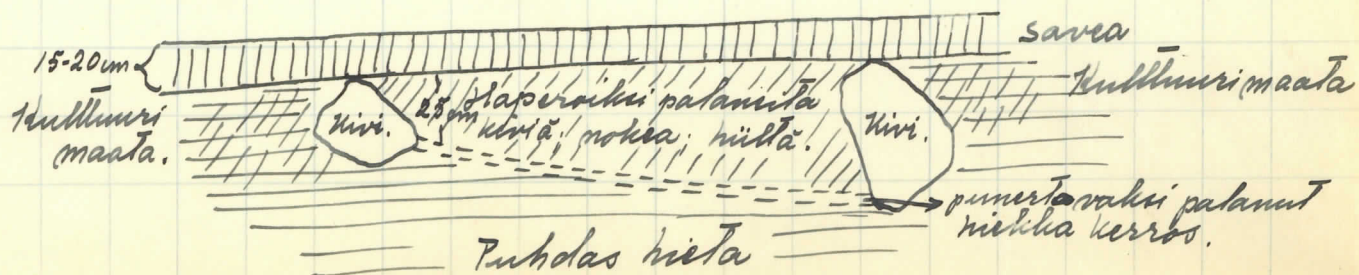
2. Laurala, Henueri, Erkinmäen rinne.

Asuinpaikka sijaitsee Henuerin päärahenrunkoesta noin
350 m luoteeseen, n. s. Erkinmäen alarinteessä; paikalla on ajel-
tu hiekkaa talon tarpeiksi. - Kartta I, n:o 2 sekä kartta V, ku-
vat 3-6.

Etelälounaaseen viittävä hiekka- ja savi-peräinen peltorinne,
viallo loivaa, mikä ilmenee myöskin kuvista 3-4. Pohjoiseen suun-
taan (pohjoiskoilliseen) viittää Erkinmäki - Sotkan selän eli Kirk-
kojärven rannan suunnaisesti kulkeva hiekka harju (kts. karttaa
V) - paikoi tullen hyvinkin jyrkästi laskiin, koki Sotkan sel-
kää.

Paikalla on pieni, matala hiekkakuoppa, (minkä luoteis-
reunalla näkyvissä liisi. Profiili (n. 90 m pitkä):

ylvimä n. 15-20 cm vahva savi-maa kerros, sitten kulttuurii-
kerros: liisi (palaneita, nokkia kiviä, kiensiruja, hiiltä, nokea)
hiedassa, hiiltä ja noki kerroksen alla n. 2-3 cm vahva punertä-
vaksi palanut hiekkakerros ja sen alla kauniin punertavan
puskehtava puhdas hieta. - Kts. piirrosta ja kuvia 5-6; ku-
vassa 6 kulttuurikerrosta hahmoiteltu punaisella kalkeviiva pa-
rilla. - Piirros:

Profiihi tarkastessani en tavannut kvartsi-iskohia, savin-
astian palasia enkä luun siruja. Hiikka kuopan pohjalla löytyi
savinastian muru (H.M., n:o 11204:1; mora. vaiko kampa kera, miikkaa,
vaikoa sanoa pinnunden lakia) ja epävarma hiin kiven tai hiimen
kappale (H.M., n:o 11204:2; lohkaistu?).

Hennerin isäntä, Väinö Nurmimäki (os. Lompääntä, Haurala,
Henneri) kertoi paikalta hiikkaa ajeltaessa tavatun jonkun ves-
ran (mustaa, hiili- ja rotki sisältäistä maata; mitään erikoisem-
paa ei ollut ilmennyt. - lupasi välttää paikalta enemmän hi-
kan otton.

Samassa paikassa myös polttokenttä katmistö. - H.M. nr. 29.

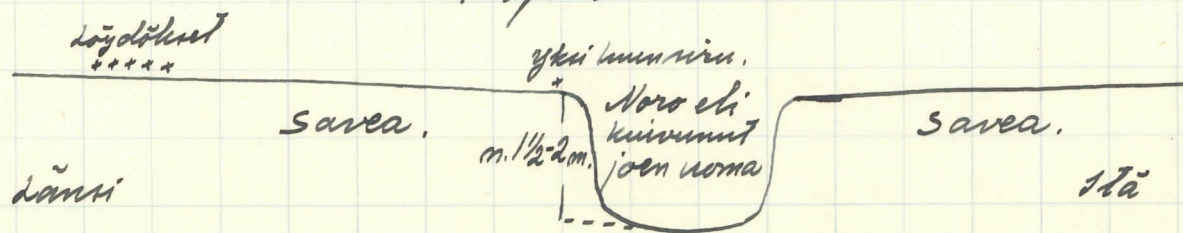
3. Haurala, Henneri.

Asuinpaikka sijaitsee edellisestä (Erlinmäen rinteenstä) noin
500-600 m (mittei lanteen. - Kartta I, n:o 3 sekä kartta II; kuvat
1-2.

Itään ja osin pohjoiskoilliseen loivasti viettävä saviperäi-
nen peltoruine - nyt kauraa ja hernettä rehainin kasvava, Ho-
vetun maitten vieressä.

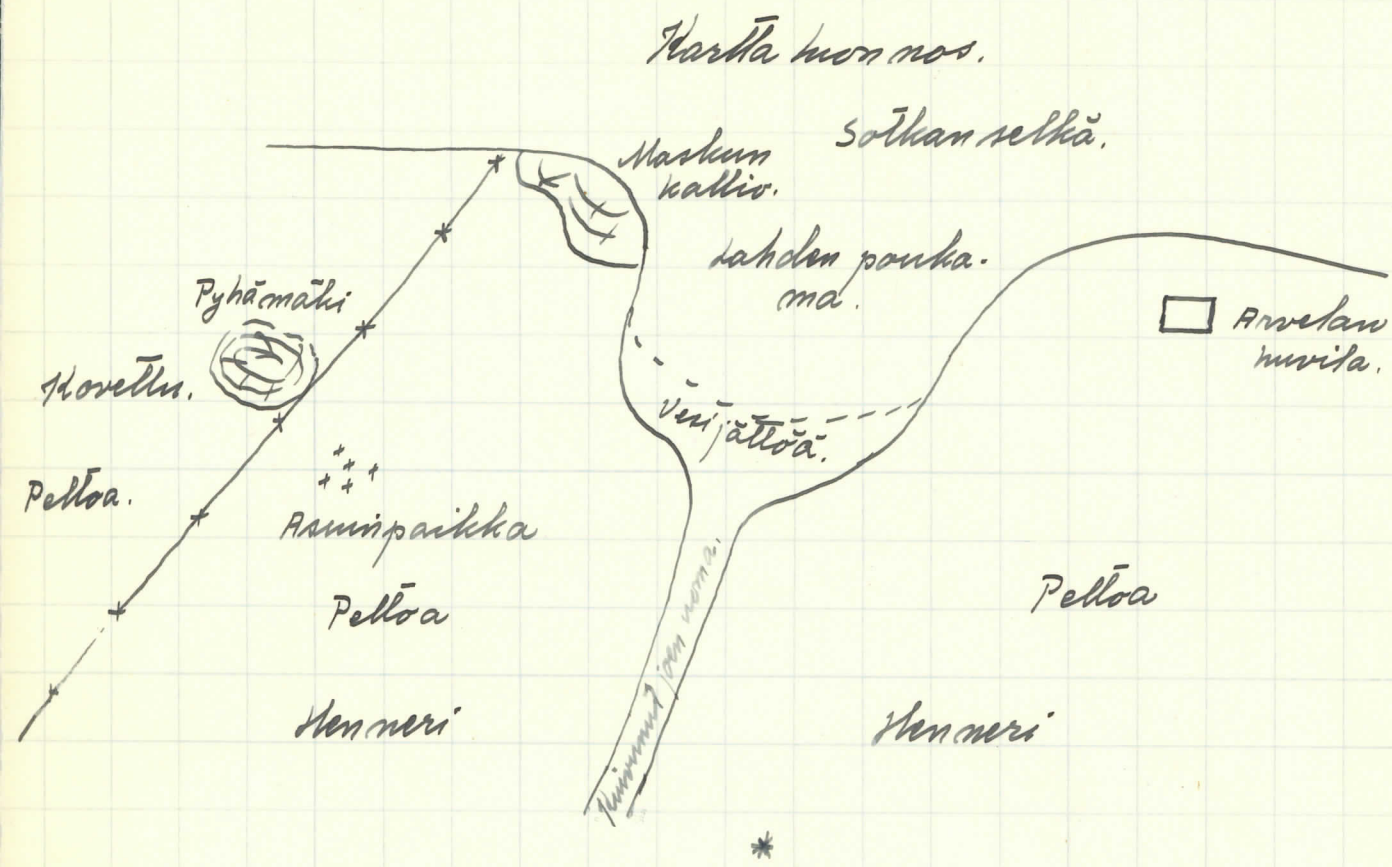
Kohdalla Arvelan huvilalla (n. 150 m etelä-lounaaseen, Pyhä-
mäestä n. 25 m kaakhoon, Maskun kalliosta n. 125 m mittei ete-
lään (kts. kartta II, kuvat 1-2) löytyi pari savinastian palaa.
Tämän kohdan läheltä löytyi vielä yksi savinastian muru
(H.M., n:o 11203:1; todennäköisesti kampa kera miikkaa - koriste-
tomia - samaan viittaa myös asuinpaikan topografisen asema
ja maaperä), piikiven kappale (H.M., n:o 11203:2), missä iskenään
jälkiä ja kaksi luun sirua (H.M., n:o 11203:3).

Profiihi:

Profiihissa näkyvä kuivunut joen uoma johtaa Maskun
kallion ja Arvelan huvilan väliseen, osittain maatuiseen

4.
 Lahden poukka maan (kts. alla olevaa piirrosta sekä vrt. kartta I,
 kuvat 1-2).

Hennerin maalta tunnetaan vain yksi kivistä kauttinen löyly;
 R.M. n:o 4244:1 (Tasa tallo). - Löydetty Hennerin talon talin perus-
 tusta kairellaessa; päärakennuksesta n. 200-250 m lännelounas-
 seen.

B. Haudoat.

1. Arimalankylä, Littiinen, Arimalankangas. (Vasara kivies hauta).

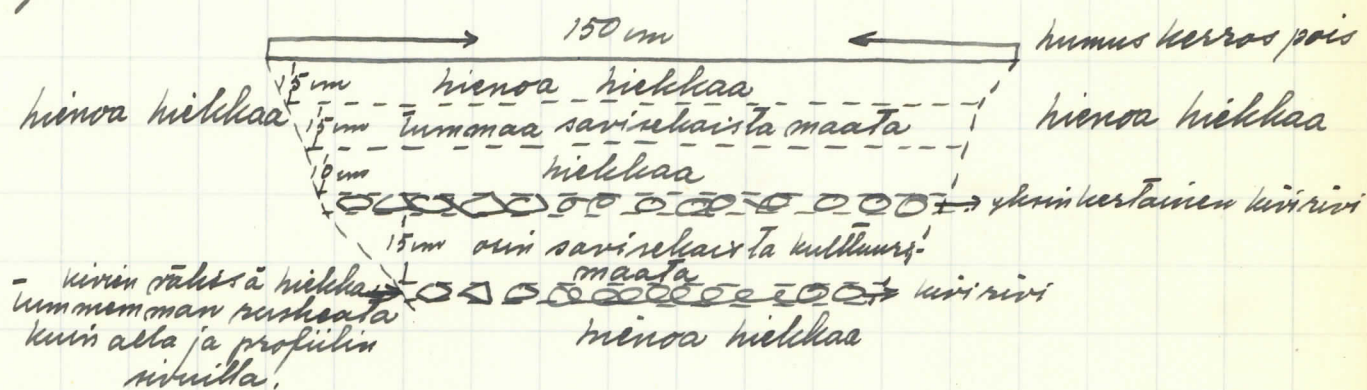
Keuhälälvella r. 1935 löysi maanviljelijän poika Väinö Tappura Arimalankankaalta - Littiisen osumalta - hiekkaa ajas-
saan vene- ja oikokirveen sekä saviastian (H.M. n:o 10040); vii-
meksi mainitun palasina.

Löytöpaikka sijaitsee Littiisen talosta n. 150-200 m lou-
naaseen, Vesilaholelle vierän maantien - vanha tie - etelä-reu-
nalla, etelään ja etelälounaaseen viettävän pellon pohjois-pääs-
sä. - Kartta I, n:o 4.

Paikalla kävi ensin S. Pälvi, sitten J. Voionmaa, joka mu-
rilli varunaisen tultusmuistyon. - Pö. J. Voionmaan kertomusta
valokuva- ja kartta Littiiseen Kansallis-museon Top. ark: ssa.

Kaivauskertomuksessa mainittu paikan määrittely:
Horkkamäen kylä, Littiinen on syystä tai toisesta virheellinen;
pitää olla Arimalankylä, Littiinen.

Yllä viitatus hiekka kugvan maantien puoleisessa reunas-
sa profiili:

Kulluurimaa tummahoaa, hiukan ruskeata, tumma pilk-
ku laikullista; sisältää muutamia pieniä saviastian?
sivuja. - Onko kyseessä toinen hauta, vaiko kaivausmuodostuma,
vaikea varmuudella sanoa. Todennäköistä lienee, että kerrostu-
mat ovat muodostuneet edellä mainitun haudan tultuksessa syntyneen
heitelystä maasta. Tähän viitannut kulluurimaan savi-sekai-
suus sekä kolmen ylimmän kerros tumman ovi järjestyks, joskin
kivirivit puhuvat haudan puolesta. Huomattava on myöskin, että
paikalla on ollut hiekkaa ajettua lauta teline sorruman estä-
miseksi.

pitä olla Littiinen

II. Ranta-kauhset kiinteät muinaisjään-
mökut.

A. Rauniot ja kummut.

1. Sielaniemi, Päivääniemi l. Päiväniemi.

Päivääniemen - kansanomaisempi nimitys kuin Päiväniemi, vaikka molemmat muodot esiintyvätkin runonkainkaluissa (vanhemmalla ranta-kaudella) sijaitsee Tontosen sataman eteläpuolella lähellä Vesilahden rajaa. - Kartta I, n:o 5; kartta II.

Varsinaisen kaluista-alue alkaa välittömästi Nappilänjoen l. salmen länsirannasta ja käsittää noin 600 m pitkä alueen Vesilahden kirkolle vierän maan kummankin puolella (kartta II, kuva 13).

Päivääniemen kaluista hiene tieteilijöissä mielessä maamme vanhimpia ellei suorastaan vanhin tunnettu; mainitaanhan se ainakin jo 1700-luvulla kirjallisuudessa kaluistoksi (H. G. Portman).

Tutkimuksia ja kairauksia ovat paikalla tiellä väestö suorittaneet: v. 1864 H. A. Reinholm - kaksi rauniota, molemmat tuntemattomia; valaistusta asiaan voi mahdollisesti saada: Reinholmien paperien kapseli n:o 1, Morgonbladet v. 1879, n:o 217; Magnus Hjellmanin kirje prof. Aspelinille, päivätty Turussa 19 p:nä syysk. 1880 ja säilytetään museon verifiikaatti-kirjassa vv. 1879-82 ss. 232-233. On refererattuna: Morgonbladet 'issa v. 1880, n:o 234 - K.M., n:o 657, v. 1879 J. R. Aspelin - rauniot n:o 95 tai 97? ja n:o 32 (kartta II); v. 1895 A. O. Heikel - rauniot n:o 22, 29, 30, 31 ja 61 (kartta II); v. 1896 A. O. Heikel, A. Starkman sekä H. J. Heikel - rauniot n:o 6, 9, 12, 15, 17, 21, 44 (kartta II); joko v. 1896 tai sitä ennen, joku tuntematon ^{tutkimus} raunio n:o 64 (kartta II). - Halso kairauskerto-muksia karttoineen ja kuvineen Kansallis. museon top. ark:issa sekä H. J. Heikel: "Päiväniemen, Säjjoen ja Hirvinkarmun polttokalustot." - Analecta archaeologica Fennica IV.

Muita mainintoja Päivääniemen kaluista: A. Heikel, Niinliden muinaisjäänrajojen hävittämisestä Lempiäläisä ja

Vesitahdella sekä J. R. Aapelin, Lempäälän ja Vesilahden ryntä.
 - Suomen Museo 1894. - Päiväniemi Lempäälässä. - Suomen
 Museo 1896. - H. J. Heikel, Traditioner om Lempäälä och
 Vesitakti socknars bebyggande. - Finskt Museum 1899. -
A. O. Heikel, Hertogenus Pirkkalan kihlakunnan muinaisjään-
 nöksistä (Lempäälä, siv. 3-10). - Vet. Soc^s Bidrag, n. 38. -
 Nämä riittänevät.

Vuonna 1896 alue, millä silloin tunnettiin 109 muinais-
 jäännöistä, kartoitettiin A. O. Heikelin johdolla ja seuraavana
 vuonna työn suorittaja, varapäämajamilitari Fredric Törnquist,
 jätti Muinais-tutkulliselle Toimikunnalle kartan selityksineen
 (kts. A. O. Heikelin kertomusta ja Törnquistin tekemää karttaa
 selityksiineen Kansallis-museon Top. ark: ssa).

V. 1929 m. N. Elve käynyt paikalla ja valokuvannut osan
 kaivosto alueelta. - (Valokuva Kansallis-museon Top. ark: ssa, levy
 n:o 7093).

V. 1940 paikalla käydessämme löimme, että mainitta-
 vampia muutoksia kaivostessa ole tapahtunut, josta tulki-
 musta tien pohjoispuolella (kartta II) vaihtui se, että rauniot
 olivat suurin osaksi tiheän lepihon peitossa. - Tien etelä-
 puolella olevia raunioita on tosinmaan hyvinkin vaikea erottaa
 voimakkaan maatuomisen vuoksi. - Vaka-rampaa rauniosien
 hävittämisestä emme huomanneet, josta joistakin oli, jätettiin
 päätellen, avian viime vuosina kiivä vääntely.

Tien pohjoispuolelle ilmestyneillä kaksi uutta raitin hiekk-
 kuoppaa saattavat ajanmittaan muodostua parille raunioille
 - lähinnä n:ot 37 ja 39 (kartta II) - vaaralliseksi, josta vä-
 litöntä sortumisvaaraa täällä heikellä ei olekaan.

Alla luettelemme Päiväniemen rauniot siinä numero-
 järjestyksessä kuin ne on karttaan II merkity, noudattaen
 109:ään ensimmäiseen nähden - suurimpiä - Törnquistin
 antamaa selitystä niiden tilasta.

*

N:o 1. Tien pohjoispuolella olevan vanhan hiekkakuopan, ruokolla.

8.
neen ja lepikeoa kasvan, reunalla. Silmä kivellinen; läpi-
mitallaan n. 7 m. Toinen puoli sortunut kuoppaan. Hiivä
pois.

N:o 2. Läpi mitallaan n. 5 m; melkein kokonaan hajoitettu;
pohja kerros jäljellä.

N:o 3. Maantien pohjoisella puolella lähellä ojaa. Läpi mitallaan
noin 3 1/2 m.

N:o 4. Maantien laidassa; toinen puoli hävitetty ojan kaivun-
sa. Läpi mitallaan n. 4 1/2 m.

N:o 5. Kokonaan hävitetty. Läpi mitallaan ollut n. 4 m.

N:o 6. Maantien eteläpuolella pellon laidassa. Silmä kivellinen,
läpi mitallaan n. 3 m. - Uuden maantien ojaa kaivettaessa
löydettiin tästä rauniosta miikan kappale, jonka H. J.
Appelgren ottanut iälleen - mainittu H. J. Heikelin kaivaus-
kertomuksessa H. M. n:o:lla 3132 sekä samana:,, Päiväniemen,
Säijoen ja Hirvinkarmun poltto kaluiset", sivulla 19, ala-
muistutus 1, n:o:lla 3131 (epävarma). Näillä numeroilla
se ei kuitenkaan löydy museon muistelosta: n:o 3131, Akaa,
Toijala; n:o 3132 Nauriainen (raha löytö).

Syyskuussa v. 1896 A. O. ja H. J. Heikelin tutkivat raunioita,
jolloin löydettiin vain sariastian paloja (H. M. n:o 3304: 43).

N:o 7. Maantien eteläpuolella, pellolla. Silmä kivellinen; läpi-
mitallaan n. 5 m. Hiivä pois.

N:o 8. Maantien eteläpuolella. Noin 3 m läpi mitattu. Hiivä
pois.

N:o 9. Maantien eteläpuolella. Silmä kivellinen; läpi mitallaan n.
5 1/2 m. Hiivä pois.

Syyskuussa v. 1896 A. O. Heikel ja A. Hackman tutkivat

raunio. - H.M., n:o 3304: 45-47.

- N:o 10. Läpimitältään n. $3\frac{1}{2}$ m. Hiitä pois.
- N:o 11. Läpimitältään n. $3\frac{1}{2}$ m. Hiitä pois.
- N:o 12. Häriltä mätiön raunio; läpimitältään n. 7 m. - Syys-
kuussa v. 1896 tulkivat sen A.O. ja H.J. Heikel. - H.M., n:o
3304: 31-38.
- N:o 13. Läpimitältään n. $4\frac{1}{2}$ m.
- N:o 14. Silmäkivellinen; läpimitältään n. $6\frac{1}{2}$ m.
- N:o 15. Maan hiin eteläpuolella. Hiitä pois; läpimitältään n.
5 m. - Syyskuussa v. 1896 tulkivat sen A.O. ja H.J. Hei-
kel. - H.M., n:o 3304: 39-42.
- N:o 16. Samalla puolella tietä kuin edellisenkin. Hiitä pois;
läpimitältään n. $4\frac{1}{2}$ m.
- N:o 17. Päivääniemen raunioista korkein. Silmäkivellinen;
läpimitältään n. $9\frac{1}{2}$ m. Hiitä vähän pois. - Syys-
kuussa v. 1896 tulkivat sen A.O. ja H.J. Heikel. -
H.M., n:o 3304: 1-29. - Kts. kuva 14.
- Raunioon tai rauniosta näyttää johtavan lounais-koi-
lis suunnassa kiripiivi - harvakkoo; kiivet erisuuruisia,
ovin turvepeitteiset - n. 15-18 m pitkä; kts. kartta II,
sekä H.J. Heikelin kaivauskertomukseen liittyvä
raunioin rakenne karttaa, kuvattu myös *Annales de
archaeologica Fennica* IV, siv. 14. - Tähän kaivauskar-
taan on raunioin lounaisreunalle merkittävä rivi kiveä
- piivin alkua - tai loppupää - , joista yksi raunioin sisällä.
Näistä H.J. Heikel mainitsee seuraavaa: „Roukkion
lounaispuolisen kehysten ulkopuolella kehosi maan-
pinnasta joita kuita isompia ja pienempiä kiviä, jotka

näyttävät muodoltaan erityisen pienen roolikon. Tätä tulkittiin ainoastaan siinä määrässä, kun se tuli viimman roolikon yhteyteen." (Annaletta archaeologica Fennica IV, siv. 13-14). - Mitään ei tästä kivystä ollut löytynyt.

Mahdollista saattaa olla, että mainittu kivi rivi - raijajain polku? - on ulottunut syvemmälle raunioon, ehkä silmä kivien asti - jäänyt huomiota herättämättä kaivauksikartalle (merkittämättä? -; raunioon ulkopuolisen osa kivi tieltä (?) on saattanut myöskin osaltaan kääriä kiviin väänöstemistä ja pellon raijauksista, ulottuihan se kuten kartasta II ilmenee aivan pellon reunalle asti.

Tällaisia raunioon liittyviä kivi riviejä tunnetaan muuallakin maastamme. Esim. Laitia, Jakkula, Myjan raijio; raunio III (ks. E. F. Meinanderin kaivauksenkertomusta v. 1938 (muunon Top. ark:issa). - Muita tieloja: Kotivento 1935, siv. 13 (A. Äyräpää). - Myjan raijion kivi rivin runto sama kuin edellä. (mainitunkin).

N:o 18. Lajimitallaan n. 3 1/2 m.

N:o 19. Lajimitallaan n. 2 1/2 m.

N:o 20. Lajimitallaan n. 3 1/2 m.

N:o 21. Silmäkivellinen, lajimitallaan n. 5 m. - Tutki v. 1896 A. Hackman. - K.M. n:o 3304: 48-51.

N:o 22. Lajimitallaan n. 8 1/2 m. - Tutki v. 1895 A. O. Heikel. - K.M. n:o 3151: 13.

N:o 23. Maan tien eteläpuolella pellon reunassa. Lajimitallaan n. 2 m.

N:o 24. Pellolla. Lajimitallaan n. 3 m.

- N:o 25. Läpimitältään n. $3\frac{1}{2}$ m. Kiviä pois.
- N:o 26. Silmäkivellinen, läpimitältään n. $3\frac{1}{2}$ m. Kiviä pois.
- N:o 27. Silmäkivellinen, läpimitältään n. $2\frac{1}{2}$ m.
- N:o 28. Maanlin polyoispuolella, aivan tien reunalla. Silmäkivellinen, läpimitältään n. $5\frac{1}{4}$ m. Toinen puoli hävitetty ojan kaivunssa. Kiviä pois.
- N:o 29. Silmäkivellinen, läpimitältään n. 10 m. - Tutki r. 1895 A. O. Heikel. - K.M. n:o 3151:1-4.
- N:o 30. Silmäkivellinen, läpimitältään n. $8\frac{1}{2}$ m. - Tutki r. 1895 A. O. Heikel. - K.M. n:o 3151:5-12
- N:o 31. Silmäkivellinen, läpimitältään n. 8 m. - Tutki r. 1895 A. O. Heikel. - Mitään ei löylynyt.
- N:o 32. Läpimitältään n. 8 m. - Tästä samaten kuin raunioista 29-31 paljon kiviä pois. - Tutki r. 1879 J. A. Aspelin. - K.M. n:o 2001a:1-2.
- N:o 33. Saman hiekkakuopan reunalla kuin n:o 1. Vajonnut puolellain kuoppaan. Kiviä pois, läpimitältään n. 4 m.
- N:o 34. Kiviä pois, läpimitältään n. 4 m.
- N:o 35. Silmäkivellinen, lähellä Näppilän sillaa. Läpimitältään n. 5 m.
- N:o 36. Saman hiekkakuopan reunalla kuin n:o 1. Silmäkivellinen, läpimitältään n. $5\frac{1}{2}$ m. Osa raunioita sortunut kuoppaan. Kiviä pois.
- N:o 37. Läpimitältään n. $7\frac{1}{2}$ m. Kiviä pois.

- N:o 38. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 3 m. Kiviä pois.
- N:o 39. Silmäkivellinen; läpimitältään n. $3\frac{1}{2}$ m.
- N:o 40. Läpimitältään noin $5\frac{1}{2}$ m.
- N:o 41. Läpimitältään n. 4 m.
- N:o 42. Läpimitältään n. 5 m.
- N:o 43. Läpimitältään n. $3\frac{1}{2}$ m.
- N:o 44. Silmäkivellinen (suuri); läpimitältään n. $6\frac{1}{2}$ m. -
Tutkij. v. 1896 R. O. Heikel. - K.M. n:o 3304: 44.
- N:o 45. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 7 m.
- N:o 46. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 8 m.
- N:o 47. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 4 m.
- N:o 48. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 6 m.
- N:o 49. Läpimitältään n. 6 m.
- N:o 50. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 4 m.
- N:o 51. Silmäkivellinen; läpimitältään n. $3\frac{1}{2}$ m.
- N:o 52. Läpimitältään n. $4\frac{1}{2}$ m. Kiviä pois. - Kuva 15.
- N:o 53. Maan tien pohjoispuolella lähellä ojaa. Läpimitältään n.
6 m. Kiviä pois.
- N:o 54. Maan tien reunalla, sen pohjoispuolella. Osa raunioita
hävinnyt ojan kaivunsa. Läpimitältään n. 6 m. Kiviä pois.

- N:o 55. Suuri, hävittäimälön raunio; läpimitältään n. 11 m.
- N:o 56. Oitlari ojan kairuussa hävitetty. Läpimitältään n. 3 1/2 m.
- N:o 57. Oitlari ojan kairuussa hävitetty. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 5 1/2 m.
- N:o 58. Läpimitältään n. 4 m; kiviä pois.
- N:o 59. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 4 m.
- N:o 60. Ojan kairuussa härsinyt. Läpimitältään n. 4 m.
- N:o 61. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 7 m. Kiviä pois. -
Tulhi n. 1895 R. O. Nikel. - H.M., n:o 3151:14-58.
- N:o 62. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 4 m.
- N:o 63. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 5 m.
- N:o 64. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 6 1/2 m. - Joku tum-
tematon Tulhiout (Reinholm?).
- N:o 65. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 4 m.
- N:o 66. Läpimitältään n. 3 1/2 m.
- N:o 67. Läpimitältään n. 3 m.
- N:o 68. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 3 1/2 m.
- N:o 69. Läpimitältään n. 3 m.
- N:o 70. Läpimitältään n. 3 1/2 m.
- N:o 71. Erillään muista, metsän sisällä. Läpimitältään n. 7 m.

Kiviä pois.

- N:o 72. Läpimitältään n. 3 m. Kiviä pois.
- N:o 73. Läpimitältään n. 4 1/2 m.
- N:o 74. Läpimitältään n. 4 1/2 m. Kiviä pois.
- N:o 75. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 5 m.
- N:o 76. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 4 m.
- N:o 77. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 6 m.
- N:o 78. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 5 m.
- N:o 79. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 4 1/2 m.
- N:o 80. Keskellä kuopanne. Läpimitältään n. 7 m.
- N:o 81. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 4 1/2 m.
- N:o 82. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 4 1/2 m.
- N:o 83. Keskellä kuopanne. Läpimitältään n. 5 m.
- N:o 84. Läpimitältään n. 5 m.
- N:o 85. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 7 m.
- N:o 86. Läpimitältään n. 5 1/2 m.
- N:o 87. Silmä kivellinen; läpimitältään n. 5 1/2 m.
- N:o 88. Suora kairan muotainen matala syvennys. - Nauris-
hautä?

N:o 89. Verrattain korkea raunio; läpimitältään n. 6 m. -
Merkkiä tultimuksesta (Reinholm?).

N:o 90. Läpimitältään n. 5 m. - Omittain tultittu (Reinholm?)

N:o 91. Läpimitältään n. 4 m.

N:o 92. Holmen suuren kivien välissä. Läpimitältään n. 7 m.

N:o 93. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 4 1/2 m. - Kiviä pois.

N:o 94. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 4 1/2 m.

N:o 95. Läpimitältään n. 4 1/2 m. - Mahdollisesti J. R. Asper-
linin tultima.

N:o 96. Ojan kaivauksessa pahasti kärsinyt. Läpimitältään n.
4 m.

N:o 97. Läpimitältään n. 5 m.

N:o 98. Läpimitältään n. 4 m.

N:o 99. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 5 1/2 m.

N:o 100. Läpimitältään n. 4 1/2 m.

N:o 101. Läpimitältään n. 3 1/2 m.

N:o 102. Läpimitältään n. 4 m.

N:o 103. Läpimitältään n. 4 m. (Epävarma).

N:o 104. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 5 m.

N:o 105. Silmäkivellinen; läpimitältään n. 4 m.

- N:o 106. Silmäkivellinen; lajimitallaan n. 6 m. Kiviä pois.
- N:o 107. Lajimitallaan n. 4 1/2 m. Kiviä pois.
- N:o 108. Suora kaitteen muotoinen maasyvennyks. - Nauris hauta?
- N:o 109. Suorakaiteen muotoinen maasyvennyks. - Nauris hauta?

Edellä luokitellut rauniot ja maasyvennykset F. Törn-
quistin karttoittamat A. O. Heikelin johdolla.

- N:o 110. Matala, maapeittoinen - kivet roottuvat, jota kiviäkin
hyvii - raunio. Etelä reuna kärsinyt jonkin verran jät-
ton raivaustyössä. - N. 6 x 6 m.
- N:o 111. Matala, maapeittoinen. Kivet huonosti roottuvia. Etelä-
reunassa kuoppa; pengottu? Jokuunen kivi pois. - N. 8 x 10 m.
- N:o 112. Silmäkivellinen, matala raunio. Etäinen reuna ei ro-
tu; kivet joko pahasti maapeittämät tai väännetty pois.
Jälkellä olevasta osasta jokuunen kivi pois. - N. 8 x 8 m.
- N:o 113. Matala, maapeittoinen; kivet juuri ja juuri roottuvat.
Ojien halkoma. Suuruus tästä syystä epä määräinen.
- N:o 114. Matala, maapeittoinen; kivet tuskin roottuvat. -
N. 6 x 6 m.
- N:o 115. Matala, maapeittoinen; maantienojan pistoma. -
N. 8 x ? m.
- N:o 116. Matala, maapeittoinen; keskellä rauniota kasvava
kivi. Jokuunen kivi pois. - N. 6 x 6 m.
- N:o 117. Matala, maapeittoinen, silmäkivellinen. - N. 6 x 6 m.

N:o 118. Suur silmä kivellinen, joakasti maapeittoinen. Suuruus tästä kyyistä epä määräinen.

N:o 119. Matala, maapeittoinen. - N. 4 x 4 m.

N:o 120. Matala, maapeittoinen. - N. 4 x 4 m.

N:o 121. Matala, maapeittoinen. - N. 4 x 4 m.

N:o 122. Matala, maapeittoinen. - N. 6 x 6 m.

N:o 123. Matala, maapeittoinen. - N. 6 x 6 m.

N:o 124. Matala, maapeittoinen. - N. 8 x 8 m.

N:o 119-124 erottuvat toin toisiin; ovat näet niin maapeittoiset. Kaikista niistä kiviä pois.

N:o 125. Kivirivipanos (kartta III, kuvat 11-12). - Ilmeisesti myöhäis tekoinen, painun-ten tai lasten työtä?

Kartalle III piirretty kivirivipanos johtaa matalaan, kivikkoiseen, puita kasvavan kumpareen loivaa „seinettä“ pitkin matalaan kahviasaiseen hiekkakuoppaan. Kivet koostaan vaihtelevia, enimmäkseen pieniä koksia, helposti siirrettäviä; irrallisia, liikkuvia, maan kiviin alla ja välissä, „käytävissä“, sekä paaden luona että kuopan seinämissä puhdasta, kosta matonaa. - yksi epävarma kvartsi-iklos (ruusu topaasia?) löytyi; koska munta mainittavampaa ei ilmennyt en ottanut sitä talteen. -

Hiekkakuoppa ruohottunut, puita kasvava, mikä ilmenee myös kartasta III ja kuvista 11-12. - Kuvista näkee myöskin kuinka kivet kuopassa nojaavat oven puolen runtoon, mikä osoittanee - edellä mainitun lisäksi - ettei kyseessä ole esihistoriallinen muinaisjäännös. Se, ettei panosta ole merkitty Törngvistin r. 1896 tekemään karttaan, ajoittaa sen oittain. On näet olettava huomioon, että k.o.

laitos sijaitsee helposti näkyvällä paikalla, lähellä
raunioita n:o 104-106, joihin kartoittajat ovat joutu-
neet kulkemaan paikan ohi ellei ylitin. Lisäksi se kos-
uttaa osittain aitaa, jonka Törngquist merkitsi kartalle.
Näin ollen se ruikka, ellei sitä v. 1896 ole kartalle merkitty,
voi joku vain kahdesta syystä. 1) Joka se on ollut
"tuore" asuttain tehty, niin ellei sen ikää ole ollut tarvis
epäillä tai 2) sitä ei ole ollutkaan.

Lisäksi, jos kyseessä olisi ei-historiallinen muinais-
jäännös, tunnin arvoituksesta, kunika kivi rivi irral-
laine kivineen olisi voinut säilyä ehjänä kuopasta
miekkaa ajeltaessa, kivi urat näit ole sammat tai tur-
ve peitteiset.

N:o 126. Matala, osittain maapeittoinen, silmälinninen raunio.
- N. 6x6 m.

N:o 127. Pieni, matala raunio. - N. 2x2 m, voi olla myös raihaus-
raunio.

N:o 128. Hajoitettu raunio. - N. 4x4 m.

F. Törngvistin laatima kartta ei ole ehdottoman tarkka,
joshin sen mukaan kulkien rauniot helposti löytyvät.

2. Haurala, Hirjakkä - Henuuri.

Kalmisto, Lempäälän läänissä tunnetusta laaja-alaisten - paikkakkaan muinaisjäännösten lukumäärään nähden ei Paimiemiemen veroinen - sijaitse ovin Hirjakkän (kappalaisvirkatalo), ovin Henuurin maalla, sotkan selän l. Kirkkojärven eteläpuolella, korkealla ranta löyräällä, joka viittaa pohjoiseen jyrkänpuoleisesti; etelään loivasti. - Kartta I, n:o 6-7; kartat IV-V, kuvat 3-4, 7-9.

Rauniot, kummut ja polttokenttäkalmistot - kaikkiä näitä alueella on - sijaitsevat ovin viijellyllä, ovin raivamattomalla maaperällä. - Pelloilla olevat rauniot ovat kärsineet suuresti maanmuokkaustyöstä, josta siinä määrin, että mitä on enää vaikea hantaa raunioita tuntoa. Etä ne mitä kuitenkin ovat, ilmenee näiden rauniojätteiden välillä, peltomullasta löytyvistä poltetuista luunpääistä. Raivamattomalla maalla olevat ovat sen sijaan säilyneet osittain koskemattomina, varsinkin mitä tulee kummiin. Parhaiten säilynyt osa kalmistoa sijaitse Hirjakkän maalla. - Kartta I, n:o 6; kartta IV, kuva 7.

Hirjakkä.

Kesällä, v. 1905 kävi J. Ruine virkamatkallaan Hirjakkäsa ja löysi täällä "erään kiven ja maanrakaisen hantaa raunio pinnalla" seitsemän pientä koristamattomaa saviastian palasta. Edelleen hän kertoo seuraava: "Hantaa raunioita löytyy aivan talon rakennuksen ympärillä sekä talon lähellä olevassa kotopellossa, jossa sekin raunio sijaitse (mistä tässä mainitut astiapalaset (K.M., n:o 4575:2) ovat. Hirjakkän raja naapurin Henuurin talon maalla jatkun samaa kalmistoa." - Kts. K.M. n:o 4575:2 (paikalla viitattua kertomusta ei löydy Top. arkissa). - Mistä raunioista mainitut saviastian palaset ovat, on vaikea määrittellä.

V. 1910 löydettyä näitä maini A. Hackman ja valokuvasi osan kalmistoalueella. - Kts. A. Hackmanin kertomusta kuva liitteenä Top.

V. 1916 kävi paikalla A. M. Tallgren ja mainitsi käynnissä tuloksesta tai havainnoista seuraavaa: "Talon maalla on kenties 2 hauta kumpua, toinen talon haassa lähellä Hännäsin talon riittä - kartta IV, n:o 20? - toinen talosta n. 100 m N & pellon tyyräällä! - Todennäköisesti jotkin kummista 7-12 (kartta IV). - Niiden tuloksesta on minulle mahdollista, sillä koko lempääläisiä olivatani salot." - A. M. Tallgrenin kertomus Top. ark:ssa.

Alta luettelomme paikalla käydessämme havaitsemamme raunnot ja kummut siinä järjestyksessä kuin ne olivat kartalle IV merkinnät.

*

- N:o 1. Hirjakan päärakennuksesta n. 70-75 m etelä lounaaseen; suurenpuoluisista kivistä kehä raunio. Keskellä, silmäkiven ympärillä, kivistä pois, joten syntyneet kuopas.
- N. 8x8 m.
- N:o 2. Edellisestä n. 2 m etelään; raunio; tästäkin kivistä pois. - N. 4x4 m.
- N:o 3. Raunio; raunioista n:o 1 noin pari metriä koilliseen. Osi hajonnut, osin kivistä pois. - N. 4x4 m.
- N:o 4. Päärakennuksesta n. 60 m lounaaseen, raunio; keskellä kuopalla; kivistä pois. Kivet noin hevosenpään kokoisia. - N. 6x6 m.
- N:o 5. Edellisestä n. 4 m mittiä länteen, raunio tapainen; hajonnut. Kivistä pois; keskellä kuopalla. Kivet osin noin hevosenpään kokoiset, osin suurempia. - N. 6x6 m.
- N:o 6. Edellisestä n. 2 m etelä lounaaseen, raunio. Keskellä suuren puoluisen silmä kivi. Kivet noin hevosenpään kokoiset. Kivistä pois. - N. 6x6 m.

N:o 7. Hirjakan päärakenmuksista n. 45-50 m koilliseen, kiirikokumpu, jonka lausosassa kuoppa, hahmaisijallaan n. 6x6 m. Kuopan itäreunassa n. 30 cm vahva kulttuurikerros (kuva 8): tuhkan harmaata maata, hiiltä, palaneita kiviä ja kivensiruja, saviastianpaljoja - kivien välissä ja alla - poltettua luntta. Kumpun itäreunalla suuren puoleinen "silmäkivi". - N. 12x12 m.

Näyte: K.M. n:o 11202: 1-3 (saviastianpaljoja, savihiiristä, poltettua luntta).

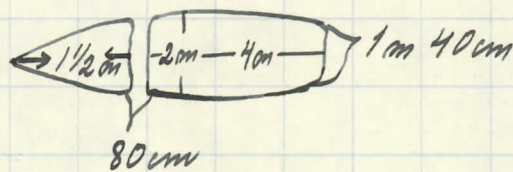
N:o 8. Etelästä n. 10 m etelä-kaakkoon samanlainen kiirikoinen maa kumpu, silmäkivellinen. Koe pisto: n. 20-30 cm vahva tuhkan harmaa kulttuurikerros; hiiltä, palaneita kiviä ja kivensiruja, saviastianpaljoja. - N. 10x6 m.

Näyte: K.M. n:o 11202: 4 (saviastianmuruja).

N:o 9. Etelästä n. 2 m etelä-lounaaseen (mitti etelään) kiirikoinen maa kumpu. - N. 4x6 m.

N:o 10. Kummusta n:o 7 n. 5-6 m kaakkoon kiirikoinen kumpu, jolla suurenpuoleinen kivi. - Suuruus epämääräinen.

N:o 11. Kummusta n:o 7 n. 4-5 m pohjoisluoteeseen soikea, teräväkärkinen kivikumpu. - N. 6x2 m.

N:o 12. Eteläisen rivissä, mitti sen välittömässä läheisyydessä, pitkän soikea kiirikumpu. Suunnilleen kumpun keskiosassa suurenpuoleinen, toisia korkeampi kivi. - N. 8x3 m.

N:o 13. Suuri kiirikoinen kumpu; päärakenmuksista n. 100 m pohjois-koilliseen. Koe pisto: n. 30 cm vahva kulttuurikerros,

Tuhtaan harmaa, palaneita kiviä ja kivenröyryä, hiiltä, savi-
tiivistä paloja ja saviastian muruja.

Näyte: K. M., n:o 11202: 5-6 (savi tiivistepaloja ja savi-
astian muruja).

N:o 14. Suurenpuoleinen kivikkoinen kumpu.

N:o 15. Silmäkivellinen raunio, oven (maapeittoinen). Piinän
kuusten peitossa. - N. 8x8 m.

Epävarmoja.

N:o 16. Hirjakan päärakennuksesta n. 175 m mitti länteen
Henneriin ja ratakiele johtavan tien haarassa matala,
ovittain (maapeittoinen) raunio, kiviä pois. - N. 6x6 m.

N:o 17. Edellisestä n. 10-15 m itäkoilliseen (mitti itään) maapeit-
toinen, silmäkivellinen raunio. - N. 4x4 m.

N:o 18. Silmäkivellinen raunio, kivet suurimmilleen noin hevosen-
pään kokoiset. Toinen puoli hävitelly peltolaisa. - N. 4x4 m.

N:o 19. Maanrakainen raunio. - N. 4x4 m.

N:o 20. Kivikkoinen kumpu. - N. 12x12 m.

N:o 21. Raunio tavainen. - N. 2x2 m.

N:o 22. Suur silmäkivellinen kivikumpu, silmäkiven juurella
kiviä pois. - N. 6x6 m.

N:o 23. Maapeittoinen raunio tavainen. Kiviä pois, keskus-
ta kuopalla. - N. 6x6 m.

N:o 24. Turkin rottuva, maapeittoinen raunio, kiviä pois. -
N. 4x4 m.

N:o 25. Tuskien erottuva, silmäkivellinen, maapeittoinen raunio.
Silmäkiven ympärillä kiviä pois. - N. 4x4 m.

N:o 26. Huoltaan ja muodoltaan epä(määräinen, matala, kivi-
kumpare.

N:o 27. Matala kivikumpare, keskellä suuri kiven lohkeus. -
N. 6x6 m.

N:o 28. Rauniosta n:o 16 noin 30 m eteläkaakkoon (mittei etelään);
silmäkivellinen, maapeittoinen, matala raunio. Kiviä pois.
N. 4x4 m.

N:o 29. Edellisestä n. 2-3 m kaakkoon tien syrjässä; matala,
maapeittoinen raunio. Kiviä runsaasti pois. - N. 6x6 m.

N:o 30. Edellisestä n. 4-5 m länsilounaaseen (mittei länteen);
matala, maapeittoinen raunio. - N. 4x4 m.

N:o 31. Suuri, kivistä koivun maa kumpu.

*

Päärakennuksesta n. 100 m etelälounaaseen (mittei etelään),
raunioalueella 1-6 n. 30-50 m eteläkaakkoon kolme, suorakai-
teen muotoista kivillä täytettyä (?) kuoppaa tai maasyvennyksiä;
kivien - noin hevosenpään kokoisia - yläpinta maanpinnan tasel-
la, alkua hieman ylempänä.

Henneri.

Kuten edellä mainittiin, jatkun k.o. kalmisto Hennerin maalla. Täällä on, päinvastoin kuin Hirjahan alueella, runsaasti löytöjä, joista mitti kaikki aseita, joukossa hopeakoristeisakin. Niinpä täällä on saatu Kansallismuseon kokoelmiin kolme miekkaa (n:o:t 1996:73, 4753:1, 11198), viisi kuitään-kärkeä (n:o:t 2895:7, 4254, 4244:2-3, 5490:1), kirves (n:o 4753:2), veitsi (n:o 1996:74; mahdollisesti kuitenkin Päiväniemellä peräisin) ja ritonan jakaja (n:o 5490:2). Löydöt, tehty viimevuosisadan lopulla ja tämän vuosisadan ensimmäisellä kymmenluvulla - paitsi 11198, keskittyvät enimmäkseen n.s.m. Idräkyän kallion juurelle (kts. kartta V, mihin löydöt merkitty). - V. 1910 kävi paikalla A. Harkman ja valokuvasi löytöpaikat sekä suuren osan kalmisto-alueesta. - Kts. A. Harkmanin kertomusta museon top. arkistossa valokuvaja-kartta liitteineen.

Raunio-alue käsittää Hennerin ja Hirjahan talojen välisen peltötyriään, joka riittää koillisessa suunnassa huomatta-vasti kohti sotkanretän eli Hirlehojärven rannan suuntaista Etelä-mäkeä (harjasta käytetään myös nimeä Hennerin harju, joskin harvoin). - Kartta I, n:o 7; kartta V.

Talosta (päärakennuksesta) n. 200 m lounaaseen olevalla pellolla löytyvien yhden toista haarta-raunioin koko ja muoto on kärsinyt suuresti raivaus- ja muokkaustyöstä sekä penkoimisesta. Tätä osoittaa m.m. myöskin se, että pellolla, raunioiden ympärillä tapaa riittävästi poltettua luun sirua. - Näyte K.M., n:o 11201.

Alla luettelemme Hennerin maalla havaitsemamme rauniot ja kummut riinä järjestyksessä kuin ne olemme kartalle V merkinneet.

N:o 1. Maasekainen matala raunio, kiviä pois. - N. 3+3 m.

N:o 2. Maatuunut matala raunio, soikea. Täpuroilla reunan tapaisla havaittavissa. - N. 6+4 m.

- N:o 3. Suuri, raunio tapainen; matala, maatuomi; vain jokunen kivi näkyvissä. Kiviä pois. - N. 8+10 m.
- N:o 4. Matala, maatuomi raunio; reunan tapaista näkyvissä. Jokseenkin keskellä suuri silmäkivi, jonka kaakkoiskulmalla kuoppa; pengottu? Kiviä pois. - N. 6+6 m. - Huva 9.
- N:o 5. Edellisestä miller kiinni oleva raunio; matala; keskellä kuoppa - pengottu? - N. 4+4 m.
- N:o 6. Soikea, matala, maatuomi raunio. Keskellä suurenpuoleinen silmäkivi, jota yritetty räjäyttämällä särkiä. Kiviä ei erota tavikaan. - N. 6+4 m.
- N:o 7. Soikea maakumpu; pinnalla ei näy kiviä. Herrotaan olevan as. handan (Erland Leppänen, yh. 80-vuotias). - N. 6+4 m.
- N:o 8. Noin 1 m:n korkeinen raunio; kivet suurenpuoleisista järkäleitä. Jokseenkin keskellä raunioita kasvaa pieni kuusi. - N. 6+6 m.
- N:o 9. Maa-sekavian kivi kumpu. - N. 4+4 m.
- N:o 10. Suuri silmä kivinen raunio; kivet noin hevosenpään kokaisia; kiviä pois. - N. 6+6 m. - Raunioita kuta löytyy kumpuja.
- N:o 11. Kivikoinen maakumpu, matala. Keskellä kumparella suuri, korkea kivenmökkäle. - N. 10+10 m. - Kumppaan reunalta löytyy kumpuja.
- Epävarmoja.
- N:o 12. Maa-peitallinen, matala raunio. - N. 6+6 m.

N:o 13. Maapöytäinen, matala raunio; yhdessä laidassa
suurenpuoleinen nelikulmainen kivi. - N. 4+4 m.

N:o 14. Maatunnut, matala raunio; kehä suurenpuoleisista
kivistä; keskelläkin kivet suuria. Kivä pois. - N. 6+6 m.

*

Senverin maalla ollut todennäköisesti enemmänkin raunioita,
mutta tulleet hävitetyiksi maanraivaus- ja rakennus töissä. Tä-
män viittaavat Kräkyn kallion juurella tehdyt löydöt. Niimpä
n:o 4254 (kartalla V, n:o 3) oli löydetty paikalla olleen rakennuksen
perustusta kaivettaessa; n:o 4244:2-3 (kartalla V, n:o 4) oli löydetty
samasta perustusta kaivettaessa. N:o 5490:1-2 (kartalla V, n:o 5)
oli löydetty kiviä otettaessa (kts. viit.). N:o 11198 oli löylymyt
räjähdyspommin aihuntha, mastä kuopasta (kartalla V, n:o 6); ku-
pan suuruus oli paikalla käydessäni n. 6+6 m; mitään hautaan
viittaavaa ei enää ollut havaittavissa, mutta kuoppa oli täynnä
noin hevosenpään kokoisia kiviä, mitkä siirretty sinne pom-
mituksen jätkeä paikalle. Paikalla olleen mahdollisen rau-
nion „täysosuma“ hajottanut tyyhin. - Paikallispäällikkö
Hopponen, joka oli ottanut k. os. miekan tällin, kertoi kahves-
sa olleen puinta (?), joka hajonnut sitä käsiteltäessä. Jos tämä
väite pitää paikkansa, niin kyseessä ei voi olla polttohautaus,
mutta toisella puolen taas itse miekassa näyttää olevan polton
merkkejä, m.m. n.s. paljosalinaa ruodossa. - N:o 4753:1
ja 4753:2 (kartalla V, n:o 1-2) olivat niin ikään löylyneet perus-
tus töissä. Näyttää siltä kuin paikalle tehty rakennus (kato) olisi
tullut rakennetuksi matalan hautakummun päälle (kts. Hukka,
n:o 4753:1-2). - Itse Kräkyn kallio on korkeakko, jyrkkärinte-
nen; mitään kasvava. Kallion laella ja rinteellä suurenpuo-
leisia kalliiohkaruita. Erikoisempaa en paikalla havainnut.
Kartalle V merkityn „kunnia (männyn)“ - päärakennuksen
kaakkoispuolella - alla kerrotaan olevan aarnin (Erland Leppänen).

Täysin epävarmat
rauniot.

1. Lietsamo, Lietsamo.

Miemolan Tiinhaarasta n. 150 m lounaaseen (metrikkö, missä pari raunion tapaista, pellon laidassa, metrikin maantien puolella reunalla lähellä Lietsamon taloa.

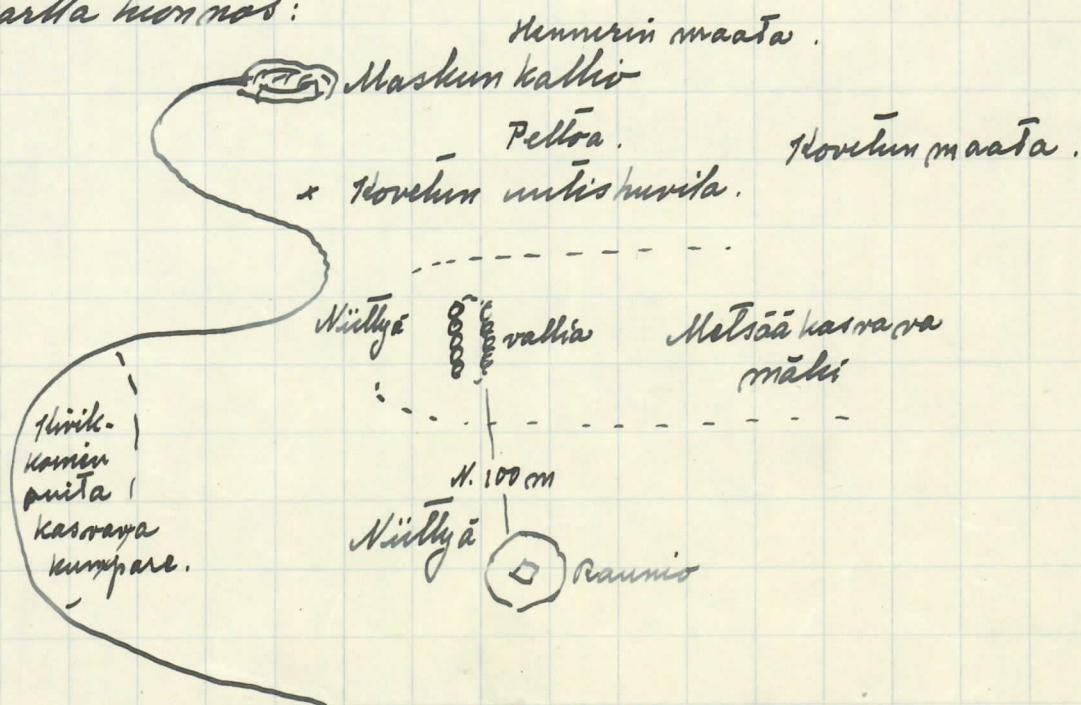
N:o 1. Matala, maansekainen raunio; kehäkiivet - harvassa - suurempuosaisia, erottuvat hyvin. Keskuskiivistä erot-
tuu vain yhden yläpinta - keskellä rauniota. - N. 4x6 m.

N:o 2. Edellisestä n. 2 m pohjoiseen. Kiivet suurempuosaisia.
N. 4x4 m.

2. Haurala (Sukhita?), Hiirenokka.

Sivulla mainitusta „rattihärestä” n. 100 m länsi-
länteen oteralla niityllä raunio, halkaisijaltaan n. 6x6 m.
Kehäkiivet suurempuosaisia, samaten silmäkiivet (?), jonka korkeus
n. 1 1/2 m; silmäkiven juurelta kiivä pois. - Kiivet suureksi osak-
si maapeittaiset; kehäkivien yläpinnat erottuvat selvästi.

Kartta luonnos:

Jälj. läh. a:o:le.

3. Näppilä, Näppilän niemi.

A. O. Huikel mainitsi kertomuksessaan Pirkkalan kirkko-
kunnan muinaisjäänrokista Näppilän niemellä olevan - kor-
kealla paikalla - neljä rauniota. - Näitä on paikalla käy-
dessäni löytänyt. Näppilän niemi - kallionien, meliää kasva-
on tarattoman louhittuista, jolunka kynnissä olevat rauniot
voivat mahdollisesti olla luonnon työtä. Paikalla kunnalla ei
niistä tiedetty mitään, samaten kuin ylipäänsä muistakaan
muinaisjäänroksista, lukuun ollen malla Päivää miestä. -

Kts. A. O. Huikel: Kertomus Pirkkalan kirkko kunnan muinaisjään-
rokista (Lempäälä, nr. 3 ja 7). - Vet. Soc^s. Bidrag, n. 38.

4. Rikkala, Leikkari.

Leikkarin kallilla kerrottiin olevan harva kivinä kehiä ja
raunioita tapainia. - Osoittautuivat luonnon työtä.

5. Pyhällö, Simunan saari.

Simunan saarella - kortte d. lipon selällä - kerrottiin ole-
van Simuna nimisen noidan hauta raunioin. - Osoittautui ve-
den ja jäiden kasamaksi ranta laivokoksi. - Saari saanut
nimensä edellä mainitusta Simuna nimisestä noidasta.

Simunan saarettä löydety siheä Tuluskivi (H.M. n:o 10487:1).
Tse saari on matala ja pieni; leikkoo kasva va.

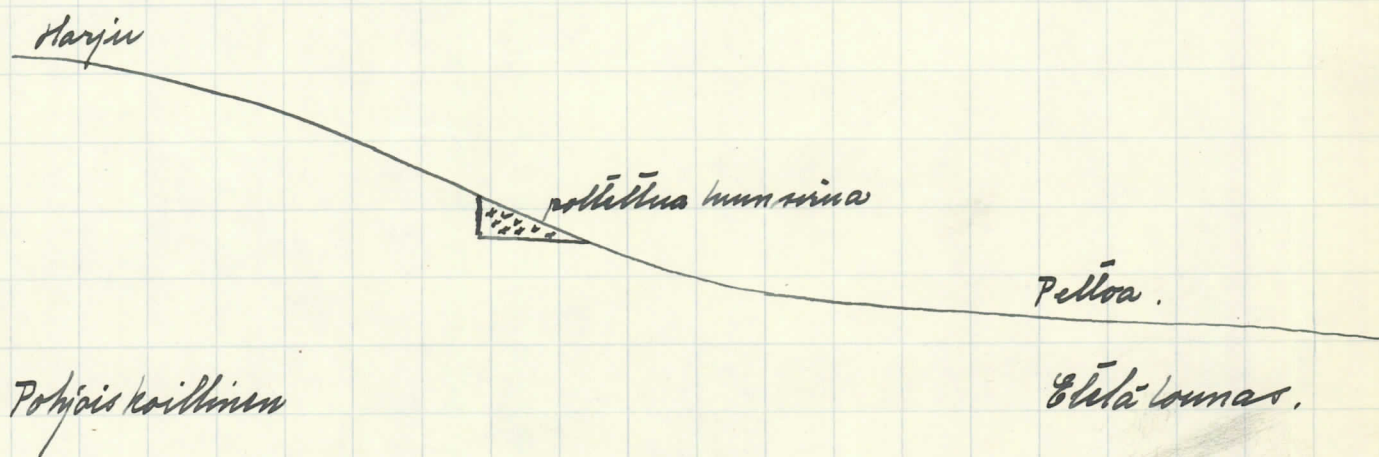
B. Peltokenttäkatmutöitä.

1. Staurala, Henneri, Erskinmäen piine.

Hennerin päärakenuksesta n. 350 m luoteeseen, n.s.m Erskinmäen alarinteessä pieni, matala hiekkakuopa, jonka seinämissä - vastaapäätä edellä mainittua kivikautista liettä - runsaasti poltettua luunsiuna sisältävä kullunsiuna kerrosprofiili. - Kts. nr. 2-3; kartta I, n:o 7(2); kartta V; kuvat 3-4.

Noin 7 m paksun turvetterroksen alla n. 20-25 cm vahva kullunsiuna kerros: tuhkanharmaa, hiiltä ja palaneita kivien siipaleita sekä runsaasti poltettua luunsiuna sisältävä; myös jokunen sariiviriste-kappale oksapainanteinien löytyi. Maaperä hietaa. Maanpinnalla näkyvissä jokunen suuren puoleinen kivi.

Profiili:

Osa katmutöistä mahdollisesti hävinnyt pelloissa. - Näyttö: K.M. n:o 11200:1-2 (sariiviriste pala, poltettua luunsiuna).

2. Saurala, Kirjakka.

Kirjahan kaivustoalueen sijaintiin nähden kts. siv. 19. - Pöytä-
kenttä kaivustoa näyttää tällä kaivustoalueella esiintyvän kot-
massa eri paikassa (kartta IV).

1) Kirjahan kuistia rakennettaessa v. 1913 tai 1914, löytyi perus-
tusta kaivettaessa rantainen kiviäänkärsä (K.M. n:o 6705). - V. 1916
kävi löytöpaikkaa katsomassa R. M. Tallgren ja totei, että kuis-
tin viiressä on vielä kappale koskemattomaa maata. - Kts. Tallgrenin
kertoamista Top. ark.:ssa.

Paikalla käydessäni tein pistokokeen, jolla kuistin poh-
jois kulmalla paljastui n. 20-25 cm vahva kullunsi kerros:
maa tummaa, hiirikisällöistä; palaneita kiven siruja, joiden
pölyttö kummuruone ja kappale muodottomaksi palanutta rautaa.
- Näyte: K.M. n:o 11202:7-8. - Kaivusto on todennäköisesti ulottu-
nut rakennuksen alle, mutta tullut aikomaan hävitetyksi
perustusta kaivettaessa. Mitään raunioita ei paikalla
ollut ollut kuistia rakennettaessa. - Kuistin edustalla oleva
puintarha maa on tummanharmaata ja sisältää pölyttöä kum-
muruja, joidenka suurin osa kaivuston tästä osasta tullut hävit-
etyksi, vain kuistin pohjois kulmalla, rakennuksen seinämän
viiressä, vielä pieni kieleke jota kuinkin koskemattomaa maata.

Maa viittää tällä kohdalla itään kohti soihkanseikkaa.

2) Sen maan alapinnalla - järven puolella - jolla kummurit
n:o 7-12 - maa tummanharmaata, palaneita kiven siruja sisältäin,
pöytä kenttä kaivustoa (?).

3) Saman kumpujen n:o 13-16 välissä ja ympärillä.

3. Vaihmalan harju.

Kalmisto sijaitsee Vaihmalan kylässä, Vaihmalan kankaalla s. harjulla, joka muodostaa kapean, jyrkkäseinäisen niemekkeen Rhiatalanjärven ja Kortteselän välillä. - Paikalle on Lempeälän kirkolta n. 7 km itäkooskoon (miltä itään). - Kartta I, n:o 8, kartat VI - VIII.

V. 1901 löysi sepän poika Hanne Nurmi kotikonnultaan rantaisen kiviainekärrän (K.M., n:o 4130:4). Seuraavana vuonna tehtiin kankaalla uusia löytöjä. Koneenkäyttäjän joulisen arvonrakennuksen perustusta kaivettaessa löydettiin näet kaksi kiviainekärrää ja rantainen petkel (K.M., n:o 4130:1-3). V. 1910 kävi löytöpaikalla tarkastamassa A. Hackman ja totei, että kyseessä oli kalmisto löytö. - Kts. A. Hackmanin kertomusta kartta- ja valokuva liitteiseen Kansallis-museon Top. arkissa.

V. 1916 alennettaessa Vaihmalan harjua pitkin Valkoa koskelle johtavaa maantietä, paljastui n. 200-250 m:n pituudelta poltto-kenttä kalmistoa, joka tie- ja rakennustöissä tuli suureksi osaksi hävitetyksi. Kesällä v. 1916 A. M. Tallgren, kullissaan alennettua maantietä pitkin, huomasi tieleikkauksessa - tien kummankin puolella n. 30-40 m vakran kulltuurikerroksen, joka sisälsi poltettua luunsiirua ja runsaasti savi tiivistepalasia (K.M., n:o 7089:65-66). - Kts. Tallgrenin kertomusta Top. arkissa.

V. 1918 suoritti paikalla kullinmukia J. Aihio ja totei saman kuin edellä mainittukin, mutta arveli lisäksi, että paikalla on voimut kalmiston ohella ollu myöskin esihistoriallisen ajan paaja. - Kts. Aihion kertomusta kartta- ja valokuva liitteiseen Top. arkissa. - Löytöjä: K.M., n:o 7470:1-5.

Paikalla käydessämme toteivimme, että kalmisto on suureksi osaksi hävitetty. Tieleikkauksessa erottui vieläkin selvästi paljolti kulltuurikerros. Sepän Nurmen aitta rakennukseen itä-sivustalla olevassa pienessä perunamaassa havaittiin runsaasti poltettua luunsiirua (kartta III:a).

Tekijä A. Wikholm ilmoitus luv löydöistä v. 1928 E. Seimälän ulko muoneraakennuksen perustusta kaivettaessa, tarkoit-taan Vaihmalan harjun kalmistoa. - Kts. G. Engbergin kirjettä Lempeälän kapekissa (Top. ark).

4. Kuokkala, Erkkilä, Sarajistonmäki.

Kalmisto sijaitsee Kuokkalan kylän Erkkilän talon maahan olevan n. s. m. Sarajistonmäen etelärintellä; (Vanhasta) Erkkilästä n. 200-250 m pohjoiseen. - Kartta I, n:o 9; kartta VIII.

Mäki on matala, loiva nousuinen, metsääkasvava, kivikomin. Sen korkeimman kohdan muodostaa paljas, tasainen kalliopinta, jonka ala-l. eteläpuolella pistokokeet paljastiivat pöytäkenttä-kalmiston. Kulltuurikerros - n. 20-25 cm paksu - kuokkeata, tuhkanharmata, sisältää palaneita kivensiruja, hiukan hiiltä ja runsaanpuoluisesti poltettua luumina. - Näyte: K.M., n:o 11199 (poltettua luumina).

1880-luvulta lehtiin maasta löytöjä: kaksi kiveä kärkeä (K.M., n:o 2125:232a; 2142:404, löydetty kuokkeista), väkipunkko (2125:232b), kivies (2142:403, löydetty kuokkeista), 8-muippinen pyöreä kupurasolki (2192:645). - Löytökohdan valokuva v. 1910 A. Hackman. - Pts. Hackmanin kertomusta kartta- ja valokuva liitettiin Kansallis-museon Top. ark:sta.

Kalmisto on suureksi osaksi säilynyt kashematto-mana. Hackmanin kertomuksessaan mainitsemat maasyöremykset mahdollisesti entisten naurishautajien tai säilytyskuoppien jäännöksiä; todennäköisesti varsinaisen kalmistoalueen alapuolella, mahdollisesti sen reunalla.

C. Ruumishauta kaivaukset.

1. Lempiöiden.

Kaivaukset sijaitsevat Lempiöiden kylässä, alkaen Lempiöiden sil-
lan - Akhalanjärven korttelistaan yhdistävän salmen yli josta se sil-
tä - Vänsipäästä ja käyttiä maan tien kummankin puolelta
syntyneen mahdollisesti ainoa kirkolle asti. - Kartta I, n:o 10, kartta IX.

Kaivaukset on suurimmaksi osaksi hävitetty ja jätetty maan tie-
ja rakennustöissä. - V. 1917 tasoteltäessä ja alennettaessa Lempiöi-
den kylän läpi Valkiea koskelle jokea vaa (maan tieä tehtiin sen-
saavat löydöt:

K.M., n:o 7219:1 (orta kivies), 7219:2 (veitsen terä), 7219:3 (riikea
tulusrauta), 7219:4/5 kappelmaa rautaverineistä, (mahdollisesti kerit-
simistä). - löytyivät tieltä tasoteltäessä Rantasen ja Vertasen
asumusten (kts. kartta IX) läheisyydestä, n. 60-80 cm syvästä ihmisen
lusrangon vasemman kyljen vierestä. (Maasta nähtiin olleen mullan
sija, negatiivis hieklässä). Handassa oli mustaa (mullaa, syvästä
hiiltä; maaperä karkeasta somerikkoo. - Nts. K.M.d, n:o 7219.

K.M., n:o 7221:1-14; n:o:t 1-4 (raut. haklat, kivies, veits, rautapuit-
ko) löydetyt yhdessä n. 90 cm maanpinnan alapuolella. Samalla
paikalla oli ollut myöskin hiiltä ja vähän mullan päällä samassa
syvyydessä lusranko. n:o:t 10-14 (pohikas hevosen kenta rotkea,
pronssi sormus (?), piikivienpalanen, pronssi levyä, rautaa, pronssia,
lunta) löytyneet verrattain hyvin säilyneen lusrangon luota, mistä
myöskin oli ollut hiiltä. Sormus (?), limsiökivi, tulkrauta ja piikivi-
tapainen evine olivat olleet kädessä, pronssi levyn kappaleet ja polli-
ruinman kohdalla - n. 80-90 cm syvyydessä. - Nts. K.M.d, n:o 7221.

K.M., n:o 7260:1-11; löydetyt maan tien alentamis töissä, sa-
moilla paikoilla kuin edellisessä, n. 80 cm syvyydestä. N:o 8 (kaula-
rengas; työnjohtajan kurtomuksen mukaan oli koriste ollut pääkallon
ympäriellä, aronainen osa takaraiolla) ja 11 (lehtyä) ovat nähtäväs-
tä löydetyt yhdessä. - Nts. K.M.d, n:o 7260.

K.M., n:o 7278:1-2 (poltta (maltona lunta); n:o 7469:3 (kivies);
löydetyt tietojen päättyttyä.

Lempiöisten kylästä aikaisemmin - ennen v. 1917 - tehdyt löy-
 döt riittävät siihen, että kaivokset on mahdollisesti ulottunut
 aina kirkolle asti. - K.M., n:o 2101:205 (pronssinen rauterunkaan
 kappale); löydetty rautatöissä vastapäätä tempäälän kirkkoa
 (vst. kartta I, n:o 10); n:o 2675:543 (rautis); löydetty kahden jalan
 syngydestä otettaessa hiikkaa kirkon lähellä. - Tammiaisien löy-
 alueen ja kirkon puoleisissa (suunnilleen) Hukken talon maalla,
 kulkijaja Edolf Heurikssonin tontilla on vielä löydetty kalvi
 keihäänkärkeä (K.M., n:o 7471:1-2); huoneen perustusta kaivettaessa.

A. Hackman on kartoittanut ja valokuvannut Lempiöisten
 kaivosten v. 1917 ja 1928. - Valokuvat ja kartta Top. arkissa.

D. Muinaiskinemat ja kiina kiitä -
näiset paikannimet.

1. Pirun kiima.

Pirunkiima - muinaiskinema - sijaitsee Kiviaspään Heikkilän maalla. Kulkim kartanosta n. 2 km 600 m jokseenkin itään, Lempiälän kirkolta n. 8 km 900 m pohjois-koilliseen. - Kartta I, n:o 11.

J. Voionmaa kertoo kiiman asemasta ja varustuksista seuraavaa: "Pirunkiiman maantieteellisen asema on yltä erillinen kuin se on kaukana lähimmistä eihistoriallisista löytöpaikoista. Se ei ole minikään harjujen tai venijakson varrella, vaan alan-kojen ja soitten keskellä autiona metsäseudussa, ----. Pirunkiima on lyhyemmän kaarevan luoteis-kaakkois-suuntaisen selän-teen luoteispäässä. Sen koillispuolella on sen päällystää maalaampi tasaus, jolla ---- varustuksia. Ties kiiman piiri on louhik-koista suurta kivikkoa, ----. Päällystä on 100-120 askeelta leveä ja saman verran pitkä. Varsinkin pohjoispuolella on jyrkkää ja pääosin mätöitä, mutta myös eteläpuolella on vaikeaa nousta mäelle ja samoin länsipäästä, kun taas itäpuolella on varmaan ollut hyökkäykseksi kaikkein olosuhteen. Valli, joka mäestä on hyvin säilynyt, kiertää itäpäästä eteläpuolen kautta länsipäästä. Siinä on kolme porttia. Luoteinen on, niinkuin Appelgren huomauttaa omalla laatuinen. Ulospäin työntyväin piikivallien muo-dollaman solan rullaa puolitain raaka suoran vallin jatke, jö-ka huomatta, valli on rakentanut porttien heikkoutta. Eteläi-son portti on vanhaa yksinkertaisia rakennetta, valli on sen kohdalla vain kaikkain eikä ainakaan enää voi siinä ha-vaita käytetyn piikivallia. Kaakkoisen portti on rakennet-tu niin, että piikivallien ja raaka suoran vallin yhtymä-kohtalle ole syntynyt polvehitta pohjoispuolelle ja toisellekin vain hyvin loiva (olisikohan se ennen ollut jyrkempi?). Tämä edellyttävää sitä, että solaa ole varsin aineessa mielestä käy-tetty, vaan suljettu ainoastaan sen ulkopäästä." - J. Voion-maa, Hämeen muinaiskinemat, siv. 131-132 (Hansallismuseon Top. arkissa).

Tässä yhteydessä tulkkoon mainitukset Pirunlinnalla löytyvä
 „Pirunpesä“ s. „Pirunkirjasto“ kirjankantimie löyötoimen (H.M. n:o 8962:1-2;
 piikkirsiä (molekärkiä), 9103:1-6 piikkirsiä (molekärkiä), - Hts.
 N. Elven kertomusta (muunson Top. ark:osa).

Muita mainintoja Pirunlinnasta ja Pirunpesästä:
 A.O. Huikel, Herttonus Pirkkalan kirkkukunnan (muinaisjäänrok-
 kusta) (Lempäätä, siv. 10). - Vet. Soc² Bidrag, n. 38. - Hj. Appelgren,
 Suomen muinaislinnat, siv. 20-21. - S.M. y A XIII. - En Relä.
 tion om Lempäätä församlingens förra och nuvarande tillstånd i hvar
 sammanfall och tillagerad av A.O., siv. 5 (koneella kirj: kopio); 37
 (käsikirj: jäljennös).

*

Pyhälän kylän Huikkilan Niitysaarella - Herttonusella - mai-
 nittu vallitus huonon työtä. Saari on matala ja alava; leppikkoa
 kasvaa. Sen rantoja kiittää, paikoitella „rallia“ (muistuttava
 kivikkoisen ranta töyräs. Tätä mahdollisesti pidetty vallituk-
 sena. Mitään muuta erikseen paikalla käydessäni en havai-
 nut.

Mainintoja: Hj. Appelgren, Suomen muinaislinnat, siv. 21. -
 J. Voio(maa), Hämeen muinaislinnoja, siv. 133.

2. linna littän näiset paikan nimet

Vohden linna. - Matala suo saarelle Helhon kartanon maalla, ei varustuksia. Nykyisin on paikalla Ahlgrenin asunto. - "Linna" tunnetaan Helhon kylän Nikkilässä, mistä lyhyt matka paikalle. Nikkiltä vanha emäntä arveli nimen joku neuv siitä, että paikalla syötetty ruokia.

Mainintoja: J. Voionmaa, Hämeen muinaislinna, siv. 133 (Hammallismuseon Top. osk:ssa).

Salm linna. - Talo Hauralan kylässä. (Suomen taloudellisen kartta. - lehti IV:5 Tampere).

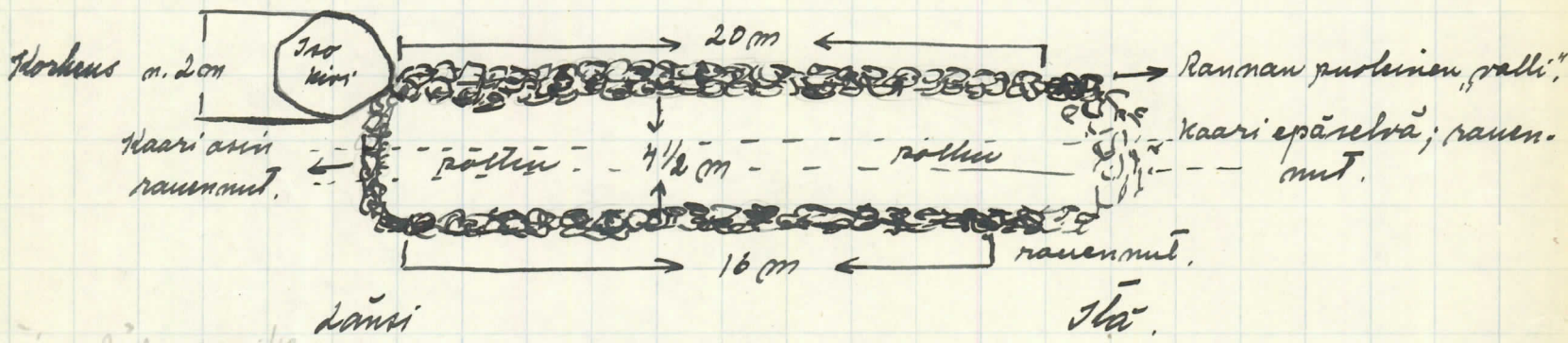
linna järv. - järvi lähellä Pirun linnan muinaislinnaa (kts. siv. 35-36 ja siinä mainittuja viittäkettä).

III. Ajallisesti ja muinaistieteellisesti epä-
määräiset "kymmenet muinaisjäännökset".

A. "Kivitarhat"

1. Haurala (Sukkila?), Hiirennotka.

Hiirennotkan (ihmeesi = Hiidennotka) juuressa, Matkam kalliolta n. 200 m (miksi suoraan lounaaseen seuraavan laista "vallitusta" (kivitarhat):

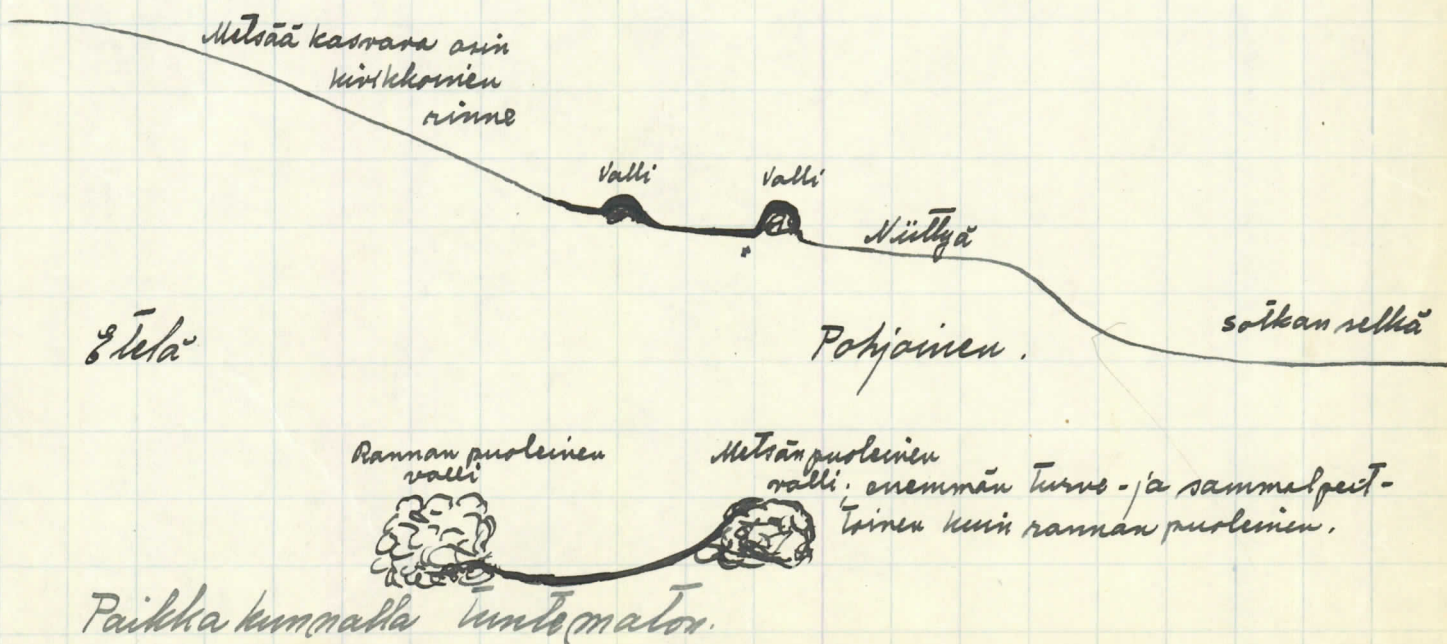

Jää. luv. a. o. i. k.

"Vallitus" sijaitus korkeahkon, metsäisen ja hiukan kivikkoisen mäen pohjaiseen riellä vällä alarivillä, sothan selän rannasta n. 20-25 m. - Rinne kohtalaisen loiva. Mäen laki tasainen ja pyöreähkö.

Hiirivallit - enemmän täjätyn kuin ladotin näköinen (kuva 10) - korkeus n. 30-50 cm, leveys n. 1 m. Kivien - osin samomat- ja tursopeitokset - suurus vaihteleva, enimmäkseen kuitenkin noin hevosenpään kokoisia, vähemmän särmikkäitä, teräviä kulmia, runsaasti enemmän pyöreähköjä.

Profili:

2. Kulju.

Kuljun kartanon maata, eräällä maalla nykyisin ajallaan epämääräinen kivi tarha. Tätä mainitsee A. O. Heikel seuraavaa: "sillä oli 60 askeleen pituinen kiviäitä ympärillä, portti talon päin, jo 3-40 vuotta sitten (siis noin 1850-luvulla) oli se rakennettu ma (miesmuistissa), eikä silloinkaan siitä tietty kerroa (muuta, kuin arveluja, että se kai on kyläkunnan murison työ," mikä kylä on Toden mukaisitakin. - - - - - kirkkula on päällä tasainen ja muutenkin hyvin matala, laakee joka takolta vähitellen ilman järkäntäitä, - - - - - luvulta vast se on kokonaan merkitys-tä vailla sekä kiene sattuneista syistä rakennettu hurittelemista varten helavalkaan ympärillä." - A. O. Heikel, Herkorus Pirkkalan kirkkulan muinaisjäännöksiä (Lempäätä, vii. 20, kuva sivujen 18 ja 19 välissä). - Vet. Soc^l Bidrag, n. 38.

B. Eräitä huomioitavia paikan-
nimiä.

1. Pyhämäki. Pieni, jyrkkärintainen, kuuikkomäki Hauvalan kylässä Hovelan maalla; Hovelan ja Henturin rajalla, lähellä Masunkalliota. - Kts. kartta I, kuva 1.
Pistokokeet tuloksettomia. - Nimen synty paikkakunnalla tuntematon.
2. Pirunkallio. Korkeahko, kivikkoisen, pensaikkoa ja pientä metsikköä kasvava mäki Huokkalan Verilahdelle johtavan maantien pohjoispuolella; Lahden kylän Alasen ja Koskisen maalla. Mäen maantien puoleisessa osassa äkkijyrkkä kallio: pirunkallio. Mistä nimi, ei tiedetty. - Pistokokeet tuloksettomia; raunioitakaan ei liioin nähty.
3. Hiitaston kallio. Melkoinen kallio Huivaspään kylän Ryöti-talon Härränto(maa) nimisellä talomaalla, Herranan järven (itä)kaakkoisrannalla, vastapäätä Merta saarta. - "Härränto(maa) ut mark hörande till Ryöti Hentman i Huivaspää by af dempälä socken." - Maanmittaushallituksen arkisto: H 42 18/4. (Maininta v. Ma 1858). - Paikka kunnalla tuntematon.

diitit lempäälän pitäjän kinttillen (muinais-
jäänristen luetteloon).

V. 1940 V. B. Luho.

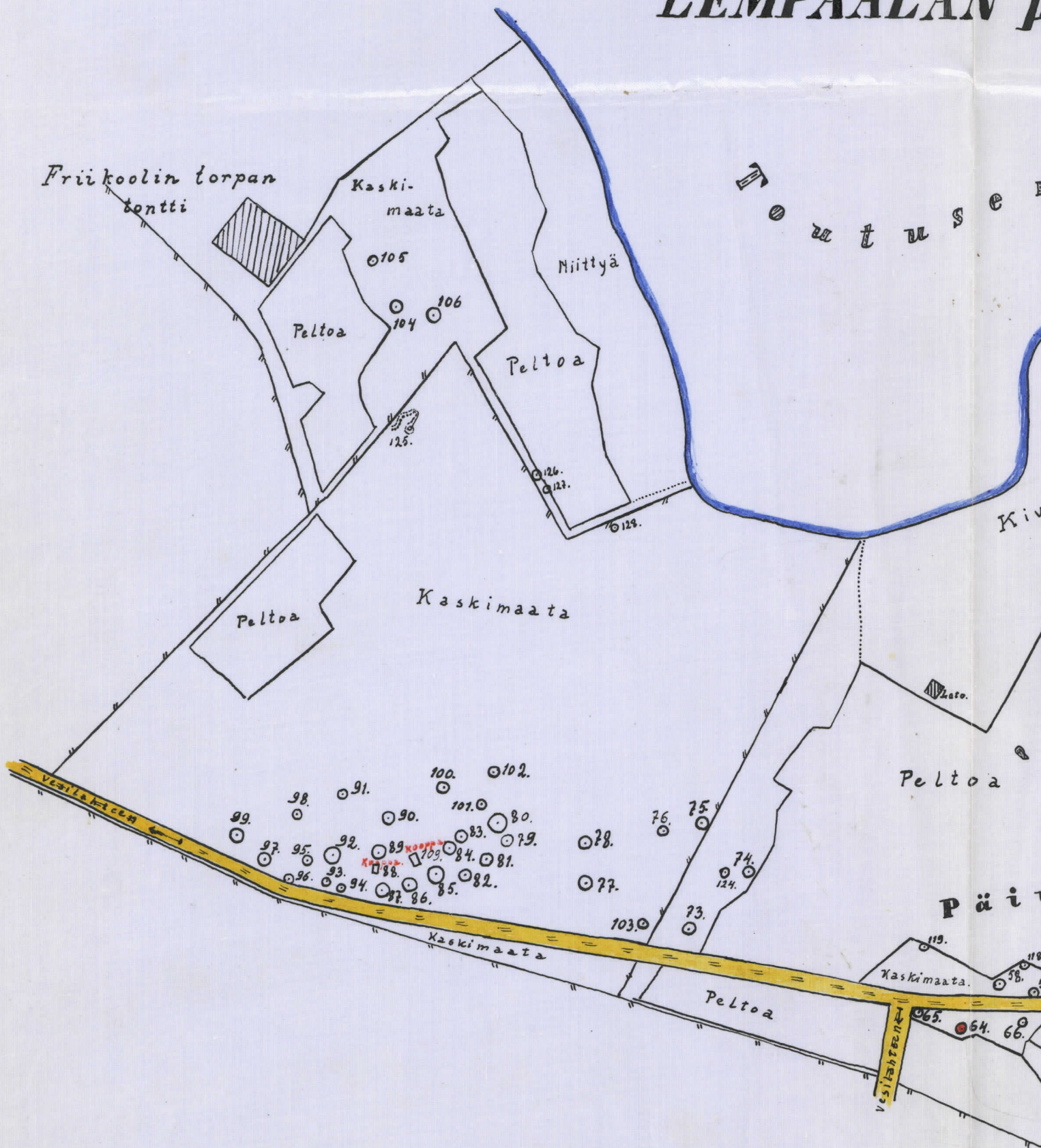
(9 karttaa; 15 valokuvaa).

HIETANIEMEN

n.s.

olevista

LEMPÄÄLÄN

○ Tutkimaton kiviraunio.

● Tutkittu kiviraunio.

KARTTA

EN yksinäis rustholliin kuuluvalla
n.s. PÄIVÄNIEMENMAALLA

ista muinais-jäänöksistä

N pitäjässä ja HÄMEEN läänissä

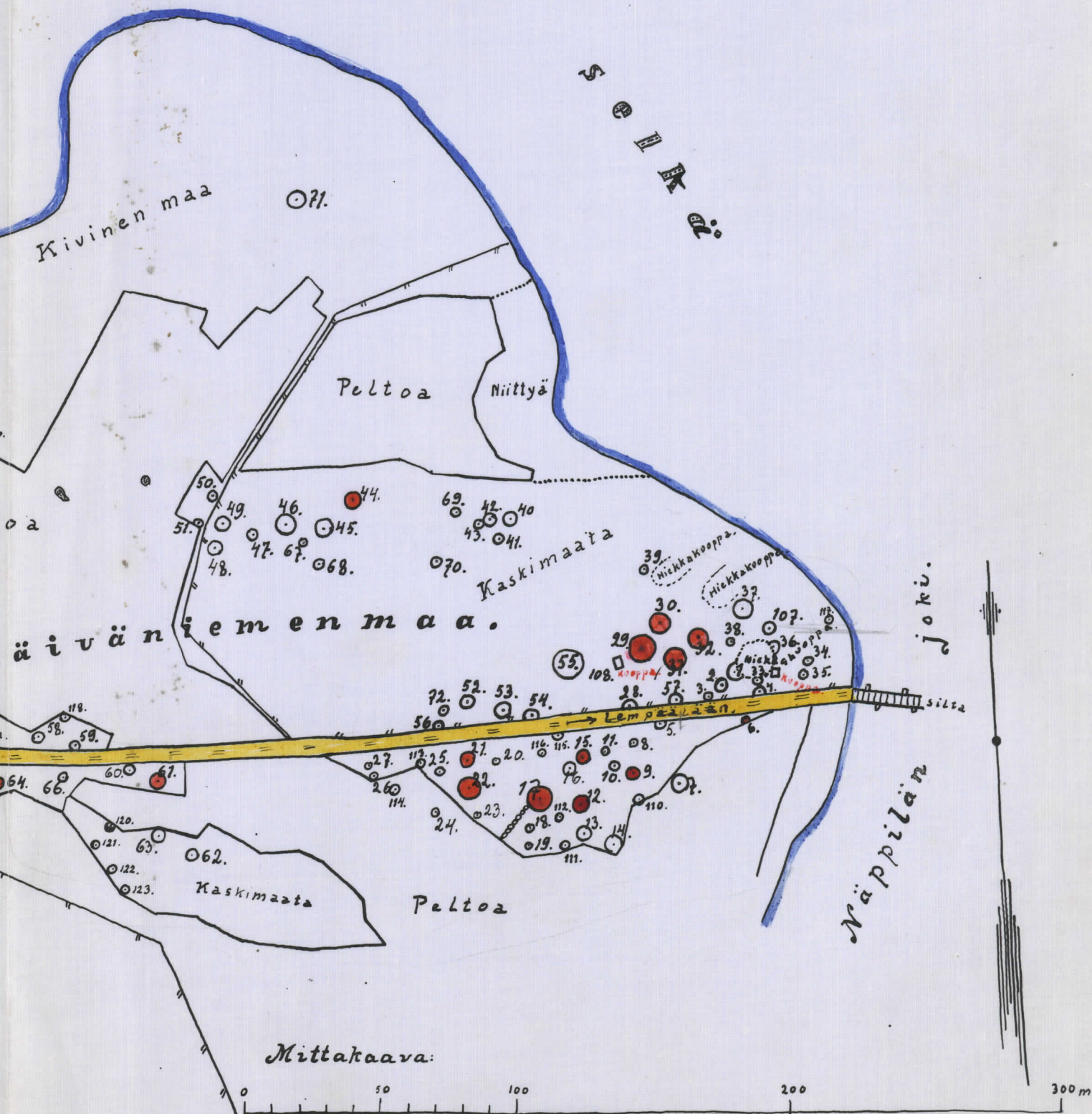
mitannut vuonna 1896.

Fredrik Torngquist

varamaamittari.

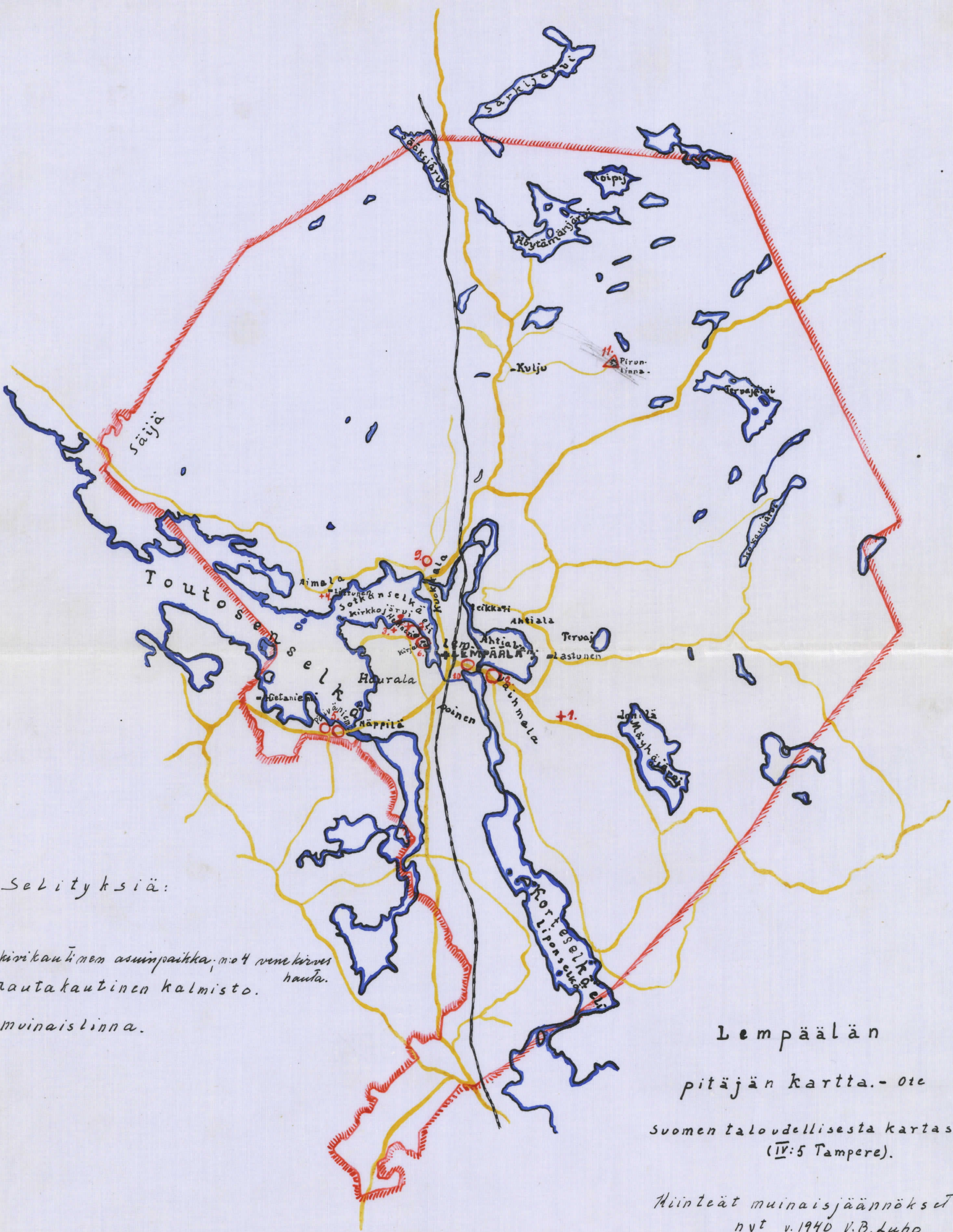
Lisäykset tehnyt v. 1940

Vilhelm B. Luho.

Mittakaava:

1:2000

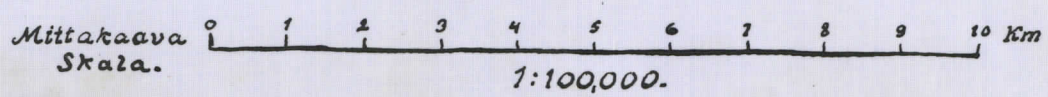
Selityksiä:

- + kivikautinen asuinpaikka, m.04 venekirves hauta.
- rautakautinen kalmisto.
- △ muinaislinna.

Lempäälän
pitäjän kartta. - oie

Suomen taloudellisesta kartasta v.1922.
(IV:5 Tampere).

Hiinteät muinaisjäänneksi merkinnyt v.1940 V.B.Luho.

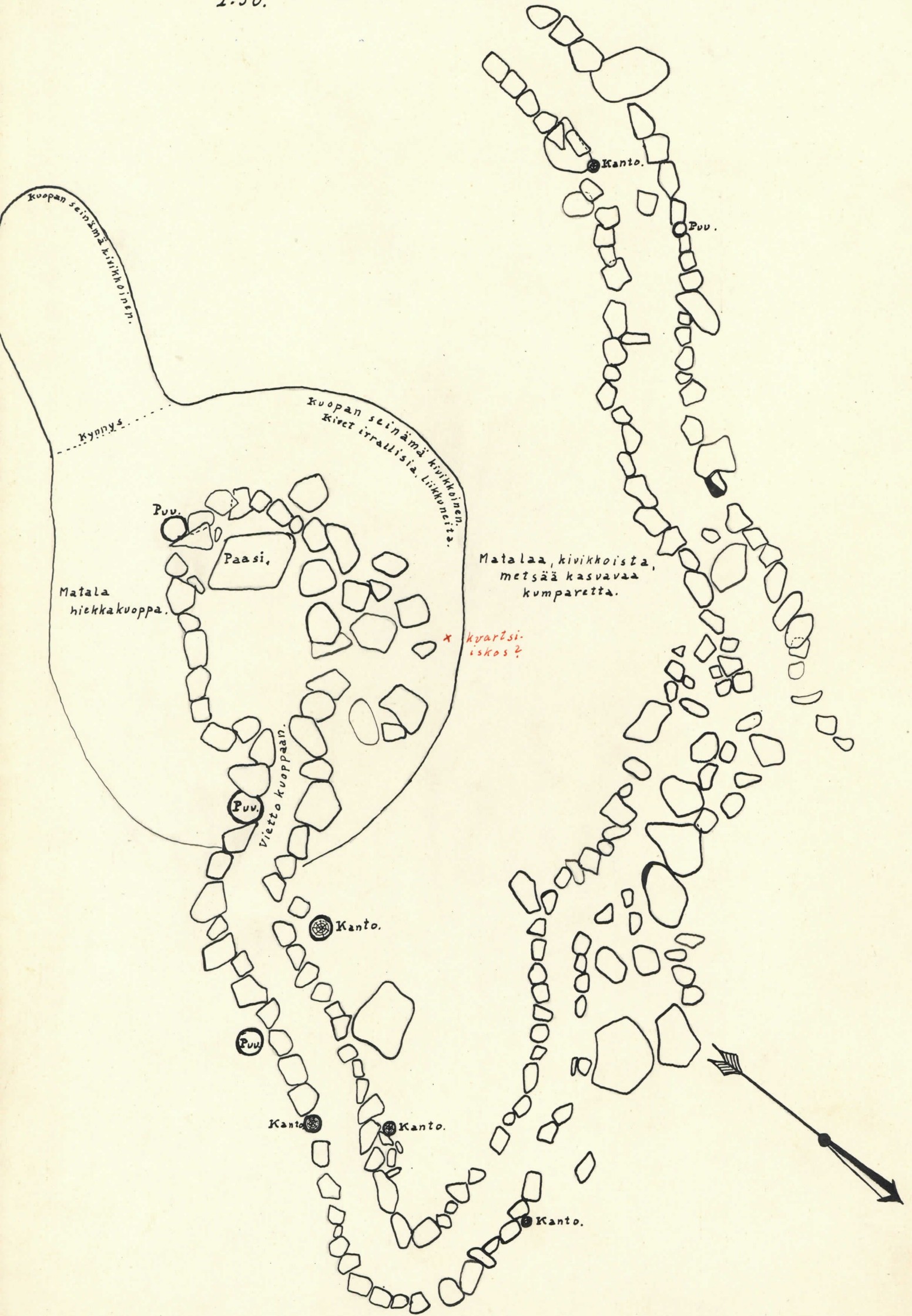

Hietaniemi, Päiväniemi (Lempäälä).

N:o 125.

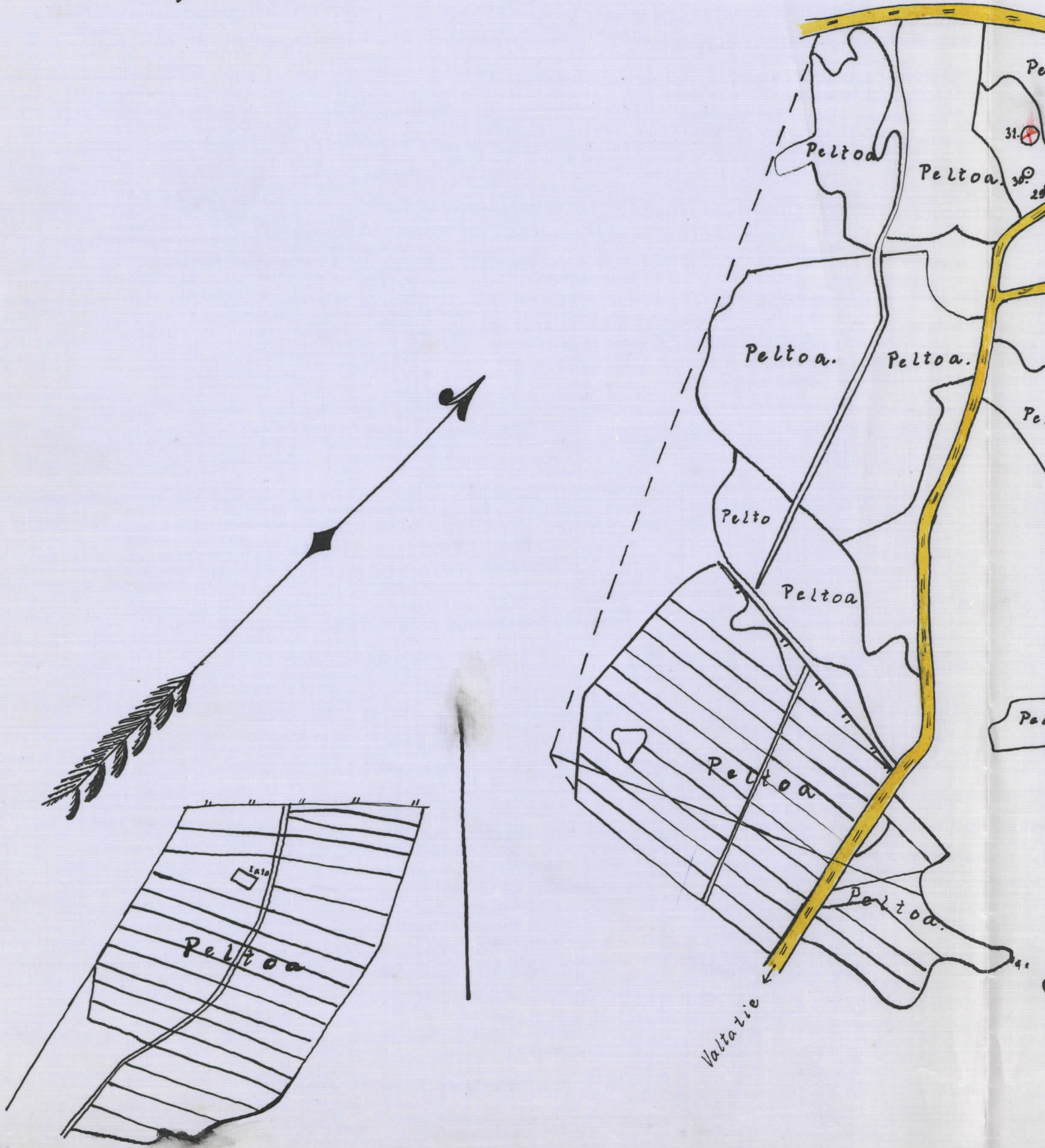
Kartta ei ehdottoman tarkka. - Piirt. V.B. Luho v.1940.

1:50.

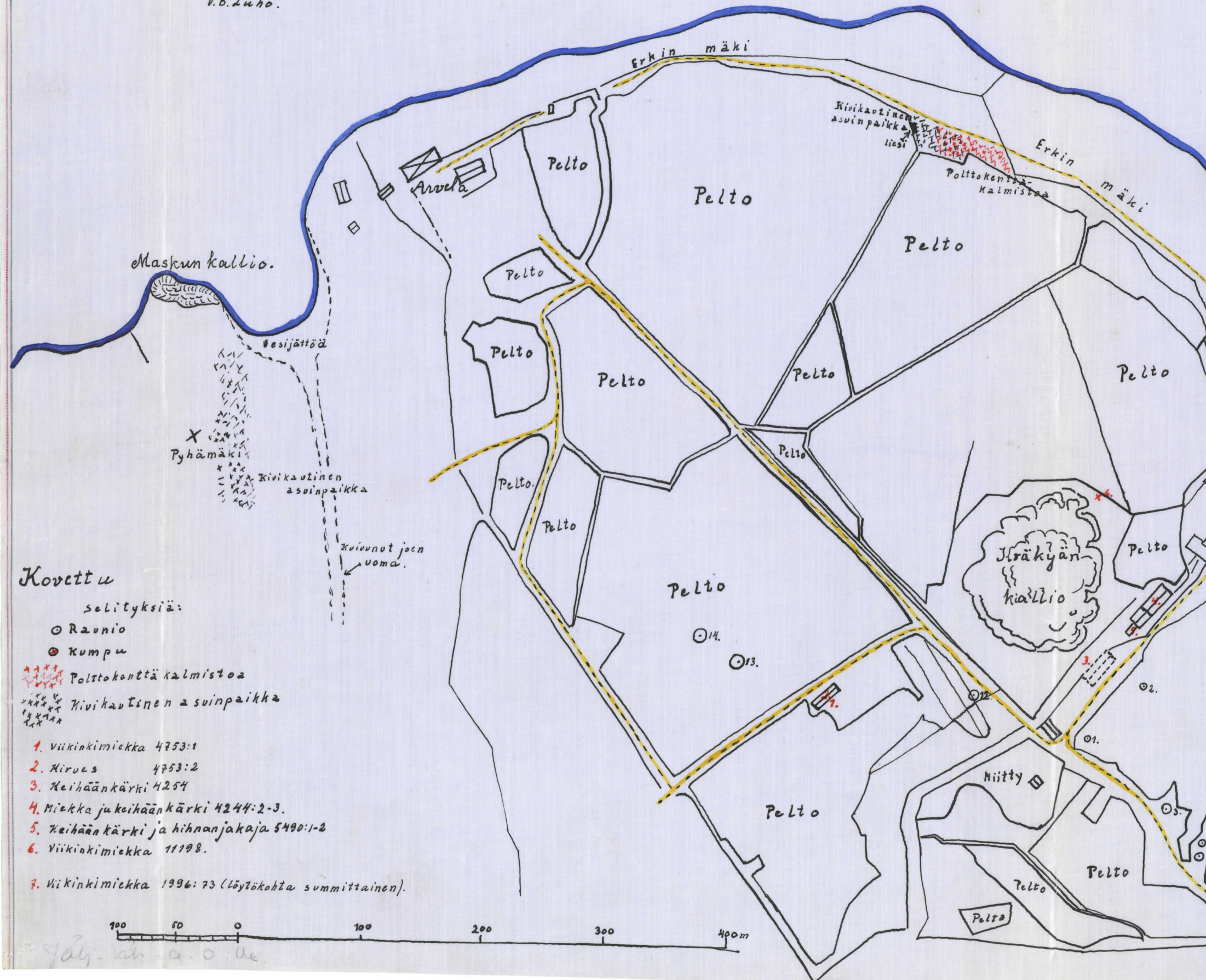
LEMPÄÄLÄ
HAURALA KIRJAKKA
KALMISTO.

H. Poutiaisen v. 1908 tekemään kart-
taan merkinnyt v. 1940 v. B. Luho.

Ote John. Cas. Leanderin kartasta
v. 1888.

Lisäykset ja muutokset tehnyt v. 1940
V.B. Luho.

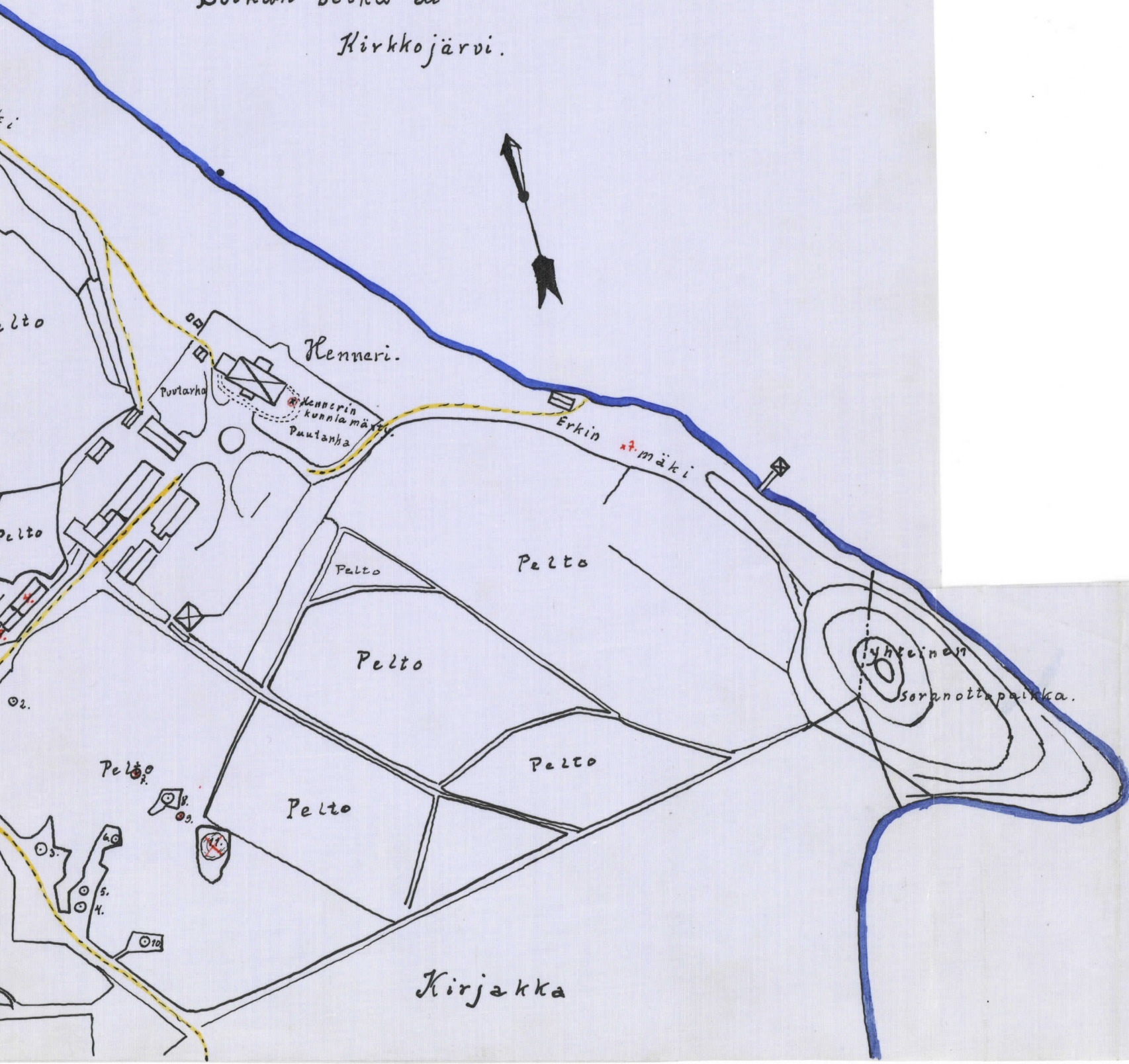

LEMPÄÄLÄ HAURALA, HENNERI.

*Kalmistot ja kivikautiset
asuinpaikat.*

Merkinnyt v. 1940 V.B. Luho.

Sotkan selkä eli
Kirkkojärvi.

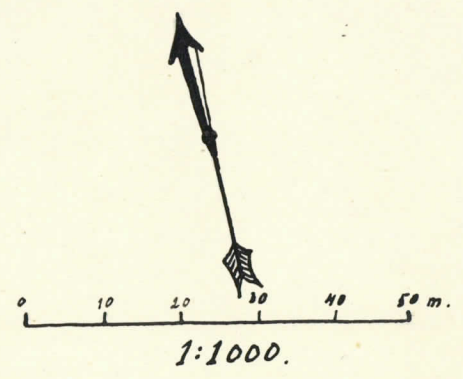
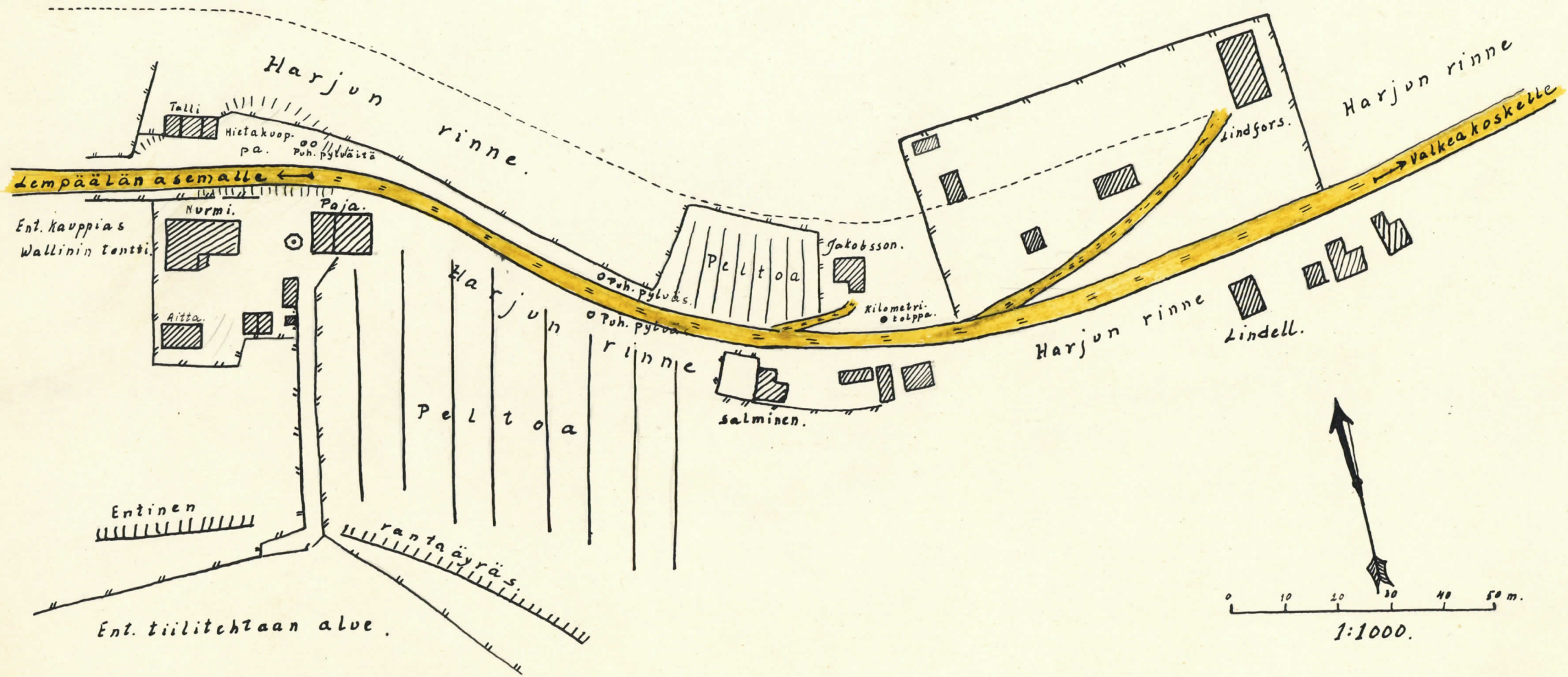
Ahtialan järvi (kavempana)

LEMPÄÄLÄ VAIHMALAN HARJU.

Polttokenttäkalmisto.

Jäljennös J. Ailion v. 1918 tekemästä kartasta.

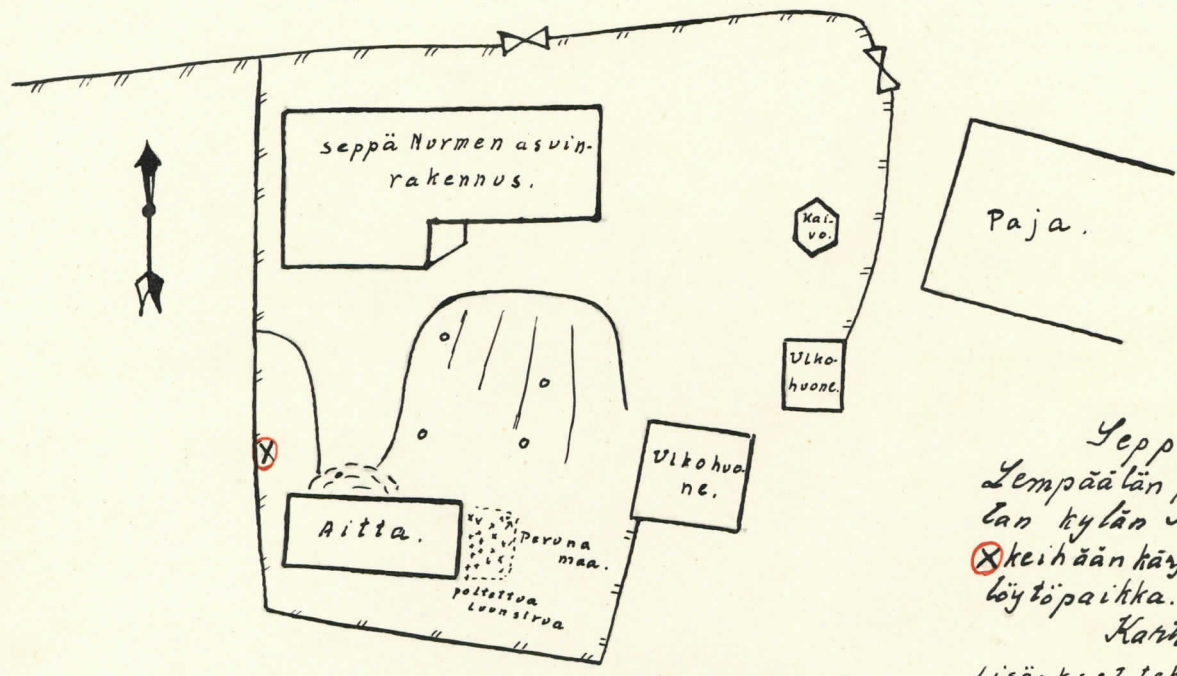
Vesijättöä

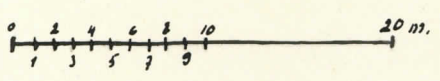
Jäljennös.

Polttokenttäkalmistoa Vaihmalan harjulla.

a) Lempäälään maantie Valkeakoskelle →

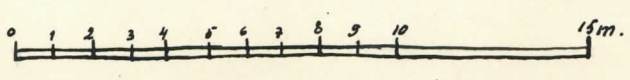
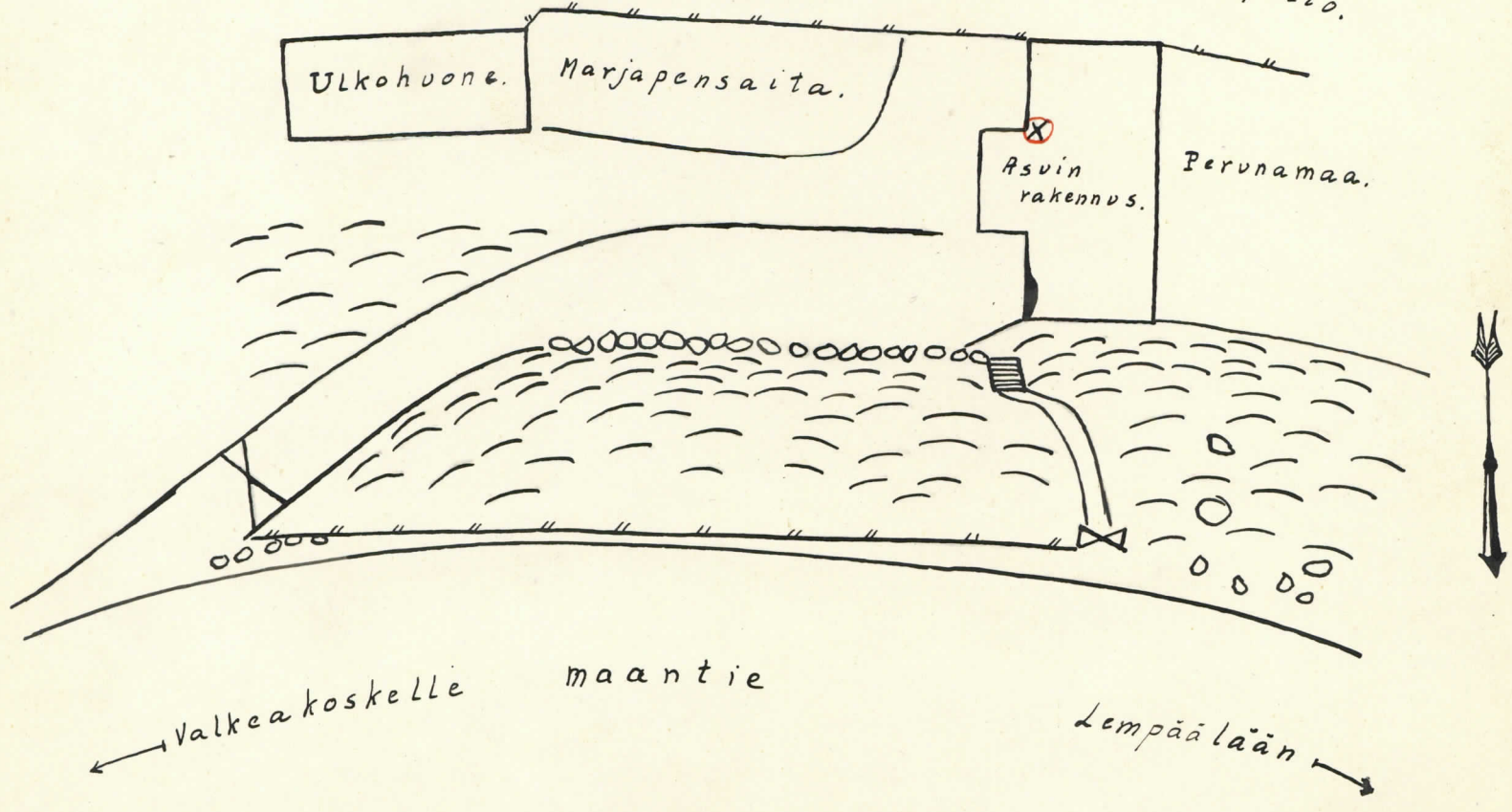

Seppä Nurmen tila
 Lempäälän pitäjän Vaihmalan kylän Isontalon maalla.
 X keihään kärjen H.M. nro 4130:4 löytöpaikka.
 Karttainti A. Hackman 1910.
 Lisäykset tehnyt v. 1940 V.B. Luho.

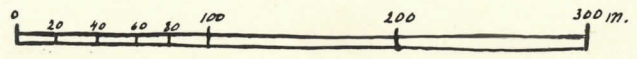
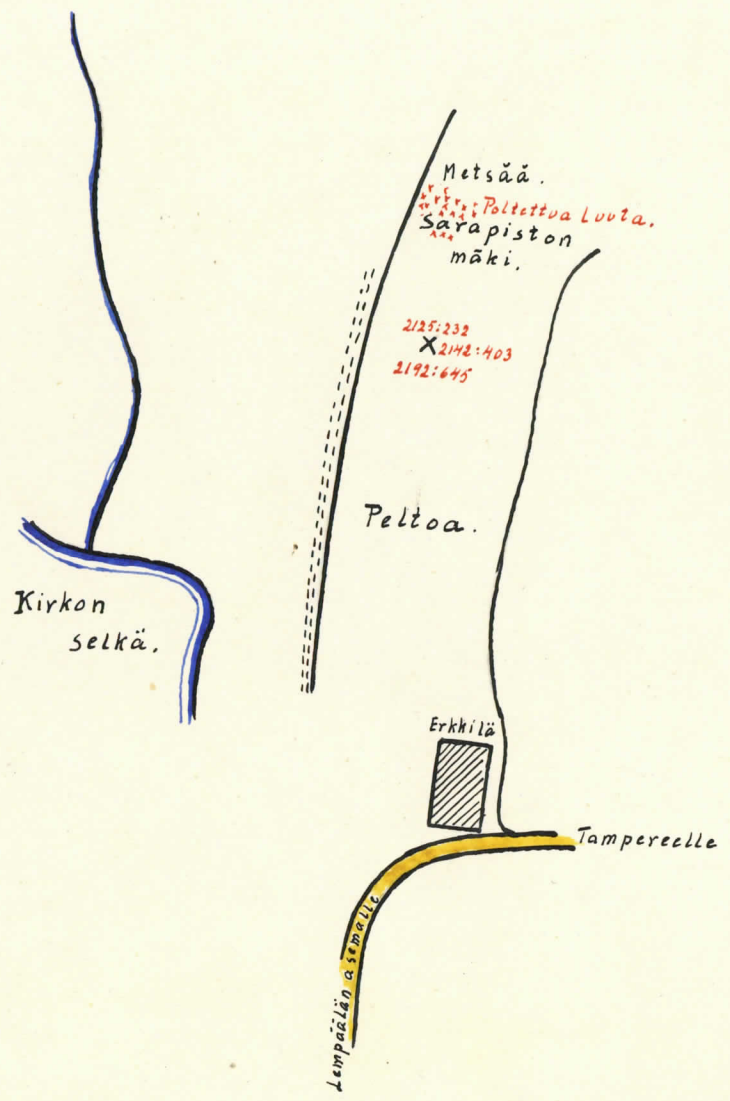
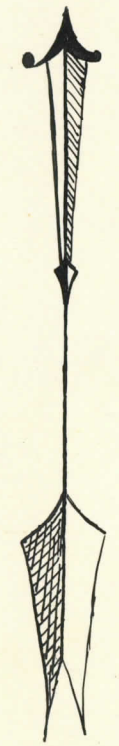
b)

Koneen käyttäjä Jokisen tila Lempäälän pitäjän Vaihmalan kylän Isontalon maalla.
 X peikkelen sekä kahden keihään kärjen löytöpaikka. H.M. 4130:1-3. Isontalon pelto.

Jäljennös J. G. B. Bastmanin v. 1891-1892 tekemästä
Erkkilän piiriraja kartasta. - Lisäykset
merkinnyt v. 1940 V. B. Luho.

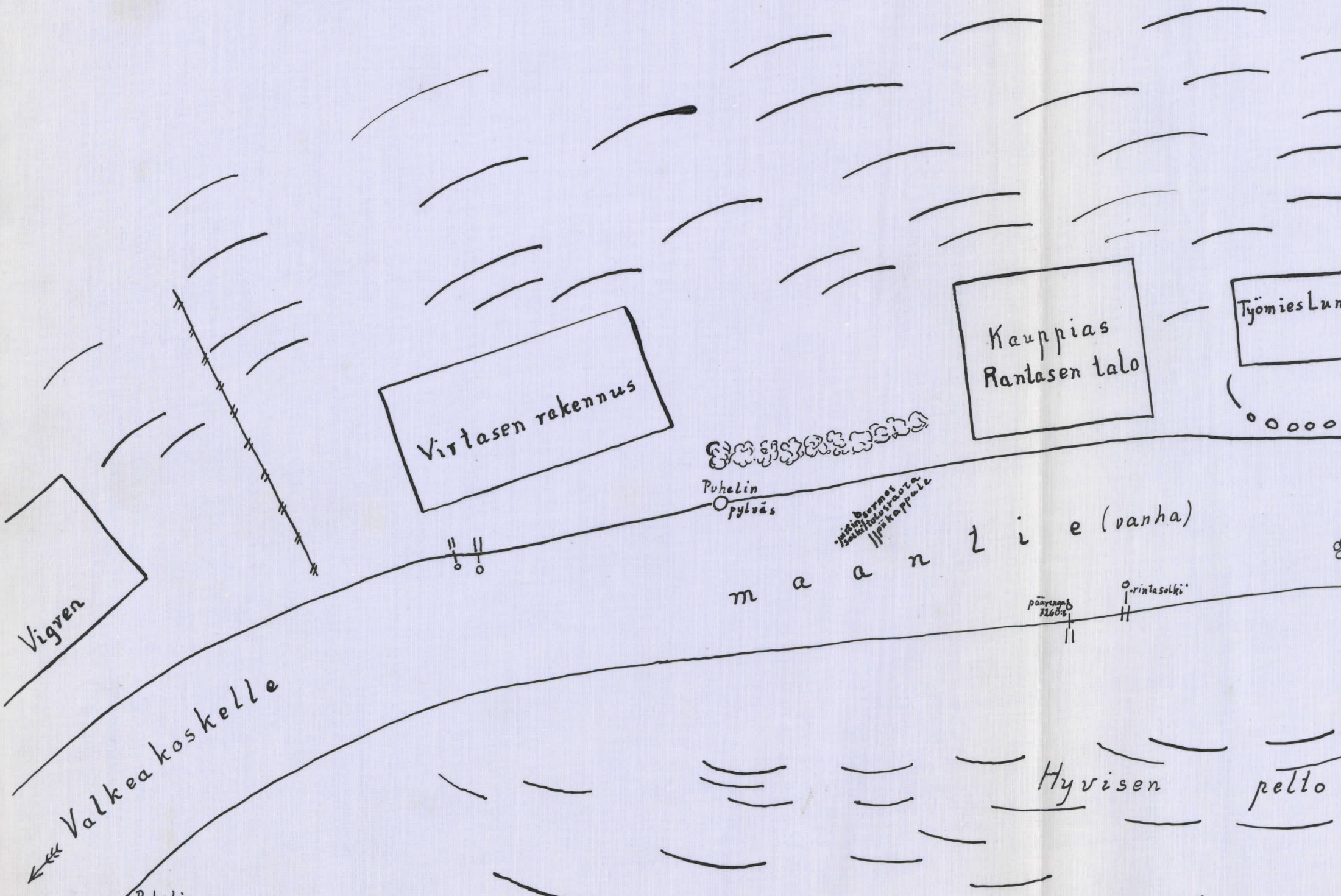
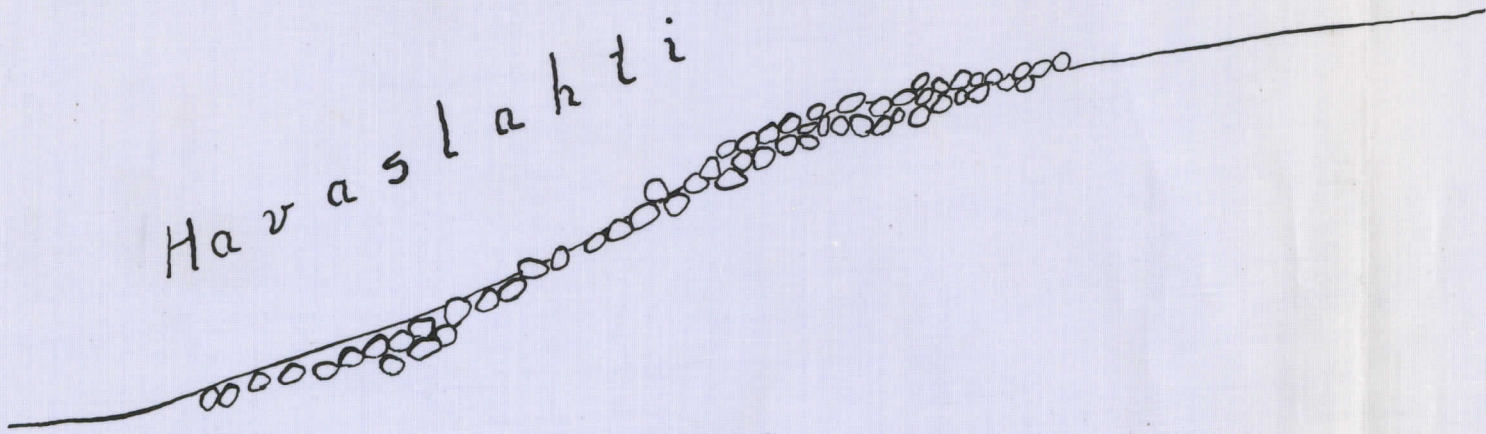
Lempäälä.
Huokkala, Erkkilä
Sarapistonmäki.
Polttokenttäkalvisto.

J. G. B. Luho. a. o. l. l. e.

Jäljennös.

Havaslahti

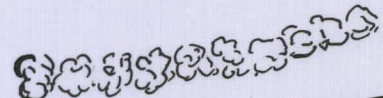

Virtasen rakennus

Kauppias Rantasen talo

Työmieslund

Vigren

Puhelin pylväas

pieni oormet Isäin kirkko pääruok

maantie (vanha)

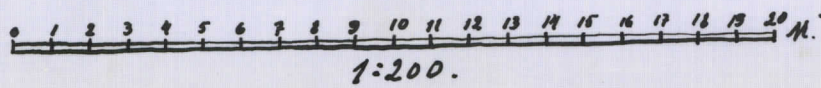
pääruok

rintasolki

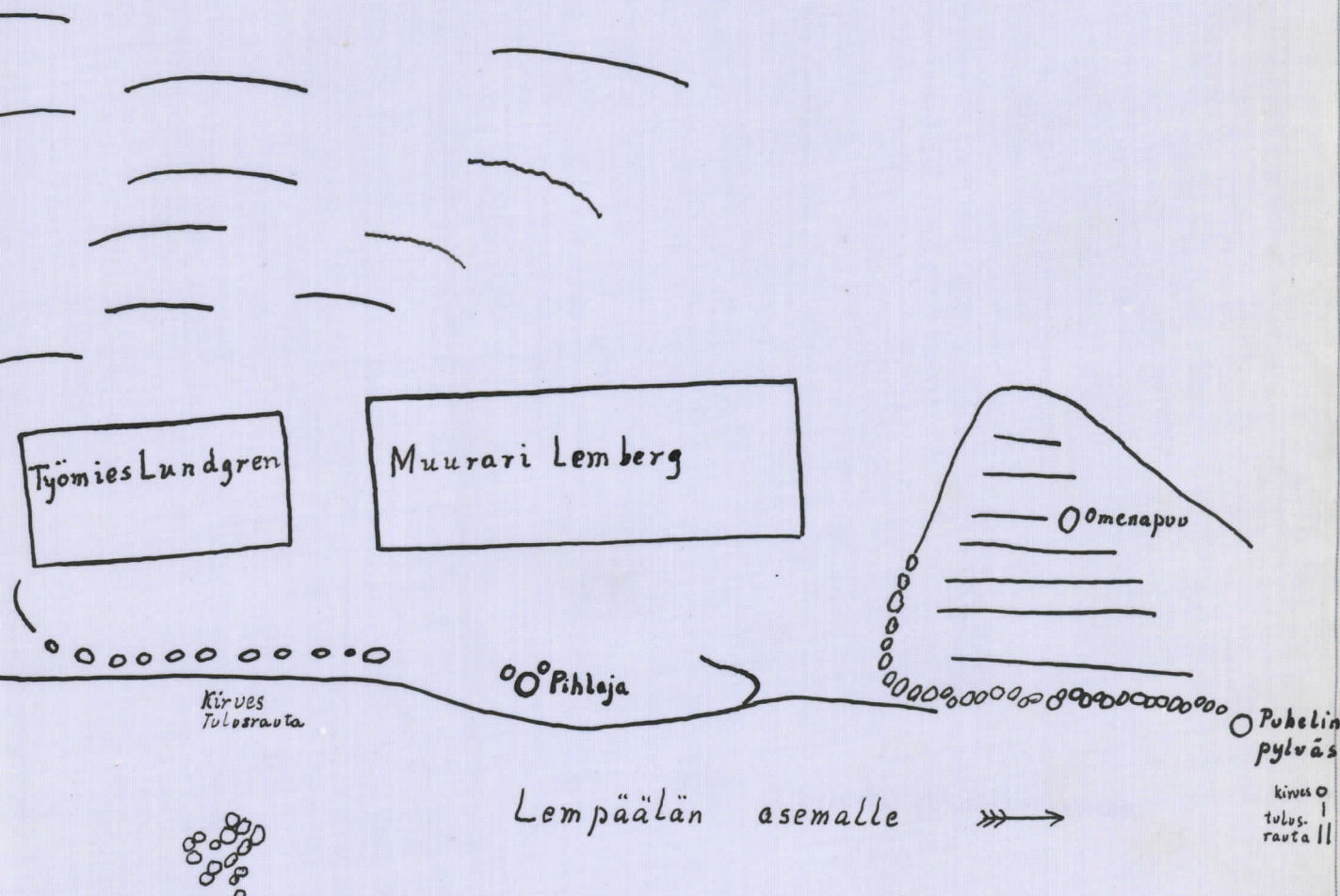
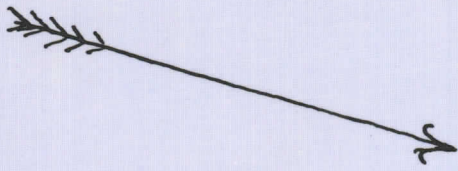
Valkea koskelle

Hyvisen pelto

Puhelin pylväas [159m OSO sillalle]

1:200.

Lempäälän asemalle

Lempäälä.

Myöhemmän rautakauden kalmisto.
Lempoisten kylässä. H.M. 7219, 7221,
7260.

Kartoitti A. Hackman 1917.

petto

Puhelin pylvä

kirves | tulos. | rauta ||

Puhelin pylvä

Omenapuu

Pihloja

Kirves tulosrauta

Työmies Lundgren

Muurari Lemberg

Kuva 1.

Lempäälä n:o 12758.

Haurala, Henneri. - Kivikautinen asuinpaikka kaakosta nähtynä. - Keskellä - keinäpellon ja taura-pellon välissä - näkyy kuivuneen joen törmää. - Punaisten muotien kohdalla Pyhämäki; kuvan oikeanpuoleisessa reunassa näkyy hirsien Maskun kallioita. Taustalla sotkan selkää ja Arvelan kylää. - H.M. n:o 11203: 1-3.

Valok. V. B. Lutho 26. VII - 40.

Kuva 2.

Lempäälä n:o 12759.

Haurala, Henneri. - Näköala kivikautiselta asuinpaikalta (kuva 1) pohjoiskoilliseen. - Kuvan vasemmanpuoleisessa reunassa Maskun kallio, oikeanpuoleisessa Arvelan huvila (vrt. kartta V). Näiden välissä lahdenpoukama, mihin johtaa ----- kohdalla kuivunut joen uomä.

Valok. V. B. Lutho 26. VII - 40.

Kuva 3.

Lenvy n:o 12760.

Haurala, Stenveri, Erkinmäen piirre. - Kivikauti-
nen asuinpaikka, ja polttokenttäkalmistoa lou-
naasta nähtynä. - Nuolen kohdalla hiesi ja löy-
dökset: K.M., n:o 7 11200:1-2; 11204:1-2. - Taustalla
Sotkan selkeä vastakkaisine rantorinne (Kurkkalan
kylää).

Valok. V. B. Luho 26. VII-40.

Kuva 4.

Lenvy n:o 12761.

Haurala, Stenveri, Erkinmäen piirre. - Poltto-
kenttäkalmistoa ja kivikautinen asuinpaikka
etelästä nähtynä (vrt. kuva 3). - * kohdalla hiesi;
↓ kohdalla poltettuun lunta ja savi tiivistä kappaleita.
K.M., n:o 7 11200:1-2; 11204:1-2.

Valok. V. B. Luho 15. VII-40.

Tempäälä. - V. 1940.

Kuva 5.

Levy n:o 12762.

Staurala, Henneri, Erkinmäen ruine. - Hiirikautinen asuinpaikka; lieri profiilissa.

Valok. V. B. Luho 15. VII -40.

Kuva 6.

Levy n:o 12763.

Staurala, Henneri, Erkinmäen ruine. - Hiirikautinen asuinpaikka; lieden profiilia. Huopan vastakkaisella reunalla pottokenttäkalmistoa.

Valok. V. B. Luho 15. VII -40.

Liite Tempäälän pitäjän kiinteiden muinaisjäännösten luetteloon.

Kuva 7.

Levy n:o 12764.

Haurala, Kirjakka. - Näköala rantakauti-
sella kalmistolla, n:o 8 kohdalla (ort. kartta IV)
itäkaakkoon - millä itään. - Etualalla n:o 8:n sil-
mä kiveä; soikkaan selkä eli Kirkkojärvi (selmä), kirkko
ja kellostapuli sekä Lempäisten kylää.

Valok. V. B. Luho 26. VII-40.

Kuva 8.

Levy n:o 12765.

Haurala, Kirjakka. - Kumpua n:o 7 (ort.
kartta IV); kuopan reunalla, ----- erotettu,
kullinurikerrosta, (mistä löydökset H.M. n:o 11202:
1-3. - Kuopan pohjalla, joko sinne sortuneita tai
ruutettyjä kiviä.

Valok. V. B. Luho 26. VII-40.

Kuva 9.

Lempäälä n:o 12766.

Haurala, Henneri. - Raunio n:o 4 (vrt.
kartta V); pihasti maatumut ja maapeittoinen,
silmäkivi näkyy. - Härvinen peltomurto-työssä.

Valok. V. B. Luho 15. VII-40.

Kuva 10.

Lempäälä n:o 12767.

Haurala - Sukkila, Hiirenmokka. - Osa
alempaa kivi-rivää tai rakkia. (Kts. V. B. Luhoon
stipendi-kerä (musta); länsilounaasta nähtynä.

Valok. V. B. Luho 25. VII-40.

Kuva 11.

Levy n:o 12768.

Siela niemi, Päivääniemi. - N:o 125 (ort. kartta II-III). - Kivirivipanoksen turpea pää luonaasta nähtynä; kuvan yläosassa osa „juoksentinta“.

Valok. V. B. duho 15. III-40.

Kuva 12.

Levy n:o 12769.

Siela niemi, Päivääniemi. - N:o 125 (ort. kartta II-III). - Kivirivipanoksen turpea pää pohjoisesta nähtynä; paasi.

Valok. V. B. duho 15. VII-40.

Lempäälä²²².

Järvenmäki.

Kuva 13.

Näköala Päiväniemen poikki kulkualta tieltä Antansjärvelle.
Kuvan vasemman puoleisessa reunassa näppilän silta. lev. 547.

Valok. H. J. Heikel.

Lempäälä.

Jäämies.

Kuva 14.

Raunio N° 17 (vrt. Fr Förmqvistin karttaan) Päivänimellä, asetettua ennalleen
v. 1896 suoritetun tutkimuksen jälkeen. Rauniolla on kaksi unkarilaista tornoria
Bela Potta ja Johann von Jankó.

lev. 533.

Katoks. H. J. Heikel.

Lempäälä.

Luoma.

Kuva 15.

Luoma
Tutkimaton raunio n° 59 (vrt. Fr. Förmqvistin kartan Päiväniemellä.
lev. 546.

Valok. H. J. Heikel.

LUETTELO LEMPÄÄLÄN PITÄJÄN KIIINTEISTÄ
MUINAISJÄÄNNÖKSISTÄ.

Kesällä v. 1940 tehnyt Vilhelm B. Luho.

(Liitteet: 9 karttaa, 15 valokuvaa).

SISÄLLYSLUETTELO.

	Siv.
I. <u>KIVIKAUTISET KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET</u>	1 - 5
A. <u>ASUINPAIKAT</u>	1 - 4
1. Torisevan kulma Innilä.....	1 - 2
2. Haurala, Henneri, Erkinmäen rinne.....	2 - 3
3. Haurala, Henneri	3 - 4
B. <u>HAUDAT</u>	5
1. Aimalan kylä, Littunen, Aimalan kangas. Vasarakirves hauta	5
II. <u>RAUTAKAUTISET KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET</u>	6 - 37
A. <u>RAUNIOTA JA KUMMUT</u>	6 - 28
1. Hietaniemi, Päiväniemi	6 - 18
2. Haurala, Kirjakka - Henneri	19 - 26
Kirjakka	19 - 23
Henneri	24 - 26
3. Täysin epävarmat rauniot	27 - 28
B. <u>POLTTOKENTTÄKALMISTOT</u>	29 - 32
1. Haurala, Henneri, Erkinmäen rinne	29
2. Haurala, Kirjakka	30
3. Vaihmalan harju	31
4. Kuokkala, Erkkilä, Sarapistonmäki.....	32
C. <u>RUUMISHAUTAKALMISTOT</u>	33 - 34
1. Lempoinen	33 - 34
D. <u>MUINAISLINNAT JA LINNALIITÄNNÄISET PAIKAN NIMET</u> ..	35 - 37
1. Pirunlinna	35 - 36
2. Linna liitännäiset paikannimet	37
III. <u>AJALLISESTI JA MUINAISTIETEELLISESTI EPÄMÄÄRÄI-</u> <u>SET KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET</u>	38 - 40
A. <u>"KIVITARHAT"</u>	38 - 39
1. Haurala, Hiirennokka	38
2. Kulju	39
B. <u>ERÄITÄ HUOMIOITAVIA PAIKANNIMIÄ</u>	40

Lyhennykset

KM = Kansallismuseo

HM = Hämeen museo

I. KIVIKAUTISET KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET.

A. Asuinpaikat.

1. TORISEVAN KULMA, INNILÄ

Asuinpaikka sijaitsee Lempäälän-Valkeakosken maantien varrella - tien pohjoispuolella -, Lempäälän asemalta maanteitse noin 3 1/2 km itään; Innilän kansakoululta n. 100 - 150 m länteen. (Kartta I, n:o 1).

Itään (itäkaakkoon) viettävä peltorinne; vietto ensin loiva, sitten jyrkempi, muodostaen selvän taittokohdan (kts. profiilipiirrosta ja karttaluonnosta). Maaperä hiesumaista hietaa, väriltään likaisen ruskeata, paikatellen hiukan punertava; hiilisisältöistä.

Näyte - kerätty perunamaan vaoista - KM, n:o 11205:1-2, sisältää saviastian muruja - todennäköisesti nuorakeramiikkaa (ko-

risteettomia)- ja kvartsinkappaleen.

Pelto, n.s. Torisevan maa, kuulunut ennen Lastusen tiluksiin, mutta sittemmin maanjaoissa siirtynyt Innilälle.

Tältä asuinpaikalta voivat mahdollisesti olla peräisin Lastusen pelloilta tehdyt löydöt: KM, n:o 2101:204 (tasataltta); HM, n:o 50:332 (oikokirveen terä); Turun hist. museossa ilman numero~~olevat~~ esineet: skand. mallinen oikokirves, kaksi kourutalttaa, oikoteräinen pienoiskirves ja poikkikirves. Näiden ^{löytö} ~~ko~~paikaksi on mainittu vain Lastusen kartano, Lastusen maa, Lastusen pelto eikä itse kartanossakaan voitu tai osattu löytökohtaa tai paikkoja tarkemmin määritellä; löydöt tehty näet suurimmaksi osaksi 1880- luvulla.

2. HAURALA, HENNERI, ERKINMÄEN RINNE.

Asuinpaikka sijaitsee Hennerin päärakennuksesta noin 350 m luoteeseen, n.s. Erkinmäen alarinteessä; paikalta on ajettu hiekkaa talon tarpeiksi.- Kartta I, n:o 2 sekä kartta V; kuvat 3-6.

Etelälounaaseen viettävä hiekka- ja saviperäinen peltorinne; vietto loivaa, mikä ilmenee myöskin kuvista 3-4. Pohjoiseen suuntaan (pohjoiskoilliseen) viettää Erkinmäki - Sotkan selän eli Kirkkojärven rannan suuntaisesti kulkeva hiekka harju (kts. karttaa V)- paikoitellen hyvinkin jyrkästi laskien, kohti Sotkan selkää.

Paikalla on pieni, matala hiekkakuoppa, minkä luoteisreunalla näkyvissä liesi. Profiili (n. 90 cm pitkä):

Ylinnä n. 15 - 20 cm vahva savimaa kerros; sitten kulttuurikerros: liesi (palaneita, nokisia kiviä, kiven siruja, hiiltä, nokea) hiedassa; hiili ja nokikerroksen alla n. 2-3 cm vahva punertavaksi palanut hiekkakerros ja sen alla kauniin punertavan ruskehtava puhdas hieta. Kts. piirrosta ja kuvia 5 - 6; kuvassa 6 kulttuurikerrosta hahmoiteltu punaisella katkoviiva parilla. - Piirros:

Profiilia tarkastaessani en tavannut kavrtsi-iskoksia, saviastian palasia enkä luun siruja. Hiekkakuopan pohjalta löytyi saviastian muru (KM, n:o 11204:1; nuora vaiko kampakeramiikkaa, vaikea sanoa pienuuden takia) ja epävarma hioinkiven tai hioimen kappale (KM, n:o 11204: 2; lohkaistu?).

Hennerin isäntä, Väinö Nurmimäki (os. Lempäälä, Haurala, Henneri) kertoi paikalta hiekkaa ajettaessa tavatun jonkin verran mustaa, hiili- ja nokisisältöistä maata; mitään erikoisempaa ei ollut ilmennyt.- Lupasi välttää paikalta enemmän hiekan oton.

Samassa paikassa myös polttokenttäkalmisto. Kts. siv. 29.

3. HAURALA, HENNERI.

Asuinpaikka sijaitsee edellisestä (Erkinmäen rinteestä) noin 500-600 m miltei länteen. Kartta I, n:o 3 sekä kartta V; kuvat 1-2. Itään ja osin pohjoiskoilliseen loivasti viettävä saviperäinen peltorinne - nyt kauraa ja hernetä sekaisin kasvava; Kovetun maitten vieressä.

Kohdalta Arvelan huvilalta n. 150 m metelälounaaseen, Pyhämäestä n. 25 m kaakkoon, Maskun kalliosta n. 125 m miltei etelään (kts. kartta V, kuvat 1-2) löytyi pari saviastian palaa. Tämän kohdan lähettyviltä löytyi vielä yksi saviastian muru (KM, n:o 11203:1; todennäköisesti kampakeramiikkaa - koristeettomia- samaan viittaa myös asuinpaikan topografinen asema ja maaperä), piikiven kappale (KM, n:o 11203:2), missä iskennän jälkiä ja kaksi luun sirua (KM n:o 11203:3).

Profiilissa näkyvä kuivunut joen uoma johtaa Maskun kallion ja Arvelan huvilan väliseen, osittain maatuneeseen~~lahden~~ poukamaan

(kts. alla olevaa piirrosta sekä vrt. kartta V, kuvat 1-2).

Hennerin maalta tunnetaan vain yksi kivikautinen löytö; KM, n:o 4244:1 (tasataltta). - Löydetty Hennerin talon tallin perustusta kaivettaessa; päärakennuksesta n. 200 - 250 m länsilounaaseen.

1. AIMALAN KYLÄ, LITTUNEN, AIMALANKANGAS. (Vasarakirves hauta).

Kevättalvella v. 1935 löysi maanviljelijän poika Väinö Tappura Aimalan kankaalta - Littusen osuudelta - hiekkaa ajaessaan vene ja oikokirveen sekä saviastian (KM, n:o 10040); viimeksi mainitun palasia.

Löytöpaikka sijaitsee Littusen talosta n. 150-200 m lounaaseen, Vesilahdelle vievän maantien - vanha tie - eteläreunalla, etelään ja etelälounaaseen viettävän pellon pohjoispäässä.

Kartta I, n:o 4.

Paikalla kävi ensin S. Pälsi, sitten J. Voionmaa, joka suoritti varsinaisen tutkimustyön. Kts. J. Voionmaan kertomusta valokuva ja kartta liitteineen Kansallismuseon top. ark:ssa.

Kaivauskertomuksessa mainittu paikan määrittely: Korkeamäenkylä, Littoinen on syystä tai toisesta virheellinen; pitää olla Aimalan kylä, Littunen.

Ylläviitatus hiekkakuopan maantien puolisisä reunassa profiili:

Kulttuurimaa tummahkoa, likasen ruskeata, tummapilkku laikullista; sisältää muutamia pienen pieniä saviastian ? siruja.- Onko kyseessä toinen hauta, vaiko kaivausmuodostuma, vaikea varmuudella sanoa. Todennäköistä lienee, että kerrostumat ovat muodostuneet edellä mainittua hautaa tutkittaessa syrjään heitetyistä maasta. Tähän viittanevat kulttuurimaan savisekaisuus sekä kolmen ylimmän kerrostuman ottojärjestys, joskin kivistit puhuvat haudan puolesta. Huomattava on myöskin, että paikalla on ollut hiekkaa ajettaessa lautateline sortuman estämiseksi.

II. RAUTAKAUTISET KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET.

A. RAUNIOT JA KUMMUT

1. HIETANIEMI, PÄIVÄÄNIEMI 1. PÄIVÄNIEMI.

Päivääniemen - kansanomaisempi nimitys kuin Päiväniemi, vaikka molemmat muodot esiintyvätkin rinnakkain - kalmisto (vanhemmalta rautakaudelta) sijaitsee Toutosen selän eteläpuolella lähellä Vesilahden rajaa.- Kartta I, n:o 5; Kartta II.

Varsinainen kalmistoalue alkaa välittömästi Näppilän joen l. salmen länsirannasta ja käsittää noin 600 m pitkän alueen Vesilahden kirkolle vievän maantien kummankin puolin (kartta II. kuva 13).

Päivääniemen kalmisto lienee tieteellisessä mielessä maamme vanhimpia ellei suorastaan vanhin tunnettu; mainitaahan se ainakin jo 1700- luvulla kirjallisuudessa kalmistoksi (H.G. Porthan). Tutkimuksia ja kaivauksia ovat paikalla tiettävästi suorittaneet: v. 1864 H.A. Reinholm - kaksi rauniota, molemmat tuntemattomia; valaistusta asiaan voi mahdollisesti saada: Reinholmin paperien kapseli n:o 1; Morgonbladet v. 1879, n:o 217; Magnus Kjellman'in kirje prof. Aspelinille, päivätty Turussa 19 p:nä syysk. 1880 ja säilytetään museon verifikaatti-kirjassa vv. 1879 - 82 ss. 232 - 233. On refereerattuna: Morgonbladet'issa v. 1880, n:o 234 - KM, n:o 657; v. 1879 J.R. Aspelin - rauniot n:o 95 tai 97 ? ja n:o 32 (Kartta II); v. 1895 A.O. Heikel - rauniot n:o 22, 29, 30, 31 ja 61 (kartta II); v. 1896 A.O. Heikel, A. Hackman sekä H.J. Heikel - rauniot n:o 6, 9, 12, 15, 17, 21, 44 (Kartta II); joko v. 1896 tai sitä ennen, joku tuntematon tutkinut raunion n:o 64 (Kartta II).

Katso kaivauskertomuksia karttoineen ja kuvineen Kansallismuseon top. ark:ssa sekä H. J. Heikel; "Päiväniemen, Säjjoen ja Kirkumukarmun polttokalmistot."- Analecta archaeologica Fennica IV.

Muita mainintoja Päivääniemen kalmistosta: A. Heikel, Kiinteiden muinaisjäännösten hävittämisestä Lempäälässä ja Vesilahdella sekä J. R. Aspelin), Lempäälän ja Vesilahden synty.

- Suomen Museo 1894. - Päiväniemi Lempäälässä.- Suomen Museo 1896. - H. J. Heikel), Traditioner om Lempäälä och Vesilahti socknars bebyggande. - Finskt Museum 1899.- A. O. Heikel, Kerotomus Pirkkalan kihlakunnan muinaisjäännöksistä (Lempäälä, siv. 3 - 10). - Vrt. Soc^S Bidrag, n. 38. -

Nämä riittänevät.

Vuonna 1896 alue, millä silloin tunnettiin 109 muinaisjään-
nöstä, kartoitettiin A. O. Heikelin johdolla ja seuraavana
vuonna työn suorittaja, varamaanmittari Fredric Törnquist,
jätti Muinaistieteelliselle Toimikunnalle kartan selityksi-
neen (kts. A. O. Heikelin kertomusta ja Törnquistin tekemää
karttaa selitysliitteineen Kansallismuseon top. ark:ssa).

V. 1929 on N. Cleve käynyt paikalla ja valokuvannut osan kal-
mistoalueesta. - (Valokuva Kansallismuseon top. ark:ssa; levy
n:o 7093).

V. 1940 paikalla käydessämme totesimme, etteⁱ mainittavampia
muutoksia kalmistossa ole tapahtunut, joskin tutkimusta tien
pohjoispuolella (kartta II) vaikeutti se, että rauniot olivat
suurimmaksi osaksi tiheän lepikon peitossa. - Tien eteläpuo-
lella olevia raunioita on toisinaan hyvinkin vaikea erottaa
voimakkaan maatumisen vuoksi. - Vakavampaa raunioiden hävit-
tämistä emme huomanneet, joskin joistakin oli jäljistä pää-
tellen, aivan viime vuosina kiviä väännetty.

Tien pohjoispuolelle ilmestynyttä kaksi uutta valtion hiekka-
kuoppaa saattavat ajanmittaan muodostua parille rauniolle -
lähinnä n:ot 37 ja 39 (kartta II) - vaarallisiksi, joskin vä-
litöntä sortumisvaaraa tällä hetkellä ei olekaan.

Alla luettelemme Päivääniemen rauniot siinä numerojärjestyk-
sessä kuin ne on karttaan II merkitty, noudattaen 109:ään
ensimmäiseen nähden - suurinpiirtein - Törnquistin antamaa
selitystä niiden tilasta.

N:o 1. Tien pohjoispuolella olevan vanhan hiekkakuopan, ruo-
hottuneen ja lepikkoa kasvavan, reunalla. Silmä kivellinen;
läpimitaltaan n. 7 m. Toinen puoli sortunut kuoppaan. Kiviä
pois.

N:o 2. Lämpimitaltaan n. 5 m; melkein kokonaan hajoitettu, pohjakerros jäljellä.

N:o 3. Maantien pohjoisella puolella lähellä ojaa. Lämpimitaltaan noin 3 1/2 m.

N:o 4. Maantien laidassa; toinen puoli hävitetty ojan kaivuussa, Lämpimitaltaan n. 4 1/2 m.

N:o 5. Kokonaan hävitetty. Lämpimitaltaan ollut n. 4 m.

N:o 6. Maantien eteläpuolella pellon laidassa. Silmäkivellinen; lämpimitaltaan n. 3 m. Uuden maantien ojaa kaivettaessa löydettiin tästä rauniosta miekan kappale, jonka Hj. Appelgren ottanut talteen - mainittu H. J. Heikelin kaivauskertomuksessa KM, n:olla 3132 sekä saman: "Päiväniemen, Säijoen ja Kirmukarmun polttokalmistot", sivulla 19, alamuistutus 1, n:olla 3131 (epävarmana). Näillä numeroilla se ei kuitenkaan löydy museon luettelosta: n:o 3131, Akaa, Toijala; n:o 3132 Nousiainen (raha löytö).

Syyskuussa v. 1896 A. O. ja H. J. Heikel tutkivat raunion, jolloin löydettiin vain saviastianpaloja (KM, n:o 3304:43).

N:o 7. Maantien eteläpuolella, pellolla. Silmäkivellinen; lämpimitaltaan n. 5 m. Kiviä pois.

N:o 8. Maantien eteläpuolella. Noin 3 m lämpimitaltan. Kiviä pois.

N:o 9. Maantien eteläpuolella. Silmäkivellinen; lämpimitaltaan n. 5 1/2 m. Kiviä pois.

Syyskuussa v. 1896 A. O. Heikel ja A. Hackman tutkivat raunion. KM, n:o 3304: 45 - 47.

N:o 10. Lämpimaltaan n. 3 1/2 m. Kiviä pois.

N:o 11. Lämpimaltaan n. 3 1/2 m. Kiviä pois.

N:o 12. Hävittämätön raunio; lämpimaltaan n. 7 m. -Syyskuussa v. 1896 tutkivat sen A. O. ja H. J. Heikel. -KM, n:o 3304:31-38.

N:o 13. Lämpimaltaan n. 4 1/2 m.

N:o 14. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 6 1/2 m.

N:o 15. Maantien eteläpuolella. Kiviä pois; lämpimaltaan n. 5 m. -Syyskuussa v. 1896 tutkivat sen A. O. ja H. J. Heikel. -KM, n:o 3304:39-42.

N:o 16. Samalla puolella tietä kuin edellinenkin. Kiviä pois; lämpimaltaan n. 4 1/2 m.

N:o 17. Päiväniemen raunioista korkein. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 9 1/2 m. Kiviä vähän pois. Syyskuussa v. 1896 tutkivat sen A. O. ja H. J. Heikel. -KM, n:o 3304:1-29. Kts. kuva 14.

Raunioon tai rauniosta näyttää johtavan lounais-koillisuunnassa kivrivi - harvahko; kivet erisuuruisia, osin turvepeittoiset - n. 15-18 m pitkä; kts. kartta II, sekä H. J. Heikelin kaivauskertomukseen liittyvää raunion rakennekarttaa; kuvattu myös *Analecta archaeologica Fennica* IV, siv. 14. Tähän kaivauskarttaan on raunion lounaisreunalle merkitty viisi kiveä - rivin alku - tai loppupää-, joista yksi raunion sisällä. Näistä H. J. Heikel mainitsee seuraavaa: "Roukkion lounaispuolisen kehyksen ulkopuolella kohosi maanpinnasta joita kuita isompia ja pienempiä kiviä, jotka näyttivät muo-

dostavan erityisen pienemmän roukkion. Tätä tutkittiin ainoastaan siinä määrässä, kun se tuli isomman roukkion yhteyteen. "(Analecta archaeologica Fennica IV, siv. 13-14). Mitään ei tästä kiveyksestä ollut löytynyt.

Mahdollista saattaa olla, että mainittu kivirivivainajain polku ? - on ulottunut syvemmälle raunioon, ehkä silmäkiveen asti - jäänyt huomiota herättämättä kaivauskartalle merkitsemättä ? -; raunion ulkopuolinen osa kivitietä (?) on saattanut myöskin osaltaan kärsiä kivien vääntelemisestä ja pellon raivaustyöstä, ulottuohan se kuten kartasta II ilmenee aina pellon reunalle asti.

Tällaisia raunioon liittyviä kivirivejä tunnetaan muualtakin maastamme. Esim. Laihia, Jakkula, Mujanvainio; raunio III (kts. C. F. Meinanderin kaivauskertomusta v:lta 1938 museon top. ark:ssa). Muita tietoja: Kotiseutu 1935, siv. 13 (A. Äyräpää). Mujanvainion kivirivin suunta sama kuin edellämaintunkin.

N:o 18. Läpimitaltaan n. 3 1/2 m.

N:o 19. Läpimitaltaan n. 2 1/2 m.

N:o 20. Läpimitaltaan n. 3 1/2 m.

N:o 21. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 5 m.- Tutki v. 1896 A. Hackman. KM, n:o 3304:48-51.

N:o 22. Läpimitaltaan n. 8 1/2 m. -Tutki v. 1895 A. O. Heikel. KM, n:o 3151:13.

N:o 23. Maantien eteläpuolella pellon reunassa. Läpimitaltaan n. 2 m.

N:o 24. Pellolla. Läpimitaltaan n. 3 m.

N:o 25. Lämpimaltaan n. 3 1/2 m. Kiviä pois.

N:o 26. Silmäkivellinen; läpimaltaan n. 3 1/2 m.
Kiviä pois.

N:o 27. Silmäkivellinen; läpimaltaan n. 2 1/2 m.

N:o 28. Maantienpohjoispuolella, aivan tien reunalla. Silmäkivellinen. Lämpimaltaan n. 5 1/2 m. Toinen puoli hävitetty ojan kaivuussa. Kiviä pois.

N:o 29. Silmäkivellinen; läpimaltaan n. 10 m- Tutki v. 1895 A. O. Heikel. KM, n:o 3151:1-4.

N:o 30. Silmäkivellinen, läpimaltaan n. 8 1/2 m. - Tutki v. 1895 A. O. Heikel. KM, n:o 3151:5-12.

N:o 31. Silmäkivellinen; läpimaltaan n. 8 m. - Tutki v. 1895 A. O. Heikel. Mitään ei löytynyt.

N:o 32. Lämpimaltaan n. 8 m. -Tästä samaten kuin rauniosta 29 - 31 paljon kiviä pois. -Tutki v. 1879 J. R. Aspeliin. KM, n:o 2001 a: 1-2.

N:o 33. Saman hiekkakuopan reunalla kuin n:o 1. Vajonnut puolittain kuoppaan. Kiviä pois; läpimaltaan n. 4 m.

34. Kiviä pois; läpimaltaan n. 4 m.

N:o 35. Silmäkivellinen; lähellä Näppilän siltaa. Lämpimaltaan n. 5 m.

N:o 36. Saman hiekkakuopan reunalla kuin n:o 1. Silmäkivellinen; läpimaltaan n. 5 1/2 m. Osa rauniota sortunut kuoppaan. Kiviä pois.

N:o 37. Lämpimaltaan n. 7 1/2 m. Kiviä pois.

- N:o 38. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 3 m Kiviä pois.
- N:o 39. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 3 1/2 m.
- N:o 40. Läpimitaltaan noin 5 1/2 m.
- N:o 41. Läpimitaltaan n. 4 m.
- N:o 42. Läpimitaltaan n. 5 m.
- N:o 43. Läpimitaltaan n. 3 1/2 m.
- N:o 44. Silmäkivellinen (suuri); läpimitaltaan n. 6 1/2 m.
Tutki v. 1896 A. O. Heikel. KM,n:o 3304:44.
- N:o 45. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 7 m.
- N:o 46. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 8 m.
- N:o 47. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 4 m.
- N:o 48. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 6 m.
- N:o 49. Läpimitaltaan n. 6 m.
- N:o 50. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 4 m.
- N:o 51. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 3 1/2 m.
- N:o 52. Läpimitaltaan n. 4 1/2 m. Kiviä pois. Kuva 15.
- N:o 53. Maantien pohjoispuolella lähellä ojaa. Läpimital-
taan n. 6 m. Kiviä pois.
- N:o 54. Maantien reunalla, sen pohjoispuolella. Osa rauniota
hävinnyt ojan kaivuussa. Läpimitaltaan n. 6 m. Kiviä pois.
- N:o 55. Suuri, hävittämätön raunio; läpimitaltaan n. 11 m.
- N:o 56. Osittain ojan kaivuussa hävitetty. Läpimitaltaan n. 31/2m.

N:o 57. Osittain ojan kaivuussa hävitetty. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 5 1/2 m.

N:o 58. Läpimitaltaan n. 4 m; kiviä pois.

N:o 59. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 60 Ojan kaivuussa kärsinyt. Läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 61. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 7 m. Kiviä pois. Tutki v. 1895 A. O. Heikel. KM, n:o 3151:14-58.

N:o 62. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 63. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 5 m.

N:o 64. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 6 1/2 m. Joku tuntematon tutkinut (Reinholm ?).

N:o 65. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 66. Läpimitaltaan n. 3 1/2 m.

N:o 67. Läpimitaltaan n. 3 m.

N:o 68. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 3 1/2 m.

N:o 69. Läpimitaltaan n. 3 m.

N:o 70. Läpimitaltaan n. 3 1/2 m.

N:o 71. Erillään muista, metsän sisällä. Läpimitaltaan n. 7 m. Kiviä pois.

N:o 72. Läpimitaltaan n. 3 m. Kiviä pois.

- N:o 73. Lämpimaltaan n. 4 1/2 m.
- N:o 74. Lämpimaltaan n. 4 1/2 m. Kiviä pois.
- N:o 75. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 5 m.
- N:o 76. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 4 m.
- N:o 77. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 6 m.
- N:o 78. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 5 m.
- N:o 79. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 4 1/2 m.
- N:o 80. Keskellä kuopanne. Lämpimaltaan n. 7 m.
- N:o 81. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 4 1/2 m.
- N:o 82. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 4 1/2 m.
- N:o 83. Keskellä kuopanne. Lämpimaltaan n. 5 m.
- N:o 84. Lämpimaltaan n. 5 m.
- N:o 85. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 7 m.
- N:o 86. Lämpimaltaan n. 5 1/2 m.
- N:o 87. Silmäkivellinen; lämpimaltaan n. 5 1/2 m.
- N:o 88. Suorakaiteen muotoinen matala syvennys. -Naurishauta ?

N:o 89. Verrattain korkea raunio; läpimitaltaan n. 6 m.
Merkkejä tutkimuksesta (Reinholm ?).

N:o 90. Läpimitaltaan n. 5 m.- Osittain tutkittu (Reinholm ?)

N:o 91. Läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 92. Kolmen suuren kiven välissä, Läpimitaltaan n. 7 m.

N:o 93. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 4 1/2 m. Kiviä pois.

N:o 94. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 4 1/2 m.

N:o 95. Läpimitaltaan n. 4 1/2 m. -Mahdollisesti J. R. Aspelinin tutkima.

N:o 96. Ojan kaivuussa pahasti kärvinyt. Läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 97. Läpimitaltaan n. 5 m.

N:o 98. Läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 99. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 5 1/2 m.

N:o 100. Läpimitaltaan n. 4 1/2 m.

N:o 101. Läpimitaltaan n. 3 1/2 m.

N:o 102. Läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 103. Läpimitaltaan n. 4 m (Epävarma).

N:o 104. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 5 m.

N:o 105. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 4 m.

N:o 106. Silmäkivellinen; läpimitaltaan n. 6 m. Kiviä pois.

N:o 107. Läpimitaltaan n. 4 1/2 m Kiviä pois.

N:o 108. Suorakaiteen muotoinen maasyvennys. -Naurishauta ?

N:o 109. Suorakaiteen muotoinen maasyvennys. -Naurishauta ?

Edellä luetellut rauniot ja maasyvennykset F. Törnguistin kartoittamat A. O. Heikelin johdolla.

N:o 110. Matala, maapeittoinen - kivet erottuvat jota kuinkin hyvin - raunio. Etelä reuna kärsinyt jonkin verran pellon rai-vaustyössä. N. 6 x 6 m.

N:o 111. Matala, maapeittoinen. Kivet huonosti erottuvia. Eteläreunassa kuoppa; pengottu ? Jokunen kivi pois. N. 8 x 10 m.

N:o 112. Silmäkivellinen, matala raunio. Itäinen reuna ei erotu; kivet joko pahasti maan peittämät tai väännetty pois. Jälellä olevasta osasta jokunen kivi pois.-N. 8x8 m.

N:o 113. Matala, maapeittoinen; kivet juuri ja juuri erottuvat. Ojien halkoma. Suuruus tästä syystä epämääräinen.

N:o 114. Matala, maapeittoinen; kivet tuskin erottuvat. N. 6 x 6 m.

N:o 115. Matala, maapeittoinen; maantienojan pirstoma. N.8x? m.

N:o 116. Matala, maapeittoinen; keskellä rauniota kasvaa koivu. Jokunen kivi pois. N. 6 x 6 m.

N:o 117. Matala, maapeittoinen, silmäkivellinen. N. 6 x 6 m

N:o 118. Suursilmäkivellinen, pahasti maapeittoinen.
Suuruus tästä syystä epämääräinen.

N:o 119. Matala, maapeittoinen. -N. 4 x 4 m.

N:o 120. Matala, maapeittoinen. -N. 4 x 4 m.

N:o 121. Matala, maapeittoinen. -N. 4 x 4 m.

N:o 122. Matala, maapeittoinen. -N. 6 x 6 m.

N:o 123. Matala, maapeittoinen. -N. 6 x 6 m.

N:o 124. Matala, maapeittoinen. -N. 8 x 8 m.

N:ot 119 - 124 erottuvat toin tuskin; ovat näet niin maapeit-
toiset. Kaikista niistä kiviä pois.

N:o 125. Kivirivipanos (kartta III; kuvat 11 - 12). Ilmeises-
ti myöhäistekoinen; paimenten tai lasten työtä ?

Kartalle III piirretty kivirivipanos johtaa matalan, kivikkoi-
sen, puita kasvavan kumpareen loivaa "rinnettä" pitkin mata-
laan kaksiosaiseen hiekkakuoppaan. Kivet kooltaan vaihtelevia,
enimmäkseen pienikokoisia, helposti siirreltäviä; irrallisia,
liikkuvia; maa kivien alla ja välissä, "käytävässä", sekä
paaden luona että kuopan seinämissä puhdasta, koskematonta.
Yksi epävarma kvartsi-iskos (ruusutopaasia?) löytyi; koska
muuta mainittavampaa ei ilmennyt en ottanut sitä talteen.

Hiekkakuoppa ruohottunut, puita kasvava, mikä ilmenee myös
kartasta III ja kuvista 11 - 12.

Kuvista näkee myöskin kuinka kivet kuopassa nojaavat osin
puiden runkoon", mikä osoittanee edellä mainitun lisäksi -
ettei kyseessä olle esihistoriallinen muinaisjäännös. Se, et-
tei panosta ole merkitty Törnquistin v. 1896 tekemään kart-
taan, ajoittaa sen osittain. On näet otettava huomioon, että

k. o. laitos sijaitsee helposti näkyvällä paikalla, lähellä rauniota n:ot 104 - 106, jotenka kartoittajat ovat joutuneet kulkemaan paikan ohi ellei ylikin. Lisäksi se koskettaa osittain aitaa, jonka Törnquist merkinnyt kartalle. Näin ollen se seikka, ettei sitä v. 1896 ole kartalle merkitty, voi joutua vain kahdesta syystä. 1) Joko se on ollut "tuore", äskettäin tehty, niin ettei sen ikää ole ollut tarvis epäillä tai 2) sitä ei ole ollutkaan.

Lisäksi, jos kyseessä olisi esihistoriallinen muinaisjäännös, tuntuisi arvoitukselta, kuinka kivistä irrationaalisine kivineen olisi voinut säilyä ehjänä kuopasta hiekkaa ajettaessa; kivet eivät näet ole sammal tai turvepeittoiset.

N:o 126. Matala, osittain maapeittoinen, silmäkivellinen raunio. -N. 6 x 6 m.

N:o 127. Pieni, matala raunio.- N. 2 x 2 m; voi olla myös raivausraunio.

N:o 128. Hajoitettu raunio.-N. 4 x 4 m.

F. Törnquistin laatima kartta ei ole ehdottoman tarkka, joskin sen mukaan kulkien rauniot helposti löytyvät.

2. HAURALA, KIRJAKKA - HENNERI.

Kalmisto, Lempäälän tähänasti tunnetuista laaja-alaisin - vaikkakaan muinaisjäännösten lukumäärään nähden ei Päiväniemen veroinen - sijaitsee osin Kirjakan (kappalaisvirkatalo), osin Hennerin maalla, Sotkanselän l. Kirkkojärven eteläpuolella, korkeahkolla rantatöyräällä, joka viettää pohjoiseen jyrkänpuoleisesti, etelään loivasti.- Kartta I, n:ot 6-7; kartat IV - V; kuvat 3 - 4, 7 - 9.

Rauniot, kummut ja polttokenttäkalmistot - kaikkia näitä alueella on - sijaitsevat osin viljeltyllä, osin raivaamattomalla maaperällä. - Pelloilla olevat rauniot ovat kärsineet suuresti maan muokkaustyöstä, jopa siinä määrin, että niitä on enää vaikea hautaraunioiksi tuntea. Että ne niitä kuitenkin ovat, ilmenee näiden rauniojätteiden välistä, peltomullasta löytyvistä poltetuista luunsiruista. Raivaamattomalla maalla olevat ovat sen sijaan säilyneet osittain koskemattomina, varsinkin mitä tulee kumpuihin. Parhaiten säilynyt osa kalmistoa sijaitsee Kirjakan maalla. -Kartta I, n:o 6; kartta IV; kuva 7.

KIRJAKKA.

Kesällä, v. 1905 kävi J. Rinne virkamatkallaan Kirjakassa ja löysi tällöin "erään kiven ja maansekaisen hautaraunioita pinnalta" seitsemän pientä koristamatonta saviastian palasta. Edelleen hän kertoo seuraavaa: "Hautaraunioita löytyy aivan talon rakennusten ympärillä sekä talon lähellä olevassa koto-pellossa, jossa sekin raunio sijaitsee mistä tässä mainitut astiapalaset (KM, n:o 4575:2) ovat. Kirjakan rajanaapurin Hennerin talon maalla jatkuu samaa kalmistoa."- Kts. KM b, n:o 4575:2 (paikalla viitattua kertomusta ei löydy top. ark:ssa). Mistä rauniosta mainitut saviastian palaset ovat, on vaikea määrittellä.

V. 1910 liikkui näillä main A. Hackman ja valokuvasi osan kalmistoaluetta. - Kts. A. Hackmanin kertomusta kuvaliittei-

neen top. ark:ssa.

V. 1916 kävi paikalla A. M. Tallgren ja mainitsee käyntinsä tuloksista tai havainnoista seuraavaa: "Talon maalla on kenties 2 hautakumpua, toinen talon haassa lähellä Hennerin talon riihtä - kartta IV, n:o 20 ? - toinen talosta n. 100 m NE pellon töyräällä. - todennäköisesti jokin kummuista 7 - 12 (kartta IV). - Niiden tutkiminen oli minulle mahdotonta, sillä Lempäälässä oloaikani satoi." A. M. Tallgrenin kertomus top. ark:ssa. Alla luettelemme paikalla käydessämme havaitsemamme rauniot ja kummut siinä järjestyksessä kuin ne olemme kartalle IV merkinneet.

N:o 1. Kirjakan päärakennuksesta n. 70 - 75 m etelälounaaseen; suurenpuoleisista kivistä tehty raunio. Keskeltä, silmäkiven ympäriltä, kiviä pois, joten syntynyt kuopanne.- N. 8 x 8 m.

N:o 2. Edellisestä n. 2 m etelään; raunio; tästäkin kiviä pois.-N. 4 x 4 m.

N:o 3. Raunio; n:o 1 noin pari metriä koilliseen. Osin hajonnut, osin kiviä pois. - N. 4 x 4 m.

N:o 4. Päärakennuksesta n. 60 m lounaaseen; raunio; keskeltä kuopalla; kiviä pois. Kivet noin hevosen pään kokoisia.-N. 6 x 6 m.

N:o 5. Edellisestä n. 4 m miltei länteen; raunion tapainen; hajonnut. Kiviä pois; keskeltä kuopalla. Kivet osin noin hevosen pään kokoiset, osin suurempia. -N. 6 x 6 m.

N:o 6. Edellisestä n. 2 m etelälounaaseen; raunio. Keskellä suuren puoleinen silmäkivi. Kivet noin hevosenpään kokoiset. Kiviä pois. -N. 6 x 6 m.

N:o 7. Kirjakan päärakennuksesta n. 45-50 m koilliseen ; kivikko kumpu, jonka länsiosassa kuoppa, halkaisijaltaan n. 6 x 6 m. Kuopan itäreunassa n. 30 cm vahva kulttuurikerros (kuva 8): tuhkan harmaata maata, hiiltä, palaneita kiviä ja kiven siruja, saviastian paloja - kivien välissä ja alla - poltettua luuta. Kummun itä-reunalla suuren puoleinen "silmäkivi". - N. 12 x 12 m.

Näyte: KM, n:o 11202:1-3 (saviastianpaloja, savitiivistettä, poltettua luuta).

N:o 8. Edellisestä n. 10 m eteläkaakkoon samanlainen kivikkoinen maakumpare; silmäkivellinen. Koepisto: n. 20-30 cm vahva tuhkan-harmaa kulttuurikerros; hiiltä, palaneita kiviä ja kivien siruja, saviastianpaloja. - N. 10 x 6 m.

Näyte: KM, n:o 11202:4 (saviastianmuruja).

N:o 9. Edellisestä n. 2 m etelälounaaseen (miltei etelään)kivikkoinen maakumpu. - N. 4 x 6 m.

N:o 10. Kummusta n:o 7 n. 5-6 m kaakkoon kivikkoinen kumpu, jolla suurenpuoleinen kivi. - Suuruus epämääräinen.

N:o 11. Kummusta n:o 7 n. 4-5 m pohjoisluoteeseen soikea, teräväkärkinen kivi kumpu. - N. 6 x 2 m.

N:o 12. Edellisen vieressä, miltei sen välittömässä läheisyydessä, pitkänsoikea kivi kumpu. Suunnilleen kummun keskiosassa suurenpuolinen, toisia korkeampi kivi. - N. 8 x 3 m.

N:o 13. Suuri kivikkoinen kumpu; päärakennuksesta n. 100 m pohjoiskoilliseen. Koepisto: n. 30 cm vahva kulttuuri kerros,

tuhkanharmaa; palaneita kiviä ja kiviensiruja, hiiltä, savitiiviste paloja ja saviastian muruja.

Näyte: KM, n:o 11202:5-6 (savitiiviste paloja ja saviastian muruja).

N:o 14. Suurenpuoleinen kivikkoinen kumpu

N:o 15. Silmäkivellinen raunio; osin maapeittainen. Pienten kuusten peitossa. - N. 8 x 8 m.

Epävarmoja.

N:o 16. Kirjakan päärakennuksesta n. 175 m miltei länteen Henneriin ja valtatielle johtavan tien haarassa matala, osittain maapeittainen raunio; kiviä pois. - N. 6 x 6 m.

N:o 17. Edellisestä n. 10-15 m itäkoilliseen (miltei itään) maapeittainen, silmäkivellinen raunio. - N. 4 x 4 m.

N:o 18. Silmäkivellinen raunio; kivet suunnilleen noin hevosenpään kokoiset. Toinen puoli hävitetty peltotöissä. N. 4 x 4 m.

N:o 19. Maansekainen raunio. - N. 4 x 4 m.

N:o 20. Kivikkoinen kumpu, - N. 12 x 12 m.

N:o 21. Raunion tapainen. - N. 2 x 2 m.

N:o 22. Suur silmäkivellinen kivi kumpu; silmäkiven juurelta kiviä pois. - N. 6 x 6 m.

N:o 23. Maapeittainen raunion tapainen. Kiviä pois; keskusta kuopalla. - N. 6 x 6 m.

N:o 24. Tuskin erottuva, maapeittoinen raunio; kiviä pois.-
N. 4 x 4 m.

N:o 25. Tuskin erottuva silmäkivellinen, maapeittoinen raunio.
Silmäkiven ympäriltä kiviä pois. - N. 4 x 4 m.

N:o 26. Kooltaan ja muodoltaan epämääräinen, matala kivikum-
pare.

N:o 27. Matala kivikumpare; keskellä suuri kiven lohkare. -
N. 6 x 6 m.

N:o 28. Rauniosta n:o 16 noin 30 m eteläkaakkoon (miltei ete-
lään), silmäkivellinen, maapeittoinen, matala raunio. Kiviä
pois. N. 4 x 4 m.

N:o 29. Edellisestä n. 2-3 m kaakkoon tien syrjässä matala,
maapeittoinen raunio. Kiviä runsaasti pois. - N. 6 x 6 m.

N:o 30. Edellisestä n. 4-5 m länsilounaaseen (miltei länteen),
matala, maapeittoinen raunio. - N. 4 x 4 m.

N:o 31. Suuri, kivikkoinen maakumpare.

Päärakennuksesta n. 100 m etelälounaaseen (miltei etelään),
raunioalueelta 1-6 n. 30-50 m etälä kaakkoon kolme suorakai-
teen muotoista kivillä täytettyä (?) kuoppaa tai maasyven-
nystä; kivien - noin hevosenpäänkokoisia - yläpinta maanpin-
nan tasalla, ehkä hieman ylempänä.

Henneri.

Kuten edellä mainittiin, jatkuu k.o. kalmisto Hennerin maalla. Täältä on päinvastoin kuin Kirjakan alueelta, runsaasti löytöjä, joista kaikki aseita, joukossa hopeakoristeisiakin. Niinpä täältä on saatu Kansallismuseoon kokoelmiin kolme miekkaa (n:ot 1996:73; 4753:1; 11198), viisi keihäänkärkeä (n:ot 2895:7; 4254; 4244:2-3; 5490:1), kirves (n:o 4753:2), veitsi (n:o 1996:74; mahdollisesti kuitenkin Päiväniemeltä peräisin) ja hihnan jakaja (N:o 5490:2), Löydöt, tehty viimevuosisadan lopulla ja tämän vuosisadan ensimmäisellä kymmen luvulla - paitsi 11198, keskittyvät enimmäkseen n.s.:n Kräkyän kallion juurelle (kts. kartta V, mihin löydöt merkitty). - V. 1910 kävi paikalla A. Hackman ja valokuvasi löytöpaikat sekä suuren osan kalmistoaluetta. Kts. A. Hackmanin kertomusta museon top. ark:ssa valokuva- ja karttaliitteineen.

Raunioalue käsittää Hennerin ja Kirjakan talojen välisen pelto-
töyrään, joka viettää koillisessa suunnassa huomattavasti kohti Sotkanselän eli Kirkkojärven rannan suuntaista Erkinmäkeä (harjusta käytetään myös nimeä Hennerinharju, joskin harvoin). Kartta I, n:o 7; kartta V.

Talosta (päärakennuksesta) n. 200 m lounaaseen olevalla pellolla löytyvien yhdentoista hautaraunion koko ja muoto on kärsinyt suuresti raivaus- ja muokkaustyöstä sekä penkomisesta; tätä osoittaa m.m. myöskin se, että pellolla, raunioiden ympärillä tapaa siellä täällä poltettua luunsirua. - Näyte KM, n:o 11201.

Alla luettelemme Hennerin maalla havaitsemamme rauniot ja kummut siinä järjestyksessä kuin ne olemme kartalle V merkinneet.

N:o 1. Maasekainen matala raunio; kiviä pois. - N. 3 x 3 m.

N:o 2. Maatunut matala raunio; soikea. Itäpuolella reunan tapaista havaittavissa. - N. 6 x 4 m.

N:o 3. Suuri, raunion tapainen; matala, maatunut; vain joku-
nen kivi näkyvissä. Kiviä pois. - N. 8 x 10 m.

N:o 4. Matala, maatonut raunio; reunan tapaista näkyvissä. Jokseenkin keskellä suuri silmäkivi, jonka kaakkoiskulmalla kuoppa; pengottu ? Kiviä pois. - N. 6 x 6 m. Kuva 9.

N:o 5. Edellisessä miltei kiinni oleva raunio; matala; keskellä kuopanne - pengottu ? N. 4 x 4 m.

N:o 6. Soikea, matala, maatonut raunio. Keskellä suurenpuoleinen silmäkivi, jota yritetty räjäyttämällä särkeä. Kehäkivet eivät erotu lainkaan. -N. 6 x 4 m.

N:o 7. Soikea maakumpu; pinnalla ei näy kiviä. Kerrotaan olevan asehaudan (Erland Leppänen; yli 80- vuotias).- N. 6 x 4 m.

N:o 8. Noin 1 m:n korkuinen raunio; kivet suuren puoleisia järkäleitä. Jokseenkin keskellä rauniota kasvaa pieni kuusi. - N. 6 x 6 m.

N:o 9. Maasekainen kivikumpu. - N. 4 x 4 m.

N:o 10. Suur silmäkivellinen raunio; kivet noin hevosenpään kokoisia; kiviä pois. - N. 6 x 6 m. - Raunion luota löytyi luunsiruja.

N:o 11. Kivikkoinen maa kumpu, matala. Keskellä kumpareta suuri, korkea kivenmöhkäle. - N. 10 x 10 m. Kummun reunalta löytyi luunsiruja.

Epävarmoja

N:o 12. Maapeittoinen, matala raunio. - N. 6 x 6 m.

N:o 13. Maapeittoinen, matala raunio; yhdessä laidassa suurenpuoleinen neliskulmainen kivi. - N. 4 x 4 m.

N:o 14. Maatunut, matala raunio; kehä suurenpuoleisista kivistä; keskelläkin kivet suuria. Kiviä pois. - N. 6 x 6 m.

Hennerin maalla ollut todennäköisesti enemmänkin raunioita, mutta tulleet hävitetyiksi maan raivaus- ja rakennustöissä. Tähän viittaavat Kräkyän kallion juurelta tehdyt löydöt. Niinpä n:o 4254 (kartalla V, n:o 3) oli löydetty paikalla olleen rakennuksen perustusta kaivettaessa; n:o 4244:2-3 (kartta V, n:o 4) oli löydetty samaten perustusta kaivettaessa. N:o 5490:1-2 (kartta V, n:o 5) oli löydetty kiviä otettaessa (kts. verif). N:o 11198 oli löytynyt räjähdyspommin aiheuttamasta kuopasta (kartta v, n:o 6); kuopan suuruus oli paikalla käydessäni n. 6 x 6 m; mitään hautaan viittaavaa ei enää ollut havaittavissa, mutta kuoppa oli täynnä noin hevosenpään kokoisia kiviä, mitkä siirretty sinne pommituksen jälkeä paikatessa. Paikalla olleen mahdollisen raunion "täysosuma" hajoittanut tyystin.- Paikallispäällikkö Hopponen, joka oli ottanut k.o. miekan talteen, kertoi kahvassa olleen puuta (?), joka hajonnut sitä käsiteltäessä. Jos tämä väite pitää paikkansa, niin kyseessä ei voi olla polttohautaus; mutta toiselta puolen taas itse miekassa näyttää olevan polton merkkejä, m.m. n.s. palopatinaa ruodossa. - N:ot 4753:1 ja 4753:2 (kartta V, n:ot 1-2) olivat niinkään löytyneet perustustöissä. Näyttää siltä kuin paikalle tehty rakennus (lato) olisi tullut rakennetuksi matalan hautakummun päälle (kts. KML, n:o 4753:1-2). - Itse Kräkyän kallio on korkeahko, jyrkkä rinteinen; metsää kasvava. Kallion laella ja rinteellä suurenpuoleisia kallio lohkareita. Erikoisempaa en paikalla havainnut. Kartalle V merkityn "kunnia" männyn" - päärakennuksen kaakkoispuolelta - alla kerrotaan olevan aarnin (Erland Leppänen)

Täysin epävarnat rauniot.

1. Lietsamo, Lietsamo.

Miemolan tienhaarasta n. 150 m lounaaseen, missä pari raunion tapaista, pellon laidassa, metsikön maantien puoleisella reunalla lähellä Lietsamon latoa.

N:o 1. Matala, maansekainen raunio; kehäkivet - harvassa-suurenpuoleisia, erottuvat hyvin. Keskuskivistä erottuu vain yhden yläpinta - keskellä rauniota. -N. 4 x 6 m.

N:o 2. Edellisestä n. 2 m pohjoiseen. Kivet suurenpuoleisia. N. 4 x 4 m.

2. Haurala (Sukkila ?), Hiirennokka.

Sivulla mainitusta "vallituksesta" n. 100 m länsiluoteeseen olevalla niityllä raunio, halkaisijaltaan n. 6 x 6 m. Kehäkivet suurenpuoleisia, samaten silmäkivi (?), jonka korkeus n. 1 1/2 m; silmäkievien juurelta kiviä pois. - Kivet suureksi osaksi maapeittoiset; kehäkivien yläpinnat erottuvat selvästi.

Kartta luonnos:

3. Näppilä, Näppilän niemi.

A. O. Heikel mainitsee kertomuksessaan Pirkkalan kihlakunnan muinaisjäännöksistä Näppilän niemellä olevan - korkealla paikalla - neljä rauniota. Näitä en paikalla käydessäni löytänyt. Näppilän niemi - kalliainen, metsää kasvava - on tavattoman louhikkoista, jotenka kyseessä olevat rauniot voivat mahdollisesti olla luonnon työtä. Paikkakunnalla ei niistä tiedetty mitään, samaten kuin ylipäänsä muistakaan muinaisjäännöksistä, lukuun ottamatta Päiväänientä. -

Kts. A. O. Heikel; Kertomus Pirkkalan kihlakunnan muinaisjäännöksistä (Lempäälä, siv. 3 ja 7). - Vrt. Soc Bidrag, n. 38.

4. Ahtiala, Leikkari.

Leikkarin kalliolla kerrottiin olevan harva kivissä kehiä ja rauniontapaisia. Osoittautuivat luonnon työksi.

5. Pyhältö, Simunan saari.

Simunan saarella - Kortel. Liponsellä - kerrottiin olevan Simuna nimisen noidan hautaraunion. - Osoittautui veden ja jäiden kasaamaksi rantakivikoksi. - Saari saanut nimensä edellä mainitusta Simuna nimisestä noidasta.

Simunan saarelta löydetty soikea tuluskivi (KM, n:o 10487:1). Itse saari on matala ja pieni; lepikköä kasvava.

B. POLTTOKENTTÄKALMISTOT.

1. HAURALA, HENNERI, ERKINMÄENRINNE.

Hennerin päärakennuksesta n. 350 m luoteeseen, n.s:n Erkin mäen alarinteessä pieni, matala hiekkakuoppa, jonka seinämässä - vastapäätä edellä mainittua kiviakautista liettä - runsaasti poltettua luunsirua sisältävä kulttuurikerrosprofiili. - Kts. siv. 2 - 3; kartta I, n:o 7 (2); kartta V; kuvat 3 - 4.

Noin 7 cm paksun turvekerroksen alla n. 20 - 25 cm vahva kulttuurikerros: tuhkanharmaa, hiiltä ja palaneita kivien sirpaleita sekä runsaasti poltettua luunsirua sisältävä; myös jokunen savitiiviste kappale oksapainanteinen löytyi. Maaperä hietaa. Maan pinnalla näkyvissä jokunen suurenpuoleinen kivi.

Profiili:

Osa kalmistoa mahdollisesti hävinnyt peltotöissä. - Näyte: KM, n:o 11200:1-2 (savitiiviste pala, poltettua luun sirua).

2. HAURALA, KIRJAKKA

Kirjakan kalmistoalueen sijaintiin nähden kts. siv. 19. - Polttokenttäkalmistoa näyttää tällä kalmistoalueella esiintyvän kolmessa eri paikassa. (Kartta IV).

1) Kirjakan kuistia rakennettaessa v. 1913 tai 1914, löytyi perustusta kaivettaessa rautainen keihäänkärki (KM, n:o 6705). V. 1966 kävi löytöpaikkaa katsomassa A. M. Tallgren ja totesi, että kuistin vieressä on vielä kappale koskematonta maata.

-Kts Tallgrenin kertomusta top. arkistossa.

Paikalla käydessäni tein pistokokeen, jolloin kuistin pohjoiskulmalta paljastui n. 20-25 cm vahva kulttuurikerros: maa tummaa, hiilisisältöistä; palaneita luunsiruja, jokunen poltettu luunmurene ja kappale muodottamaksi palanutta rautaa.

- Näyte: KM, n:o 11202:7-8. - Kalmisto on todennäköisesti ulotunut rakennuksen alle, mutta tullut aikoinaan hävitetyksi perustusta kaivettaessa. Mitään raunion tapaista ei paikalla ollut ollut kuistia rakennettaessa. - Kuistin edustalla oleva puutarha maa on tuhkan harmaata ja sisältää poltettua luunsirua, jotenka suurin osa kalmiston tästä osasta tullut hävitetyksi, vain kuistin pohjoiskulmalla, rakennuksen seinämän vieressä, vielä pieni kieleke jotakuinkin koskematonta maata. Maa viettää tällä kohtaa itään kohti Sotkan selkää.

2) Senimäen alarinteellä - järven puolella - jolla kummut n:o 7 - 12 maa tuhkan harmaata, palaneita kivensiruja sisältävä; polttokenttäkalmisto (?).

3) Samaten kumpujen n:o 13 - 15 välissä ja ympärillä.

3. VAIHMALAN HARJU.

Kalmisto sijaitsee Vaihmalan kylässä, Vaihmalan kankaalla l. harjulla, joka muodostaa kapean, jyrkkärinteisen niemekkeen Ahtialanjärven ja Korteselän väliin. - Paikalle on Lempäälän kirkolta n. 1 km itäkaakkoon (miltei itään). - Kartta I, n:o 8; kartat VI - VII.

V. 1901 löysi sepänpoika Kalle Nurmi kotikonnultaan Vaihmalan kylän Isontalon maalta rautaisen keihäänkärjen (KM, n:o 4130:4). Seuraavana vuonna tehtiin kankaalla uusia löytöjä. Koneenkäyttäjä Jokisen asuinrakennuksen perustusta kaivettaessa löydettiin näet kaksi keihäänkärkeä ja rautainen petkel (KM, n:o 4130:1-3).

V. 1910 kävi löytöpaikkoja tarkastamassa A. Hackman ja totesi, että kyseessä oli kalmistolöytö. Kts. A. Hackmanin kertomusta kartta - ja valokuvaaliitteineen Kansallismuseon top. ark:ssa.

V. 1916 alennettaessa Vaihmalan harjua pitkin Valkeakoskelle johtavaa maantietä, paljastui n. 200 - 250 m:n pituudelta polttokenttäkalmistoa, joka tie - ja rakennustöissä tuli suureksi osaksi hävitetyksi. Kesällä v. 1916 A. M. Tallgren, kulkiessaan alennettua maantietä pitkin, huomasi tieleikkauksessa - tien kummankin puolin n. 30 - 40 cm vahvan kulttuurikerroksen, joka sisälsi poltettua luunsirua ja runsaasti savitiivistepaloja (KM, n:o 7089:65 - 66).- Kts. Tallgrenin kertomusta top. ark:ssa.

V. 1918 suiritti paikalla tutkimuksia J. Ailio ja totesi saman kuin edellä mainitutkin, mutta arveli lisäksi, että paikalla on voinut kalmiston ohella olla myöskin esihistoriallinen paja. Kts. Ailion kertomusta kartta - ja valokuvaaliitteineen top. ark:ssa. Löytöjä: KM, n:o 7470:1-5.

Paikalla käydessämme totesimme, että kalmisto on suureksi osaksi hävitetty. Tieleikkauksessa erottuu vieläkin selvästi paksu kulttuurikerros. Seppä Nurmen aitta rakennuksen itäsivustalla plevassa pienessä perunamaassa havaitsimme runsaasti poltettua luunsirua (kartta VII:a).

Tehtailija A. Wikholmin ilmoitus luulöydöstä v. 1928 E. Sointulan ulkokuonerakennuksen perustusta kaivettaessa, tarkoittanee Vaihmalan harjun kalmistoa. - Kts. G. Engbergin kirjettä Lempäälän kappelissa (top. ark).

4. KUOKKALA, ERKKILÄ, SARAPISTONMÄKI.

Kalmisto sijaitsee Kuokkalan kylän Erkkilän talon maalla olevan n.s:n Sarapistonmäen etelärinteellä; (Vanhasta) Erkkilästä n. 200 - 250 m pohjoiseen. - Kartta I, n:o 9; kartta VIII.

Mäki on matala, loivanousuinen, metsääkasvava, kivikkoinen. Sen korkeimman kohdan muodostaa paljas, tasainen kalliopinta, jonka ala - l. eteläpuolelta pistokokeet paljastivat polttokenttä kalmiston. Kulttuurikerros - n. 20 - 25 cm vahva - kuohkeata, tuhkanharmahtavaa, sisältää palaneita kivensiruja, hiukan hiiltä ja runsaanpuolisesti poltettua luunsirua.- Näyte: KM, n:o 11199 (poltettua luun sirua).

1880 - luvulla tehtiin mäestä löytöjä: Kaksi keihäänkärkeä (KM, n:ot 2125:232 a; 2142: 404, löydetty kuokkiessa), väkipuukko (2125: 232 b), kirves (2142:403, löydetty kuokkiessa), 8 - nuppi-nen pyöreä kupurasolki (2192:645). Löytökohdan valokuvasi v. 1910 A. Hackman. - Kts. Hackmanin kertomusta kartta - ja valokuva liitteineen Kansallismuseon top. arkistossa.

Kalmisto on suureksi osaksi säilynyt koskemattomana. Hackmanin kertomuksessaan mainitsevat maa syvennykset mahdollisesti entisten naurishautojen tai säilytyskuoppien jäännöksiä; todennäköisesti varsinaisen kalmistoalueen alapuolella, mahdollisesti sen reunalla.

C. RUUMISHAUTAKALMISTOT.

1. LEMPOINEN.

Kalmisto sijaitsee Lempoisten kylässä, alkaen Lempoisten sillan - Ahtialanjärven Kortteselkään yhdistävän salmen yli johtava silta - länsipäästä ja käsittää maantien kummankin puolisine syrjineen mahdollisesti aina kirkolle asti. - Kartta I, n:o 10; kartta IX.

Kalmisto on suurimmaksi osaksi hävitetty ja pirstottu maantie- ja rakennustöissä. - V. 1917 tasoitettaessa ja alennettaessa Lempoisten kylän läpi Valkeakoskelle johtavaa maantietä tehtiin seuraavat löydöt:

KM, n:o 7219:1 (sota kirves), 7219:2 (veitsen terä), 7219:3 (soikea tulusrauta), 7219:4 (5 katkelmaa rautaesineestä, mahdollisesti keritsimistä). - Löytyivät tietä tasoitettaessa Rantasen ja Virtasen asumusten (kts. kartta IX) läheisyydestä, n. 60-80 cm syvästä ihmisen luurangon vasemman kyljen vierestä. (Maassa näytti olleen miekan sija, negatiivi hiedassa). Haudassa oli mustaa multaa, syrjällä hiiltä; maaperä karkeata somerikkoaa.- Kts. KML, n:o 7219.

KM, n:o 7221:1-14; n:ot 1 - 4 (raut. hohlat, kirves, veitsi, rautapuikko) löydetty yhdessä n. 90 cm maanpinnan alapuolelta. Samalla paikalla oli ollut myöskin hiiltä ja vähän matkan päässä samassa syvyydessä luuranko; n:ot 10 - 14 (puolikas hevosenkäsölkeä, pronssisormus (?), piikivenpalanen, pronssilevyä, rautaa, pronssia, luuta) löytyneet verrattain hyvin säilyneen luurangon luota, missä myöskin oli ollut hiiltä. Sormus (?), limsiökivi, tulirauta ja piikintapainen esine olivat olleet kädessä, pronssilevyn kappaleet ja solki rinnan kohdalla - n. 80 - 90 cm syvyydessä. - Kts. KML, n:o 7221. KM, n:o 7260:1-11; löydetty maantien alentamistyössä, samoilta paikoilta kuin edelliset; n. 80 cm syvyydestä. N:o 8 (kaularengas; työnjohtajan kertomuksen mukaan oli koriste ollut pääkallon ympärillä, avonainen osa takaraivolla) ja 11 (helmiä) ovat nähtävästi löydetty yhdessä. - Kts. KML, n:o 7260.

KM, n:o 7278:1-2 (polttamatonta luuta); n:o 7469:3(kirves); löydetty tietöitten päätyttyä.

Lempoisten kylästä aikaisemmin - ennen v. 1917 - tehdyt löydöt viittaavat siihen, että kalmisto on mahdollisesti ulottunut aina kirkolle asti. KM, n:o 2101:205 (pronssinen rannerenkaan kappale); löydetty rautatietöissä vastapäätä Lempäälän kirkkoa (vrt. kartta I, n:o 10); n:o 2675:543 (veitsi); löydetty kahden jalan syvyydestä otettaessa hiekkaa kirkon läheltä.- Varsinaisen löytöalueen ja kirkon puolivälissä (suunnilleen) Iluksen talon maalta, kuljettaja Adolf Henrikssonin tontilta on vielä löydetty kaksi keihäänkärkeä (km, N:o 7471:1-2); huoneen perustusta kaivettaessa.

A. Hackman on kartoittanut ja valokuvannut Lempoisten kalmiston v. 1917 ja 1928. - Valokuvat ja kartta top. ark:ssa.

D. MUINAISLINNANT JA LINNALIITÄNNÄISET
PAIKANNIMET.

1. PIRUNLINNA.

Pirunlinna - muinaislinna - sijaitsee Kuivaspään Heikkilän maalla; Kuljun kartanosta n. 2 km 600 m jokseenkin itään, Lempäälän kirkolta n. 8 km 900 m pohjoiskoilliseen. Kartta I, n:o 11.

J. Voionmaa kertoo linnan asemasta ja varustuksista seuraavaa: "Pirunlinnan maantieteellinen asema on yhtä erillinen kuin se on kaukana lähimmistä esihistoriallisista löytöpaikoista. Se ei ole minkään harjutien tai vesijakson varrella, vaan alankojen ja soitten keskellä autiossa metsäseudussa, ----. Pirunlinna on lyhyehkön kaarevan luoteiskaakkois suuntaisen selänteen luoteispäässä. Sen koillispuolella on sen päällystää matalampi terassi, jolla ---- varustuksia. Itse linnanpiiri on louhikkoista suurta kivikkoa, ----- . Päällystä on 100 - 120 askelta leveä ja saman verran pitkä. Varsinkin pohjoispuoli on jyrkkää ja pääsemätöntä, mutta myös eteläpuolelta on vaikea nousta mäelle ja samoin länsipäästä, kun taas itäpuoli on varmaan ollut hyökkäyksille kaikkein otollisin. Valli, joka mäellä on hyvin säilynyt, kiertää itäpäästä eteläpuolen kautta länsipäähän. Siinä on kolme porttia. Luoteinen on, niinkuin Appelgren huomauttaa oma laatuinen. Ulospäin työntyvän pielivallien muodostaman solan sulkee puolittain vaakasuoran vallin jatke, joka huomattavasti on vahvistanut porttioven heikkoutta. Eteläinen portti on vanhaa yksinkertaista rakennetta, valli on sen kohdalla vain katkaistu eikä ainakaan enää voi siinä havaita käytetyn pielivalleja. Kaakkoisen portti on rakennettu niin, ettei pielivallien ja vaakasuoran vallin yhtymäkohdalle ole syntynyt polveketta pohjoispuolelle ja toisellekin vain hyvin loiva (olisikohan se ennen ollut jyrkempi?). Tämä edellyttänee sitä, ettei solaa ole varsinaisessa mielessä käytetty, vaan suljettu ainoastaan sen ulkopäästä. - J. Voionmaa, Hämeen muinaislinnoja, siv. 131 - 132 (Kansallismuseon top. ark:ssa).

Tässä yhteydessä tulkkoon mainituksi Pirunlinnalla löytyvä "Pirunpesä" 1. "Pirunkirkko" kivikautisine löytöineen (KM, n:o 8962:1-2; piikivisiä nuolenkärkiä; 9103:1-6 piikivisiä nuolenkärkiä). -Kts. N. Cleven kertomusta museon top. ark:ssa.

Muita mainintoja Pirunlinnasta ja Pirunpesästä:

A. O. Heikel, Kertomus Pirkkalan kihlakunnan muinaisjäännöksistä (Lempäälä, siv 10).- Vrt. Soc³ Bidrag, n. 38. - Hj. Appelgren, Suomen muinaislinnat, siv. 20 - 21. - SMYA XII. En relation om Lempälä Församlings förra och nuvarande tillstånd 1 hast sammansatt och Colligerad av N. N. siv. 5 (koneella kirjoitettu kopio); § 7 (käsikirj. jäljennös).

Pyhällön kylän Heikkilän Niittysaarella - Korteselällä - mainittu vallitus luonnontyötä. Saari on matala ja alava; lepikkoa kasvava. Sen rantoja kiertää, paikoitellen "vallia" muistuttava kivikkoinen rantatöyräs. Tätä mahdollisesti pidetty vallituksena. Mitään muuta erikoisempaa paikalla käydessäni en havainnut.

Mainintoja: Hj. Appelgren, Suomen muinaislinnat, siv. 21. - J. Voionmaa, Hämeen muinaislinnoja, siv. 133.

2. LINNALIITÄNNÄISET PAIKANNIMET

VOHDENLINNA. - Matala suosaareke Kelhon kartanon maalla, ei varustuksia. Nykyisin on paikalla Ahlgrenin asunto. - "Linna tunnetaan Kelhon kylän Nikkilässä, mistä lyhyt matka paikalle. Nikkilän vanha emäntä arveli nimen johtuneen siitä, että paikalla syötetty vuohia.

Mainintoja: J. Voionmaa, Hämeen muinaislinnoja, siv. 133 (Kansallismuseon top. ark:ssa).

Satulinna.- Talo Hauralan kylässä. (Suomen taloudellinen kartta. - Lehti IV: 5 Tampere).

Linnajärvi.- Järvi lähellä Pirunlinnan muinaislinnaa (kts. siv. 35 - 36 ja siinä mainittuja viittauksia).

III. AJALLISESTI JA MUINAISTIETEELLISESTI
EPÄMÄÄRÄISET "KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET".

A. "KIVITARHAT".

1. HAURALA (SUKKILA ?), HIIRENNOKKA.

Hiirennokan (ilmeisesti = Hiidennokka) juuressa, Maskun kalliolta n. 200 m miltei suoraan lounaaseen seuraavanlaista "vallitusta" (kiviaitaa):

"Vallitus" sijaitsee korkeahkon, metsäisen ja hiukan kivikkoi-
sen mäen pohjoiseen viettävällä alarinteellä, Sotkan selän
rannasta n. 20 - 25 m. - Rinne kohtalaisen loivaa. Mäen laki
tasainen ja pyöreähkö.

Kivivallin - enemmän läjätyn kuin ladotun näköinen (kuva10) -
korkeus n. 30 - 50 cm; leveys n. 1 m. Kivien - osin sammal ja
turvepeittoiset - suuruus vaihteleva, enimmäkseen kuitenkin
noin hevosenpään kokoisia, vähemmän särmikkäitä, terävä kul-
maisia, sensijaan enemmän pyöreähköjä.

2. KULJU.

Kuljun kartanon maalla, eräällä mäellä myöskin ajaltaan epä-
määräinen kivitarha. Tästä mainitsee A. O. Heikel seuraavaa:
"Sillä oli 60 askeleen pituinen kiviaita ympärillään, portti
taloon päin. Jo 3 - 40 vuotta sitten (siis noin 1850 - luvul-
la) oli se rakennettuna miesmuistissa," eikä silloinkaan sii-
tä tietty kertoa muuta, kuin arveluja, että " se kai on kylä-
kunnan nuorison työ," mikä kyllä on todenmukaistakin. ----
Kukkula on päältä tasainen ja muutenkin hyvin matala, laskee
joka taholta vähitellen ilman jyrkäniteitä, ----,---- luulta-
vasti se on kokonaan merkitystä vailla sekä lienee sattuneista
syistä rakennettu huvittelemista varten helavalkean ympärillä".
- A. O. Heikel, Kertomus Pirkkalan kihlankunnan muinaisjäännök-
sistä (Lempäälästä, siv. 20; kuva sivujen 18 ja 19 välissä).
Vrt. Soc ^S Bidrag, n. 38.

B. ERÄITÄ HUOMIOITAVIA PAIKANNIMIÄ.

1. PYHÄMÄKI. Pieni, jyrkkärinteinen, kuusikkomäki Hauralan kylässä Kovetun maalla; Kovetun ja Hennerin rajalla, lähellä Maskunkalliota. - Kts. kartta V; kuva 1.

Pistokokeet tuloksettomia.- Nimen synty paikkakunnalla tuntematon.

2. Pirunkallio. Korkeahko, kivikkoinen, pensaikka ja pientä metsikköä kasvava mäki Kuokkalasta Vesilahdelle johtavan tien pohjoispuolella; Lahden kylän Alasen ja Koskisen maalla. Mäen maantien puoleisessa osassa äkkijyrkkä kallio; pirunkallio. Mistä nimi, ei tiedetty. - Pistokokeet tuloksettomia; raunioita-kaan ei liioin näkynyt.

3. Hiitasten kallio. Metsäinen kallio Kuivaspään kylän Ryöti talon Härvantomaa nimisellä takamaalla, Hervananjärven (itä) kaakkoisrannalla, vastapäätä Merta saarta. - "Härvantomaa utmark hörande till Ryödi Hemman i Kuivaspää by of Lempälä socken." Maanmittaushallituksen arkisto: H 42 18/4. (Maininta v:lta 1858). Paikkakunnalla tuntematon.

LIITTEET LEMPÄÄLÄN PITÄJÄN KIINTEITTEN MUINAIS-
JÄÄNNÖSTEN LUETTELOON.

V. 1940 V. B. Luho.

(9 karttaa; 15 valokuvaa).